

Van de redactie

Het eerste nummer van de **elfde jaargang**. De elfde?! In deze dagen rond Carnaval - zeker een niet meer weg te denken heemkundig gebeuren - draagt met name de elf het symbolische karakter van de heerlijk ongecompliceerde, onbenullige dwaasheid.

Elf jaar; in carnavalistische zin betekent dit: tijd voor een jubileum!
Heeft dit Bulletin dáárom de omvang van een gepaste jubileumuitgave?

Het antwoord luidt ontkennend. Ondanks het feit dat de schrijver dezes zich allesbehalve van het Carnavalsgebeuren pleegt te distancieren (ik zou er niet aan moeten denken om juist in deze tijd, zoals zovelen, mijn toevlucht te moeten gaan zoeken op een of andere hetzij zonnige, hetzij witbesneeuwde vakantiebestemming..., o nee, dat nooit!) moet helaas opgemerkt worden dat de oorzaak van deze omvang 'elders' te zoeken is...

Het eerste nummer van elke jaargang staat namelijk in het teken van de komende Algemene Ledenvergadering. De belangrijkste vergaderstukken zijn in deze uitgave opgenomen. Dit bespaart ons een extra mailing.

Als redactieraad oordeelden we echter, dat dit niet ten koste mocht gaan van het aanbod aan heemkundige- en dialectbijdragen.

Vandaar deze lijvige editie.

We staan aan het begin van een jaar, dat in het teken staat van 'ons heem'. De excursies die dit jaar op het programma staan, vinden allemaal plaats in 'ons eigen' Landgraafse.

Onze historie begint in onze eigen omgeving. Daarom een excursie met historische verdieping naar het '*Spaans Kentje*' en Strijthagen.

Daarom dit jaar een excursie per bus langs de Landgraafse monumenten, de sporen uit ons eigen verleden. Waarom zou je het verder van huis zoeken?

1995 wordt voor het OCGL meer dan ooit '**het jaar van Landgraaf**'!

OCGL-nieuws

Jaarboeken worden herdrukt

Zoals reeds bekendgemaakt in het vorige Bulletin vlogen onze jaarboeken over de *Bevrijding van Landgraaf* als zoete broodjes de winkel uit. Rond de jaarwisseling was de volledige eerste druk al uitverkocht!

Er is derhalve besloten tot een tweede druk. Vanaf begin maart zijn deze boeken weer verkrijgbaar in ons verenigingsgebouw.

T.a.v. deze eerste druk nog even het volgende: het is waarschijnlijk onvoldoende duidelijk geweest, dat vóór-intekenaars hun boek niet automatisch thuisbezorgd zouden krijgen. Dit zou alleen maar gebeuren indien er bezorgings- c.q. verzendingskosten overgemaakt waren. Als gevolg van dit 'misverstand' bleven er een groot aantal boeken erg lang liggen wachten op hun afhalers. Tenslotte hebben we die echter alsnog bezorgd, ondanks het feit dat dit vooraf niet de bedoeling was. Dit even voor de goede orde.

Laten we eerlijk zijn: voor een zó lage prijs als f 12,50 mag het best zelf afgehaald worden. Of niet soms..?

Excursies

Als U dit wilt deelnemen aan een of meer excursies is het wel handig om dit even kenbaar te maken via het *formuliertje* in het vorige Bulletin. Vergeten?! Het kan alsnog tot 5 maart. Alleen de inschrijvers ontvangen informatie!

Betalingen aan de penningmeester

Van tijd tot tijd ontvangt onze penningmeester weleens onduidelijke acceptgirokaarten. Zo vergeet men soms de naam in te vullen (het 'thuisbrengen' van een handtekening is een heel karwei en lukt lang niet altijd...!) of onder 'Mededelingen' aan te geven waarvóór de betaling gedaan wordt (contributie, jaarboeken of iets anders; f 25,- kan zowel contributie zijn als de bestelling van twee jaarboeken...).

Langs deze weg vragen wij iedereen vriendelijk hierop alert te zijn. Dat spaart de penningmeester behoorlijk wat (kostbare) tijd uit.

Overigens is het bankrekeningnummer gewijzigd. Zie hiervoor de binnenkant van de omslag van dit Bulletin.

Aanwinsten in ons archief

De laatste tijd werden er verschillende zaken aan ons archief toegevoegd, die de moeite waard zijn om even genoemd te worden.

Door 'Werkgroep Waubach' werd het volgende aangeworven:

* *Oidtmán*, Band 7

* *Hamers Bulletin*, jaargang 1994

* *De Geulrand*, no's 15, 16, 17, 19, 21 t/m 28

* *Kerkregisters*:

- Bingelrade (DTB 1608-1796)

- Jabeek (DTB 1695-1795)

- Merkelbeek (DTB 1622-1796)

- Güsten (DTB 1624/27-1739/51)

* *Genealogie L'Ortye*

* *Kwartierstaat Spierts-Wetzels*

* *Kwartierstaat Lauwers-Gelissen*

Verder werden de volgende verzamelingen *regesten m.b.t. Nieuwenhagen* gedeponneerd*:

* *Landmetersarchief* familie Vaessen (RAL) 1739-1782

* *Notarieel archief* Heerlen (SAH) 1671-1755

* *Civiele processtukken* Heerlen (SAH) 1613-1795

De eerste twee hebben een voorlopig karakter en zullen t.z.t. aangevuld worden. Alle drie verzamelingen zijn voorzien van een alfabetische ingang.

* Deze gegevens zijn bijzonder interessant voor degenen die op zoek zijn naar aanvullend feitenmateriaal van Nieuwenhaagse families. Ze werden bijeengebracht door ons lid May Quaedflieg in de vorm van korte uittrekseltjes ('regesten').

Genealogie:
om resultaat te bereiken
moet men hebben:
KENNIS, GEDULD
en... **GELUK!**

Jaarboek 1995

Inmiddels is de redactiegroep weer druk bezig met het verzamelen van copij voor het nieuwe jaarboek, dat in het najaar zal verschijnen.

Behalve heemkundige artikelen zullen hierin ook weer bijdragen opgenomen worden over de Tweede Wereldoorlog. Uw eigen ervaringen, herinneringen, feiten- en fotomateriaal is daarom uiteraard van harte welkom! Zelfs al mocht U twijfelen of het wel 'belangrijk' genoeg is, neem dan tóch contact op met het redactieadres. Alvast bedankt!

Uitnodiging

Hierbij wordt U van harte uitgenodigd tot het bijwonen van de

Algemene Ledenvergadering

van het OCGL op **dinsdag 7 maart 1995 om 19.30 uur**
in ons verenigingsgebouw Curacaostraat 1 te Landgraaf (Schaesberg).

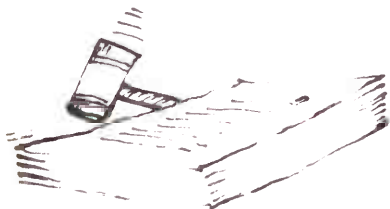
De agenda en verschillende stukken treft U aan in dit Bulletin.
Wij hopen onze leden in groten getale te mogen begroeten.

Het bestuur.

Agenda Algemene Ledenvergadering

d.d. 7 maart 1995

- 1 *Opening en vaststelling van de agenda*
- 2 *Verslag van de vorige vergadering d.d. 21 maart 1994*
Dit zal vóór de vergadering aan de aanwezigen uitgereikt worden.
- 3 *Jaarverslag 1994 door de secretaris (vergaderstuk 1)*
- 4 *Rekening en verantwoording 1994 door de penningmeester (verg.st. 2)*
- 5 *Verslag kascontrolecommissie alsmede benoeming nieuwe commissie*
- 6 *Verantwoording van het algemeen bestuursbeleid door de voorzitter*
Laudatio van het terugtrekkende bestuurslid W. Beckers.
- 7 *Begroting 1995 door de penningmeester (verg.st. 3)*
De vergadering wordt gevraagd de voorgestelde begroting goed te keuren.
Hierbij hoort het voorstel om ingaande het verenigingsjaar 1996 de contributie te verhogen tot f 27,50 per gewoon lid en f 32,50 per gezinslidmaatschap.
- 8 *Jaarplan en beleid 1995 door de voorzitter (verg.st. 4)*
Goedkeuring wordt gevraagd voor het algemeen beleid van het OCGL en de secties.
- 9 *Bestuursverkiezing*
Volgens het rooster is Fr. Vreuls (penningmeester) aftredend; hij stelt zich niet meer verkiesbaar. Er zal derhalve een nieuwe penningmeester, alsmede een tweede secretaris aan het bestuur toegevoegd moeten worden. Candidaatstelling is mogelijk tot voor deze vergadering. De kandidaten moeten lid zijn van het OCGL en tevens schriftelijk verklaren in te stemmen met hun candidatuur.
- 10 *Rondvraag en sluiting.*

Jaarverslag verenigingsjaar 1994

(vergaderstuk 1)

Op 31 december 1994 kende het algemeen bestuur van het OCGL de volgende samenstelling:

- A.J. Verreck, voorzitter
- M.M.J.H. Quaedflieg, secretaris en eindredacteur *Bulletin/Jaarboek*
- F.L. Vreuls, penningmeester
- W.L. Beckers, vertegenwoordiger sectie *Archeologie en Cultuur*
- M. Nederpel, vert. sectie *Film & Fotografie en Monumenten*
- W. Ploemen, vert. sectie *Genealogie & Streekgeschiedenis*
- A.J.H. Heinen, vert. sectie *Dialect*
- J.J.H. Rietveld, vert. *Culturele Raad Landgraaf*

Vergaderingen

Het voltallige AB vergaderde 6 keer; het DB kwam eveneens evenzovele malen afzonderlijk bijeen. Vier keer vond overleg plaats tussen DB en de wethouder en ambtenaar van Cultuur.

Ook vergaderde het DB eenmaal met het bestuur van de wijkvereniging Lichtenberg alsmede een afvaardiging van Werkgroep Waubach.

De Algemene Ledenvergadering vond plaats op 21 maart 1994 in aanwezigheid van 33 leden. Er werd op gepaste wijze afscheid genomen van de teruggetreden bestuursleden J. Bosch, O. Kuyl, E. Mofers-Coenen, H. Rade en C. Verbunt. De laatste werd vanwege zijn extra grote verdiensten benoemd tot erelid.

In de loop van het jaar trad de heer Beckers uit het bestuur terug.

Ledenbestand

In 1994 kende de vereniging een voorspoedige groei. Tegenover enkele opzeggingen stonden vele aanmeldingen van nieuwe leden. Per 31 december 1994 bedroeg het totale ledenaantal 248 (bij de berekening van dit aantal worden de 49 zgn. 'gezinlidmaatschappen' dubbel geteld). Gemeten naar de peiling van een jaar geleden betekent dit een toename van bijna 25%! De ledenadministratie werd volledig geautomatiseerd.

Publicaties

De nieuwgevormde redactiecommissie zorgde voor het verschijnen van de traditionele 4 Bulletins alsmede het Jaarboek 1993/1994.

Dit jaarboek over de *Bevrijding van Landgraaf* was een succes; binnen korte tijd was de volledige eerste oplage uitverkocht.

Secties

De secties zijn zeer verschillend qua omvang. De sectie *Genealogie & Streekgeschiedenis*, de grootste sectie, beleefde een opmerkelijke groei en heeft thans 49 actieve leden, waarvan er vele regelmatig op woensdag- en zaterdagmiddag in het gebouw aanwezig zijn t.b.v. individuele en groepsgebonden werkzaamheden.

De sectie *Dialect* kende een kleine groei en kenmerkt zich eveneens door een gezonde stabiliteit.

De overige secties kunnen 'vers bloed' gebruiken. Het bestuursbeleid is gericht op verhoging van de levensvatbaarheid van de kleinere secties.

Activiteiten

Het jaar 1994 kende op verenigingsniveau beduidend meer activiteiten dan het voorafgaande. De sectie *Dialect* hield druk bezochte dialectavonden op 1 februari en 8 november; de laatste stond in het teken van de presentatie van het Jaarboek 1993/1994.

De sectie *Genealogie & Streekgeschiedenis* hield op 19 april een geslaagde presentatie van allerlei zaken waarmee men zich in sectieverband bezighoudt. Op 25 september organiseerde deze sectie vervolgens een 'Genealogische open dag' die door ruim 140 personen bezocht werd.

De secties *Monumenten* en *Film & Fotografie* organiseerden een zestal projectieavonden, waarop dia's van Landgraafse monumenten en 'oude' Schaesbergse filmjournaals vertoond werden. Helaas was de opkomst bij deze avonden zeer gering.

Verder werd door de vereniging op 12 december medewerking verleend aan organisatie en invulling de 'Oavend van d'r geboare Verteller' i.s.m. Veldeke kring Heerlen.

Huisvesting

Een werkgroep ontwikkelde een plan m.b.t. tot de herinrichting van het verenigingsgebouw (zie Bulletin nr. 3), waarbij met name de combinatie van de museale- en werkplaatsaspecten vorm werd gegeven.

Het onderhoud van het gebouw zal gerealiseerd gaan worden door een speciale werkgroep.

Archiefbestanden

Door de werkgroep *Archief* werden de bestanden van de OCGL-bibliotheek, de Guus-Frehenstichting en de halverwege het jaar toegetreden 'Werkgroep Waubach' nagenoeg geïntegreerd in één inventaris en daarmee voor onderzoekers toegankelijk gemaakt.

Het inwerken van de collectie Specker heeft de hoogste prioriteit voor de komende periode.

Resumé

We mogen met een terecht gevoel van tevredenheid constateren, dat het OCGL hard op weg is om het beleid, zoals vorig jaar geformuleerd, gestalte te geven. Desondanks: er blijft nog véél te doen. Maar we hebben er het volste vertrouwen in ook deze klussen te kunnen klaren.

Namens het bestuur gaat onze dank uit naar de vele vrijwilligers die zich hiervoor met hart en ziel hebben ingezet, en we spreken de hoop uit dat zij in goed overleg en onderlinge samenwerking hierin gestaag zullen blijven volharden.

Februari 1995,
M. Quaedflieg, secretaris.

Jaarplan en beleid (vergaderstuk 4)

1 Algemeen beleid

1.1 Prioriteiten

Het verder uitbouwen van de actieve kern van het genootschap is de eerste prioriteit van dit verenigingsjaar. Gestreefd wordt met name naar de versterking van de secties *Archeologie & Cultuur*, *Monumenten*, *Film & Fotografie* en *Dialect*, zodat een evenwichtige aandacht voor de verschillende terreinen van de heemkundebeoefening gegarandeerd blijft.

1.2 Uitbouw en openstelling van de heemkundige werkplaats

Onder leiding van de werkgroep *Archief* zal de werkplaats met behulp van vrijwilligers iedere week op woensdag en zaterdag van 13.00 tot 17.00 uur worden opengesteld voor leden en adspirantleden.

De sectie *Genealogie & Streekgeschiedenis* houdt op elke derde donderdag van de maand van 19.30 tot 22.00 uur een werkbijeenkomst; de sectie *Dialect* op elke laatste donderdag.

Ook deze bijeenkomsten staan open voor adspirant-leden.

Openstelling van de werkplaats voor een groter publiek zal in 1995 nog niet mogelijk zijn.

Via de inrichting van de ruimtes en de aanschaf van apparatuur zal de werkplaatsfunctie verder worden versterkt.

1.3 Banenpooler

Zie jaarplan 1994.

1.4 Ontwikkeling van de museale functie

Een speciale werkgroep zal - uitgaande van de aanzetten die reeds gemaakt zijn en met behulp van deskundige externe adviseurs - vóór Pasen een basisopzet ontwikkelen, zodat in de tweede helft van het jaar gestart kan worden met de concrete uitbouw van deze functie.

In de tussentijd krijgen de secties gelegenheid om in de hiervoor bestemde ruimtes en vitrines experimenteel kleine exposities in te richten.

De eindverantwoordelijkheid voor het ontwikkelingsproces en de besluitvorming dienaangaande ligt bij het Algemeen Bestuur.

1.5 Educatief aanbod

Op bescheiden schaal hopen we in de herfst te kunnen starten met een educatief aanbod aan de Landgraafse scholen. Gedacht wordt aan de ontwikkeling van workshops en educatieve paden.

1.6 Werkgroep Archief

Deze werkgroep zal een groot deel van het jaar nodig hebben om het als gevolg van de samenwerkingsovereenkomsten met de *G.-Frehenstichting* en de *Werkgroep Waubach* alsmede de schenking van de erven C. Specker beschikbaar gekomen rijke archiefmateriaal te catalogiseren en toegankelijk te maken.

Ook zal er gewerkt worden aan een verantwoord en efficiënt opslagsysteem. Tevens zal het gebruikersreglement aangepast worden aan de verruimde openstelling.

1.7 Aanschaffingen, bruiklenen en schenkingen

Het bestuur zal een beleid ontwikkelen met betrekking tot het doen van aanschaffingen en het al dan niet aanvaarden van aangeboden bruiklenen of schenkingen voor het museum of het archief; dit zal geschieden in nauw overleg met de werkgroep *Archief* en de werkgroep *Opzet Museale Functie*.

1.8 Jaarboek en Bulletin

Het beleid m.b.t. de uitgave van Jaarboek en Bulletin zal door de redactieraad in overleg met het bestuur verder ontwikkeld worden, waarbij wordt voortgebouwd op de lijn van het afgelopen jaar.

1.9 Externe contacten en publiciteit

De contacten met andere heemkundeverenigingen in de regio zullen worden geïntensiveerd. Met het oog op de prioriteiten zal bijzondere aandacht worden besteed aan doeltreffende en wervende publiciteit rondom de activiteiten van de secties.

2 Algemene Activiteiten

2.1 Open Thema-avonden

In het voorjaar is er een open avond gepland met een *archeologisch thema*; in september met een *genealogisch thema* en in november een *dialectavond*.

De sectie *Film & Fotografie* organiseert een aantal open avonden op basis van historisch filmmateriaal en de diaverzameling over Landgraafse monumenten.

2.2 Excursies

* De in 1994 niet gerealiseerde excursie naar *Strijthagen* zal dit jaar alsnog doorgang vinden, omdat de gemeente nu wél toestemming zal geven. Dit zal gebeuren in juni, allereerst voor de inschrijvers van 1994 (die reeds betaald hebben) en ook voor nieuwe inschrijvers. Voor de laatsten zal het evenwel iets duurder worden.

* In het voorjaar een excursie naar 't *Spaans Kentje* en de kerk van Nieuwenhagen o.l.v. kapelaan J. L'Ortye.

*In september een *bustocht langs de monumenten van Landgraaf*.
Inschrijving kan geschieden via een formulier, bijgesloten in het laatste Bulletin van 1994.

2.3 Vertellersavond Veldeke/OCGL

Ook dit jaar organiseren we weer i.s.m. Veldeke de jaarlijkse *Oavend van d'r geboare Verteller*.

2.4 Algemene Ledenvergadering

Deze zal worden gehouden op de eerste dinsdag in maart.

2.5 Bestuursvergaderingen

Om de zes weken is er een vergadering van het Algemeen Bestuur.
In de maanden juli en augustus wordt niet vergaderd.

3 De Secties

3.1 Archeologie & Cultuur

Deze sectie heeft haar werkbijeenkomsten op elke eerste donderdag van de maand van 19.30 tot 22.00 uur. Deze bestaan enerzijds uit studiebijeenkomsten in het verenigingsgebouw en anderzijds uit kleine excursies naar interessante objecten binnen Landgraaf.

De sectie werkt aan de inventarisatie en de ordening van haar opgegraven archeologisch materiaal.

Verder blijft de sectie bij de gemeente voortdurend aandacht vragen voor de archeologische waarden als er ergens grondwerkzaamheden worden verricht.

3.2 Genealogie & Streekgeschiedenis

* Elke woensdag en zaterdag van 13.00 tot 17.00 zijn er *werkbijeenkomsten* voor leden en adspirantleden t.b.v. individueel of gezamenlijk onderzoek alsmede orderingswerkzaamheden.

* Elke derde donderdag van de maand vinden er *avondbijeenkomsten* plaats, gewijd aan gezamenlijk overleg, paleografiestudie en gemeenschappelijke werkzaamheden.

* De volgende *werkgroepen* zijn actief:

- *Burgerlijke stand*: het 'klapperen' van de acten van de Burgerlijke

Stand van de voormalige gemeenten Nieuwenhagen, Schaesberg, Ubach over Worms en Rimborg vanaf ca. 1796;

- *Archief*: beheer, uitbreiding en openstelling van het archief; deze werkgroep komt elke maandag bijeen.

- *Bidprentjes*: verzamelen en alfabetisch ordenen;

- *Overlijdensannonces*: verzamelen en alfabetisch ordenen;

- *Fotoarchief*: het ordenen en inventariseren van de fotocollecties van de voormalige gemeenten Nieuwenhagen en Schaesberg;

- * *Overige activiteiten*:

- verzamelen, inbinden en verzorgen van boeken en registers die van belang zijn voor streekhistorisch en genealogisch onderzoek;

- publicaties t.b.v. Bulletin en Jaarboek OCGL;

- organisatie van de open avond in het najaar.

3.3 Dialect

Deze sectie heeft haar werkbijeenkomsten op elke vierde donderdag van de maand in het verenigingsgebouw.

Men is bezig met het aanleggen van *vergelijkende woordenlijsten* van de dialecten die in Landgraaf gesproken worden; verder worden in verhalen en gedichten plaatselijke gebruiken en situaties vastgelegd. Tijdens de werkbijeenkomsten bespreekt men elkaars werk en bevindingen, problemen op het gebied van de spelling, etc.

3.4 Film & Fotografie

Deze sectie verzamelt *historisch beeldmateriaal* en organiseert avonden daarover voor belangstellenden. Verder werkt men aan het fotografisch vastleggen van kleine monumenten in Landgraaf.

Er is behoefte aan uitbreiding en verjonging van de sectie.

3.5 Monumenten

Deze sectie houdt op iedere eerste maandag van de maand om 19.30 uur haar werkbijeenkomsten ten huize van de heer Verbunt, Kempkensweg 2 in de kern Schaesberg.

De sectie is bezig met de uitgave van een Monumentengids in de serie 'Ken Landgraaf', die men vóór de zomer gerealiseerd hoopt te hebben. Verderop in dit jaar worden de voorbereidingen gestart van een studie over historische boerderijen in Landgraaf; dit in nauwe samenwerking met de sectie Fotografie & Film.

Er is behoefte aan verjonging en uitbreiding.

Jaarrekening 1994 (vergaderstuk 2)

BALANS PER 31 DECEMBER 1994

<u>ACTIVA</u>	31-12-1994	31-12-1993
	f.	f.
VASTGELEGDE MIDDELEN		
Inventaris	3.642	1
Automatiseringsapparatuur	2.828	-
	6.470	1
VLOTTENDE MIDDELEN		
Debiteuren	3.109	537
Vooruitbetaalde kosten	188	193
ABN/Amrobank (kapitaalrekening)	-	30.518
ABN/Amrobank	620	1.123
Postbank	2.814	3.970
Rabobank	2.370	843
Rabobank (rendement rekening)	30.000	-
Kas	189	-
	39.290	37.184
Totaal Activa	45.760	37.185

<u>PASSIVA</u>	31.12.1994	31.12.1993
	f.	f.
EIGEN VERMOGEN		
Verenigingskapitaal	10.887	8.822
VOORZIENINGEN		
Museumfonds	3.000	3.000
Fonds inrichting gebouw	22.000	20.000
Onderhoudsfonds gebouw	8.000	5.000
	<u>43.887</u>	<u>36.822</u>
SCHULDEN OP KORTE TERMIJN		
Crediteuren	618	294
Vooruitontvangen kontributies	1.045	70
Bijdragen excursies 1995	210	-
	<u>1.873</u>	<u>364</u>
Totaal Passiva	<u>45.760</u>	<u>37.186</u>

STAAT VAN BATEN EN LASTEN OVER 1994
=====

	1994		1993	
	f	f	f	f
BATEN				
Ledenkontributie	4.657		3.675	
Opbrengst Jaarboek	4.232		1.548	
Subsidies	10.300		10.300	
Giften	310		1.125	
Rente	2.547		2.414	
Overige baten	1.276		110	
		-----		-----
		23.322		19.172
LASTEN				
Inventaris	511		611	
Afschrijvingen	2.320		474	
Verzekeringen	265		72	
Belastingen en heffingen	562		555	
Algemene kosten	613		958	
Huur gebouw	6.000		6.000	
Onderhoud gebouw	757		-	
Energiekosten	1.869		742	
Kosten museum	-		1.394	
Subsidie secties	300		750	
Kosten jaarboek	1.347		1.025	
Kosten bulletin	1.057		780	
Overige kosten	470		33	
	-----		-----	
		16.071		13.394
		-----		-----
VOORDELIG SALDO		7.251		5.778
		=====		=====

TOELICHTING OP DE BALANS

INVENTARIS

De inventaris werd in 1994 uitgebreid met microfiches en microfilms van de burgerlijke stand van de voormalige gemeenten in Landgraaf, diverse kerkregisters en de daarvoor benodigde leesapparatuur. Daarnaast werd automatiseringsapparatuur aangeschaft. De boekwaarde aan het einde van 1994 bedraagt in totaliteit f. 6.470. De waarde van de inventaris is nog steeds in afwachting van de opmaak van een volledige inventarislijst voorlopig geschat op f. 60.000 en voor dit bedrag tegen brand verzekerd.

VLOTTENDE MIDDELEN

De debiteuren betreffen een te vorderen bedrag van de secretaris in verband met de verkoop van het jaarboek en een bedrag van f. 300 voor nog te ontvangen subsidie van de gemeente Landgraaf. De vooruitbetaalde kosten betreffen de premie voor de brandverzekering.

EIGEN VERMOGEN

Het verloop van het verenigingskapitaal in 1994 is als volgt:

Saldo 1 januari 1994	8.822
Af: correcties over 1993	186
Bij: gedeelte voordelig saldo baten en lasten	2.251

Saldo 31 december 1994	10.887

VOORZIENINGEN

In 1993 zijn ten laste van het museumfonds voorzieningen gevormd voor de inrichting en onderhoud van het gebouw. Het museumfonds werd ook in 1994 op een bedrag van f.3000 gehouden. Dit bedrag wordt noodzakelijk geacht om kleine aankopen voor het museum te verrichten. Aan de reserve overige inrichting werd een bedrag van f. 2000 toegevoegd. Het onderhoudsfonds voor het gebouw is door een storting van f. 3.000 op f. 8000 gebracht.

SCHULDEN OP KORTE TERMIJN

De crediteuren betreffen door bestuursleden gedeclareerde onkosten. Een veertigtal leden heeft de kontributie 1995 vooruitbetaald. De excursie naar Strijthagen kon in 1994 geen doorgang vinden. De reeds gedane betalingen zijn op de balans gebracht om bij de in 1995 te organiseren excursie naar Strijthagen als opbrengst en betaling te dienen.

STAAT VAN BATEN EN LASTEN

	1994	1993
LEDENKONTRIBUTIE	4.657	3.675
OPBRENGST JAARBOEK	4.232	1.548
De opbrengst betreft jaarboeken van het exploitatiejaar en van afgelopen jaren.		
SUBSIDIES	10.300	10.300
GIFTEN		
Sponsor sectie genealogie	-	1.000
Overige giften	310	125
	-----	-----
	310	1.125
	=====	=====
RENTE	2.547	2.414
OVERIGE BATEN	1.276	110
INVENTARIS		
Reparatie en materieel machines	382	564
Overig onderhoud en aanschaffingen	129	47
	-----	-----
	511	611
Afschrijvingen	2.320	474
	-----	-----
	2.831	1.085
	=====	=====
VERZEKERINGEN		
Brandschade	265	72
W.A.	p.m.	p.m.
	-----	-----
	265	72
	=====	=====
BELASTINGEN EN HEFFINGEN		
Zuiveringslasten	235	293
O.Z.B.-Belasting	327	262
	-----	-----
	562	555
	=====	=====
ALGEMENE KOSTEN		
Algemene bestuurskosten	442	310
Kontributies	171	171
Administratiekosten	-	469
	-----	-----
	613	958
	=====	=====

HUUR GEBOUW	6.000	6.000
ONDERHOUD GEBOUW	757	-
ENERGIEKOSTEN	1.869	742
KOSTEN MUSEUM		
Storting in het fonds	-	1.386
Overige kosten	-	8
	-----	-----
	-	1.394
	=====	=====

SUBSIDIE SECTIES

Sectie genealogie en streekgeschiedenis	150	150
Sectie dialect	-	150
Sectie monumenten	-	150
Sectie film en fotografie	-	150
Sectie archeologie	150	150
	-----	-----
	300	750
	=====	=====

KOSTEN JAARBOEK	1.347	1.025
-----------------	-------	-------

KOSTEN BULLETIN	1.057	780
-----------------	-------	-----

OVERIGE KOSTEN

Kosten bibliotheek	304	-
Kosten lezingen	166	-
Overige kosten	-	33
	-----	-----
	470	33
	=====	=====

Wie de eindjes aan elkaar wil knopen
moet voortdurend in touw zijn.

Begroting 1995 (vergaderstuk 3)

INLEIDING

De begroting 1995 is door het bestuur van de vereniging vastgesteld op 7 februari 1995. Op 7 maart 1995 zal een algemene ledenvergadering gehouden worden. In deze vergadering wordt de rekening 1994 door het bestuur aangeboden.

In de begroting 1995 is het nagenoeg volledig uitgewerkte jaarprogramma 1995 opgenomen. De nodige details zullen door het bestuur zo spoedig mogelijk worden uitgewerkt.

BEGROTING VAN BATEN EN LASTEN OVER 1995

Lasten		1995	Baten		1995
400 Bestuurskosten	f	900	800 Ledencontributies	f	4850
401 Contributies	f	200	801 Te voeren acties	f	1000
402 Afschrijvingen	f	2280			
403 Verzekeringen	f	460			
410 Jaarboek	f	1500	810 Opbrengst Jaarboek	f	1500
411 Bulletin	f	1200	811 Opbrengst Bulletin	f	100
			812 Opbrengst Dranken	f	800
420 Subsidie secties	f	900	820 Subsidie gemeente	f	10300
421 Lezingen	f	500	821 Giften	f	70
422 Excursies	f	1500			
423 Bibliotheek	f	330	825 Faciliteiten	f	350
425 Museale functie	f	1000			
430 Huur gebouw	f	6000	830 Rente	f	2000
431 Onderhoud gebouw	f	500			
432 Energiekosten	f	2000			
433 Belastingen	f	700			
434 Kosten toezicht	f	pm			
440 Onvoorzien	f.	1000			
Totaal	f.	20970	Totaal	f	20970
		=====			=====

BEGROTING VAN BATEN EN LASTEN 1995

	1995	1994
LEDENCONTRIBUTIES	f 4850	f 4150

In de begroting 1995 is uitgegaan van een contributie van f 25 per jaar. Voor een gezinslidmaatschap is in 1995 f 30 per jaar verschuldigd.

TE VOEREN ACTIES	f 1000	f 2000
------------------	--------	--------

In 1995 zal een bijzondere actie moeten worden gevoerd. Voorlopig wordt geraamd f 1000.

OPBRENGST JAARBOEK	f 1500	f 1300
--------------------	--------	--------

Voor het jaarboek 1995 zal aan leden een prijs van f 12,50 in rekening gebracht worden. Voor overige kopers bedraagt de prijs f 17,50 per stuk.

OPBRENGST BULLETIN	f 100	f 100
--------------------	-------	-------

Het bulletin van de vereniging wordt kosteloos aan de leden verstrekt. De opbrengst van de verkoop van het bulletin aan niet-leden wordt geraamd op f 100.

OPBRENGST DRANKEN	f 800	f 250
-------------------	-------	-------

Aan de beheerder van de dranken wordt een doorlopend voorschot van f 100 verstrekt. De kwartaalafrekening dient voor de 15e van de op ieder kwartaal volgende maand bij de penningmeester ingediend en afgerekend te worden. De frisdranken zullen worden verkocht voor f 1,50 en de koffie voor f. 1 per consumptie.

SUBSIDIE GEMEENTE	f10300	f10300
-------------------	--------	--------

In de begroting 1995 wordt na overleg met de gemeente Landgraaf uitgegaan van een subsidie van f 10300.

GIFTEN	f 70	f 50
--------	------	------

Onder deze post worden de in de loop van het jaar verkregen bijzondere giften verantwoord.

FACILITEITEN	f 350	f 1000
--------------	-------	--------

De opbrengst van kopieën van de reader-printer en het kopleerapparaat worden geraamd op f 350 aan de hand van de ervarings- gegevens over 1994. De verschuldigde vergoedingen zullen door het bestuur worden vastgesteld.

RENTE	f 2000	f 1000
-------	--------	--------

De rente van de belegging van de reserve voor de inrichting van het gebouw, het onderhoudsfonds en het verenigingskapitaal wordt geraamd op f 2000.

BESTUURSKOSTEN

f 900 f 900

Onkosten secretariaat	f 600
Onkosten penningmeester	f 200
Representatiekosten	<u>f 100</u>
Totaal	f 900

CONTRIBUTIES

f 200 f 200

Lidmaatschap L.G.O.G.	f 120
Bijdrage Kamer van Koophandel	<u>f 80</u>
Totaal	f 200

AFSCHRIJVINGEN

f 2280 f 1000

In de begroting 1995 wordt uitgegaan van de in 1993 en 1994 verrichte aanschaffing van facilitaire apparatuur en de aankopen voor de inrichting van een werkplaats voor genealogie, archeologie en streekgeschiedenis. De afschrijvingen bedragen f 2280.

VERZEKERINGEN

f 460 f 370

Brandverzekering inventaris	f 350
Aansprakelijkheidsverzekering	<u>f 110</u>
Totaal	f 460

De inventaris is voorlopig verzekerd voor een bedrag van f. 60000. Zodra de inventaris gereed is zal de hoogte van het verzekerde bedrag opnieuw worden gezien. Het eigen risico bij de brandverzekering bedraagt f. 500 per gebeurtenis. De aansprakelijkheidsverzekering kent een maximum van f 2500000.

JAARBOEK

f 1500 f 1200

Aan de redactieraad zal een budget van f.1500 worden verstrekt voor het opstellen van het jaarboek 1994. In december 1995 zal de afrekening met de penningmeester moeten geschieden.

BULLETIN

f 1200 f 700

Aan de redactieraad zal ieder kwartaal een budget van f. 300 voor het maken en verzenden van het bulletin worden beschikbaar gesteld. Afrekening dient na ieder kwartaal voor de 15e van de op het kwartaal volgende maand te gebeuren.

SUBSIDIE SECTIES

f 900 f 750

De vereniging kent de volgende secties:

- Archeologie en cultuur;
- Genealogie en streekgeschiedenis;
- Dialect;
- Monumenten;
- Film en Fotografie;
- Werkgroep Waubach.

Aan deze secties wordt jaarlijks een budget van f 150 ter beschikking gesteld om de onkosten van de sectie te dekken. De secties zijn bevoegd om van hun leden extra bijdragen te vragen.

LEZINGEN EN WERKSHOPS

f 500 f 250

Het ligt in de bedoeling om in 1995 een drietal lezingen te organiseren. De kosten van deze lezingen en de workshops voor de Landgraafse scholen worden geraamd op f 500.

EXCURSIES

f 1500 f 500

In 1995 zullen drie excursies worden georganiseerd. Een excursie zal in het voorjaar plaatsvinden in het "Spaans Kentje" en de kerk van Nieuwenhagen. In juni/juli zal in kasteel Strijthagen een lezing worden gehouden. Na afloop van deze lezing en de bezichtiging vindt een barbecue plaats. Voor deze barbecue zal een bijdrage van de deelnemers worden gevraagd. De derde excursie zal in mei of september plaatsvinden in de vorm van een bustocht langs alle Landgraafse monumenten. Voor de organisatie van de excursies zal aan het excursiecomitee een door het bestuur te bepalen budget beschikbaar worden beschikbaar gesteld. Na afloop van iedere excursie dient afrekening plaats te vinden.

BIBLIOTHEEK

f 330 f 330

Aan de archivaris wordt een budget van f 330 beschikbaar gesteld voor het op peil houden van de bibliotheek. Voor het einde van het jaar doet de archivaris financieel verslag aan de penningmeester en het bestuur.

MUSEALE FUNCTIE

f 1000 f 300

Om de nodige vitrines in te richten wordt voor 1995 een budget van f 300 beschikbaar gesteld. Voor uitbreiding van de museale functie wordt een bedrag van f 700 geraamd.

HUUR GEBOUW

f 6000 f 6000

Het gebouw Curacaostraat 1 is via overeenkomst gehuurd van de gemeente Landgraaf. De huurpenningen zijn per kwartaal verschuldigd.

ONDERHOUD GEBOUW

f 500 f 500

De raming betreft een budget voor de aanschaf van materialen voor het huurdersonderhoud. Inmiddels is een werkgroep samengesteld die zich met het onderhoud zal belasten. Met de gemeente vinden nog onderhandelingen plaats om tegen een te bepalen vergoeding overdracht van delen van het eigenaarsonderhoud te doen plaatsvinden.

ENERGIEKOSTEN

f 2000 f 2250

De kosten van de nutsvoorzieningen worden geraamd op f 2000 aan de hand van de ervaringsgegevens over 1994. Indien het gebouw nog intensiever gebruikt zal worden en de schatting voor 1995 niet voldoende blijkt te zijn zal bijstelling ten laste van de post onvoorzien plaatsvinden.

BELASTINGEN

f 700 f 600

Onroerende-zaakbelasting gebruik gebouw f 400

Zuiveringschap f 300

Totaal f 600

KOSTEN TOEZICHT

f pm f 2100

In overleg met de Stichting Gemeenschappelijke Werkgelegenheidsprojecten en de gemeente Landgraaf is voor de vereniging de mogelijkheid geopend om over te gaan tot de aanstelling van een banenpooler. Gezien het jaarprogramma zal in 1995 nog niet tot aanstelling worden overgegaan.

De functiebeschrijving van deze functionaris zal zodra nodig nader door het bestuur worden vastgesteld.

ONVOORZIEN

f 1000 f 1300

Ca. 5% van de middelen wordt voor onvoorzien gereserveerd in verband met de financiële onzekerheden met betrekking tot de te voeren acties en de opbrengst van de faciliteiten.

Roepen al deze cijfers misschien vragen bij U op?

Of zit U dringend om een antwoord verlegen op andere vragen?

Dan stel ze maar!

Dat kan namelijk, want vanaf deze jaargang openen wij een speciale rubriek

Vraag & Antwoord

in ons Bulletin. Een briefje naar de redactie is voldoende.

Onder het motto: *'200 weten meer dan één'* is de kans op een antwoord van een van onze ruim 200 lezers zeer redelijk te noemen.

Het kunnen vragen zijn van allerlei heemkundige aard:

historische, genealogische, archeologische, geologische, sociologische; vragen over dialect, enzovoort.

Schroom vooral niet!

Lezingen en excursies vóór de zomervakantie

Sporen van de Romeinen in Landgraaf en het grensgebied

Donderdag 9 maart a.s. is er in ons verenigingsgebouw Curacaostraat 2 Landgraaf, om 19.30 uur, een avond voor leden en belangstellenden waarop de heer Riediger uit Palenberg een **dialezing** houdt over: **Sporen van de Romeinen in Landgraaf en het grensgebied.**

Voor iedereen ten zeerste aan te bevelen! De toegang is gratis.

Het Sjsaans Kentje en de kerk van Nieuwenhagen

Een excursie voor leden en belangstellenden naar 't **Sjsaans Kentje en de kerk van Nieuwenhagen** wordt gehouden op *zaterdag 8 april a.s. van 13.30 tot circa 16.00 uur.*

Onze gids is **kapelaan J. L'Ortje** uit Kerkrade, die reeds veel over deze materie gepubliceerd heeft.

Verzamelen vanaf 13.15 uur bij de ingang van gemeenschapshuis 't **Sjsaans Kentje.**

De deelname is gratis.

Excursie met barbecue naar Strijthagen

Deze gezellige en leerzame activiteit is gepland voor *zaterdag 24 juni* in de latere namiddag en avond.

Belangstellenden kunnen zich nog tot uiterlijk 5 maart bij de secretaris aanmelden. Deelname is mogelijk voor de leden en maximaal één intro-ducé(e) per deelnemend lid. De kosten zijn fl. 15.00 per deelnemer.

De inschrijvers van verleden jaar (die reeds betaald hebben) kunnen deelnemen volgens de toen geldende voorwaarden.

Alle inschrijvers ontvangen tijdig per post nadere informatie over het programma en wijze van betaling.

Leermeesters...

Het is onderhand weer bijna een jaar geleden dat ons lid Carl Specker overleed. Dat was op 14 maart 1994.

Hij blijft in onze herinnering voorleven als onze grote leermeester, die het als een soort roeping beschouwde om zijn enorme kennis en ervaring op diverse terreinen over te dragen aan anderen. Niets was hem daarbij teveel.

Op het gebied van genealogie en streekgeschiedenis heeft Carl echter zelf óók zijn leermeester gehad, van wie hij de liefde voor de plaatselijke geschiedenis heeft overgenomen: namelijk de Waubacher Guus Frehen.

Deze Guus Frehen was een gedreven amateur-historicus, die bovendien de kunst verstond om bij zijn 'leerlingen' een groot enthousiasme te wekken en hen daarbij tevens - wellicht nog belangrijker..! - het belang van een gedegen werkwijze wist bij te brengen.

Het is daarom niet vreemd, dat met name Carl Specker zich zo sterk maakte om de stichting, die naar zijn voorstel de bijeengebrachte archiefstukken van 'zijn' sectie Genealogie en Streekgeschiedenis zou gaan beheren, te vernoemen naar zijn leermeester; als postuum eerbetoon en als stille wenk voor alle 'gebruikers' van de betreffende stukken. In 1991 schreef Carl de onderstaande profielschets van zijn grote voorbeeld. Dit stuk nemen we hierbij intergraal op; als een hommage aan beide(!) bescheiden mannen, die enorm veel betekend hebben voor de beoefening van de geschiedenis van onze streek.

Profielschets van Guus Frehen als amateur-historicus

Vóór Wereldoorlog II werd geschiedenis slechts door een kleine groep intellectuelen actief beoefend. Ze waren lid van het *Limburgs Geschied- en Oudheidkundig Genootschap* en abonné van *De Maasgouw* en het jaarboek 'de Publications'. Daarnaast waren er ook enkelingen lid van de *Aachener Geschichtsverein*, die ook een jaarboek uitgaf. Beide verenigingen hielden lezingen en bezochten in de zomermaanden geschiedkundig interessante gebouwen en opgravingen. Bij de lezingen en excursie werden ook niet-leden uitgenodigd.

Naast de uitgave van enkele boeken over de Bokkerijders verschenen ook andere publicaties waarin de lokale geschiedenis werd beschreven.

In 1912 verscheen 'Die Rimburg' van slotkapelaan Hanssen.

Bij het 800-jarig bestaan van Eygelshoven gaf het gemeentebestuur een 'Gedenkboek 1131-1931' uit. Dit werd gratis aan de in Eygelshoven wonende gezinnen uitgereikt.

Geleidelijk aan verschenen meer boeken over de vroegere toestand in de gemeenten en parochies van onze streek.

In Waubach verzamelde de rustende pastoor Durlinger gegevens over de geschiedenis van de parochie en de betrekkingen tussen *Ubach*, het '*Overworms Kwartier*' en het vorstendom Thorn. Hij werd daarbij geholpen door pater Charles Frehen, die tijdens de oorlog niet naar zijn missie in de Belgische Congo kon terugkeren, en diens broer Harrie Frehen, de latere bisschop van IJsland.

Rond 1944 was het concept voor een '*Geschiedenis van Ubach over Worms*' gereed om als boek te verschijnen. Zover kwam het echter niet meer.

De paters keerden na de oorlog respectievelijk naar de missie en het klooster terug. Pastoor Durlinger, aangeslagen door zijn wankele gezondheid, miste de moed om er alleen aan te beginnen.

Enkele mappen, gevuld met gegevens en de ontwerp-geschiedenis, kwamen terecht bij de heer Guus Frehen, een broer van Charles en Harrie.

Guus (Augustin Joseph) Frehen werd geboren te Waubach op 3 maart 1909 als zoon van Cornelis Hubert Frehen en Emerentia Clementina Raes. Zijn vader stamde uit een oeroud boerengeslacht uit Bocket-Waldfeucht. De familie Raes was afkomstig uit het Belgische Wingene en werd door de adellijke familie De Negri in de vorige eeuw naar Brunssum gehaald. Het was een familie van pioniers en ontginners.

Ondertussen voltrok zich op het gebied van de geschiedbeoefening een geweldige verandering. In plaats van de beschrijving van vorstenhuizen en patriciërsfamilies richtte zich de aandacht vooral op de samenstelling en het doen en laten van arbeiders-, kramers- en boerenfamilies. Naast de elite begonnen geleidelijk aan ook de amateurs de archieven te bevolken.

Haast ongemerkt werd Guus Frehen het middelpunt van een groep amateur-geschiedkundigen en archeologen. Ze bezochten regelmatig de archieven van Heerlen en Maastricht.

Dank zij het vertrouwen dat Guus Frehen op beide archieven wist te verwerven, kreeg de groep al spoedig toestemming om stukken van Maastricht naar Heerlen te laten versturen.

Na de invoering van de vrije zaterdag in de jaren '60 verzamelde zich op het gemeentearchief van Heerlen iedere week een groep enthousiastelingen. Ze leerden van Guus Frehen, bijgestaan door Zef Salden uit Merkelbeek, het

schrift in oude registers en documenten te lezen. Zij legden ook veel nadruk op het systematisch opbergen van het materiaal en het noteren van de bronnen.

Samen met Frans Verreck uit Rimburch, ook een van de mannen van het eerste uur, doordrong hij hen van de waarde van bidprentjes, foto's, kranten- en tijdschriftenartikelen, kadaster- en andere kaarten als hulpmiddelen bij hun werk.

Hoewel Guus Frehen invalide was en o.a. een heupoperatie had ondergaan, stimuleerde hij het bezoek aan tentoonstellingen, lezingen en opgravingen, en was daarbij zelf ook van de partij.

Als zwaartepunt van zijn werk beschouwde hij echter het maken van goede transcripties. Toen hij genas van een beroerte en het schrijven hem moeilijk viel, kocht hij een typemachine om toch vooral 'zijn werk af te kunnen maken'.

Hij verzorgde transcripties van alle Landen van Overmase-stukken die onder Ubach over Worms op het Rijksarchief te Maastricht zijn gedeponeerd.

Daarnaast bewerkte hij alle akten van de landmeters Vaessen, die op Ubach en het Overworms Kwartier betrekking hadden. Hij ordende de zogenaamde 'kerk-akten' van Eygelshoven en maakte ook daar transcripties van.

Hij wekte belangstelling voor publicaties over streekgeschiedenis bij de groep. De Heerlense bijeenkomsten werden o.a. gebruikt om elkaar van nieuwe uitgaven op de hoogte te houden. Op zijn advies was iedereen begonnen met het aanleggen van een kleine bibliotheek.

Hij maakte velerlei lijsten met o.a. latijnse en Franse woorden en afkortingen, Romeinse getallen, oude maten, muntwaarden en rechtstermen.

Ondertussen was hij het ideaal van pastoor Durlinger en zijn broers Charles en Harrie niet vergeten. De eisen die aan de inhoud van geschiedenisboeken, ook op het lokale vlak, gesteld werden, waren echter ondertussen hoog opgeschroefd. Guus Frehen was nuchter genoeg om te beseffen dat er nog tientallen jaren nodig waren om werk van niveau te kunnen leveren.

De gegevens moesten worden aangevuld met feiten uit nog niet aangeboorde archieven. Naar zijn aanwijzingen werd begonnen met het maken van ontwerpen van deelstudies, stambomen en bewerken van familiechronieken. Het verzamelen van achtergrondinformatie kreeg de hoogste prioriteit.

Toen hij op 29 augustus 1977 plotseling stierf, had hij op verzoek van drs. L. Augustinus juist enkele bewerkingen van registers van de *Fontes Rodensis* afgeleverd en lag er weer een nieuw exemplaar op hem te wachten. Onverwacht kwam een einde aan het leven van deze werkzame man. Guus Frehen werd 68 jaar oud.

Het terrein voor de genealogen ging altijd al over dorps- en parochiegrenzen heen. Door de samenvoeging van de Landgraaf-gemeenten is ook het werkgebied van de belangstellenden in plaatselijke geschiedenis enorm uitgebreid.

Een goed beheerde collectie hulpmiddelen is voor de onderzoeker van de familie- en streekgeschiedenis, nu meer dan ooit, van het grootste belang.

1 maart 1991
Carl Specker

Rectificatie

Af en toe kunnen plotselinge archiefvondsten een ander licht werpen op eerdere publicaties. Het is van belang, dat men dan de moed heeft om dit 'aan den volke' kenbaar te maken.

Zo werd in het vorige Bulletin (1994, no. 4) in het kader van het artikel '*D'r Roeë Thies i g'n Sjtroat*' in voetnoot 5 gesteld, dat de oudst bekende waard van herberg '*De Swaen*' in de Baggerd op de Hereweg te Nieuwenhagen ene Teunis Coenen zou zijn geweest. Bij nader inzien blijkt dit onjuist. Teunis Coenen wordt weliswaar in 1679 reeds als herbergier vermeld, maar hij was niet de bewoner van '*De Swaen*'. Waarschijnlijk lag zijn herberg '*Op den Driesch*', ergens tussen de Dorpstraat, de Hoogstraat en de Gatestraat.

Het was zijn zoon Mattheis Coenen, de het pand van *De Swaen* pas in 1706 in eigendom verwierf. Zie verder hiervoor het artikel over de bouw van *De Swaen* elders in dit Bulletin.

M.Q.

De bouw van herberg 'de Swaen' te Nieuwenhagen anno 1707¹

We schrijven het jaar 1755. Jarenlang was Areth van den Hove - of *Arnold*; als hij tegenwoordig geleefd zou hebben, dan zou hij ook *Nöl Vondenhof* geheten kunnen hebben - de kroegbaas geweest van *De Swaen*, een herberg op de Hereweg dichtbij de grens met Schaesberg, gevestigd in een huis dat in de volksmond gewoonlijk *De Baggerd*² genoemd werd.

Inmiddels was hij een grijsaard van 71. De jaren hadden hem slechts '*notoire lammigheid, armoede ende gebrekkigheid*'³ opgeleverd. En eenzaamheid. Zijn huwelijk was kinderloos gebleven, en AOW bestond nog niet. Het enige wat hij nog had, dat waren zijn schulden. En die had hij tijdens zijn leven rijkelijk weten te verwerven!

Hij was er zelfs enkele keren gerechtelijk voor vervolgd.

In 1727 - hij was nog maar net vijf jaar de baas in de Swaen - ging het om een bedrag van liefst 280 pattacons (of 1120 gulden), voor een deel bestaande uit achterstand in betaling van geleverd bier en voor een ander deel uit pacht Schuld⁴. De schuldeiser was Frambach Greeven, herbergier en brouwer *op de Schans*⁵.

Na enig gerechtelijk getouwtrek sloten ze ruim 3 jaar later een overeenkomst, nadat Aret echter eerst nog eens een lening van 100 *ducatons* of 500 gulden had moeten opnemen, waarbij hij zijn ouderlijke nalatenschap in de Dorpsstraat als onderpand gesteld had⁶.

Of hij na deze verwickelingen bij Greven zijn inkopen was blijven doen? Dat valt te betwijfelen. Het is in ieder geval wél bekend dat hij later, rond 1748, zijn bier betrok van de Rouwenhof, waar ook een brouwerij gevestigd was. En ook daar ontstonden er weer betalingsproblemen⁷.

Tussentijds had hij in 1742 overigens een volgende lening moeten opnemen bij de Schaesbergse schepen Hendrik Dortants⁸.

Nee, financieel zag het er allemaal weinig rooskleurig uit...

En tot overmaat van ramp werd hij in februari van het genoemde jaar 1755 - inmiddels had hij zijn herberg verpacht aan ene Peter Jongen⁹ - op zekere dag andermaal voor het gerecht gedaagd. Nu zelfs door de dorpsgeestelijke, 'de Eerwaarde Heer Greven', woonachtig *op de Schans*¹⁰, een zoon van de

III

Ik ondergeschreeven Claes Erens
 attestere Kraagt dees in presentie
 der ondergeschreeven getuïgens, dat mijn
 Fleukken ontbrend in 't Jaer 1707 een
 oude vervalle lijme huys tot Nieuwenhagen
 den Daggersd of den Schwaen Genoomph
 heft laeten afbreken, ende het selve huys
 waarom wijl den Grond in Mijnen setten
 ende opbarren laeten, de reden mijners
 wettens ist deuse, dat Ik des selven
 leijd bij overgeme mijn Fleukken als
 schaepest gewend ende gedient hebbe,
 en oorkond des waarheid offserie
 ik tot allen tijden bij Richters Com-
 =pelenst het selve met mijnen eegenen
 eyde te bekræchtigen.

Datum Nieuwenhagen h 22 Janu. 1755

Claes Erens

Janus filmans als getuig
 Johannes Tillmans als ge. eeg-

* De verklaring van Claes Erens, niet door hemzelf geschreven, maar wel ondertekend. Hij was
 evenals de eerste getuige Peter Tillmans afkomstig uit de Groenstraat. Uit hun handtekeningen
 blijkt dat zij 'op school' in Waubach nog het traditionele Duitse handschrift geleerd hadden;
 dit in tegenstelling tot hun in Heerlens-Nieuwenhagen geboren en getogen tijdgenoten (zoals de
 tweede getuige!), die destijds al overwegend tekenden in het tegenwoordig nog steeds gangbare
 'Italiaans cursief'.

reeds eerder genoemde Frambach Greven.

Volgens de aanklacht zou Areth zijn huis *De Swaen* onrechtmatig bewonen. Een aanzienlijk deel van de bouwkosten zou immers nog steeds niet voldaan zijn.

Bijna een halve eeuw geleden (...!), in 1707, was het huis gebouwd door ene Frijn Vlecken, de grootvader van Greven. Dit was gebeurd in opdracht van de toenmalige bezitter Matthijs Coenen¹¹, getrouwd met Catharina Schreurs, een nichtje van de genoemde Vlecken¹². De aannemer was dus familie, hetgeen ongetwijfeld een belangrijke afweging geweest zal zijn om hem deze bouw te gunnen¹³.

Het betreffende pand, toen nog een oud vervallen lemen huis, destijds '*De Baggerd*' genoemd, had ook in vroeger jaren al geruime tijd dienst gedaan als herberg. Matthijs Coenen had het twee maanden voordien gekocht van de erven Moors¹⁴, nakomelingen van de voormalige 'veldbode' of dorpsveldwachter Geret Moors, die er ook al 'café' gehouden had¹⁵.

Het oude krot werd eerst afgebroken en vervolgens weer '*uijt den grond in steijnen*' opgebouwd. Na de voltooiing van de bouw was Matthijs Coenen in zijn nieuwe pand als herbergier in de voetsporen van zijn vader getreden; en nadat hij in februari 1721¹⁶ het tijdelijke met het eeuwige verwisseld had, was zijn kinderloze weduwe Catharina precies een jaar en twee dagen later¹⁷ hertrouwd met Aret van den Hove uit de Dorpstraat.

Vanaf die tijd was Aret herbergier van *De Swaen* geweest.

En nu, in de late herfst van zijn levensdagen, werd hij alsnog geconfronteerd met de bouw van zijn woonstee, die reeds ver vóór zijn intrek aldaar plaatsgevonden had. Catharina was inmiddels al bijna drie jaar dood¹⁸; ze had hem achtergelaten als een eenzame, hulpbehoevende, gehandicapte weduwnaar...

De gerechtelijke afhandeling vereiste tal van stukken: allerlei eigen actes, afschriften uit het 'Gichtregister' van de schepenbank, verklaringen... In twee van die verklaringen getuigden ene Jan Tilmans (buurman van Aret) en ene Claes Errents (overgrootvader van de schrijver Francois Erens, en woonachtig aan 'het Belvauwere'¹⁹) letterlijk '*dat Frijn Flecken ontrend in 't jaer 1707 eene oude vervalle laijme huijs tot Newenhagen den Baggerd of den Schwaen genoempt* had laten afbreken, en vervolgens '*hetselve huijs wierom uijt den grond in steijnen setten en opbawen laeten*'; waar de laatste aan toevoegde: '*De reden mijns weetens ist deese, dat ick derselven teijd bij ovengemelde Frijn Flecken als schaeper gewond ende gedient hebbe.*'

De bouw

Bij de processtukken bevindt zich ook de volgende gedetailleerde afrekening van de aannemer, die ons een nostalgisch beeld verschaft over hoe het huis gebouwd werd en hoe het er ongeveer uitgezien moet hebben.

*Staet van Costen soo door
Frien Vlecken heeft aengewent
aen het bouwen van het huijs
van Matthijs Coenen volgens
Contract daer aff gepasseert
en sulcx in den jaere 1707.*

*	Eerst(lijk) aen bricken vierdenhalven mondt en 3000 kosten	Rixd.	64 - 0 - 0
	aen specie schill(ingen)		
*	De timmerluijden hebben gearbeijdt 63 dagen beloopt	Rixd.	16 - 4 - 0
*	de muijrer hebben gearbeijdt 115 dagen	Rx.	36 - 2 - 0
*	leijmkleener 41 dagen	R.	10 - 2 - 0
*	Peter Kemerling verdient	R.	2 - 0 - 0
*	Den Decker 33 1/2 dag	R.	8 - 3 - 0
*	9 karren kalk gevaeren, ider ad 11 schill(ingen)	R.	15 - 6 - 0
*	1600 schooff t'100 ad 4 schl.	R.	8 - 0 - 0
*	aen keperen en latten	R.	11 - 0 - 0
*		R.	5 - 0 - 0
*	aen nagels, ankeren en trailjen R.		3 - 4 - 0
*	600 voet breder t'100 10 schl.	R.	7 - 6 - 0
*	De arbeidsluijden hebben door malkan- deren gearbeijdt 290 daegen, ider dag een vlesch bier	R.	10 - 7 - 0
*	20 daegen met drij peerden gevaeren en s'daegs een Rixd. aen sandt en steenen doet	R.	20 - 0 - 0

	salvo errore f		223 - 2 - 0

Slaet van Costen tender
 Nieuw Vlecken Leet aengewen
 - aen het Bouwen van het huys
 van Mattheys Gooren volgens
 contract daer af gelyksoort
 en sulc in de jaere 1707.

Perstl. aen bricken vanden halven mond en 3000 kisten . Ried.	64 - - -
aen specie schilt.	
De timmerlieden hebben gearbeijt 63 dagen te loont . . . Ried.	16 - 4 - "
De muymen hebben gearbeijt 115 dagen - - - - - R.	36 - 2 - "
Leymkleener 21 dagen . . . R.	10 - 2 - "
Petel kermeling. vandeint . . R.	2 - " - "
Den Docker 33½ dag . . . R.	8 - 3 - "
9 kanten kolk gevaeren sde ad 11. schilt. R.	15 - 6 - "
1600 schooff 1110 ad. 4 schilt. . R.	8 - " - "
aen hejeren en latten . . . R.	11 - " - "
. R.	5 - " - "
Aen Nagels Anckeren en traistjen R.	3 - 4 - "
600 wort brider 1110, 10 schilt. R.	7 - 6 - "
De asloijerslieden hebben door malkan. - deren gearbeijt 290 dagen sder dag een vlesch beer . . . R.	10 - 7 - "
20 dagen met drij ^{peenen} gevaeren en 1000 aen Ried. aen sandt en steenen doot . . . R.	20 - " - "
Salso cruce	223 - 2 - "

De toevoeging '*salvo errore*', die zoveel betekent als 'eventuele fouten voorbehouden', lijkt geen overbodige. Meerdere berekeningen 'kloppen' niet; hetzelfde is trouwens eveneens het geval met de totaalrekening...! Een slorige 'staet van kosten' derhalve.

Te oordelen naar het ontbreken van balken of ander zwaarder houtwerk op deze rekening mag men aannemen, dat men bij de afbraak het oude *gebint*, het houten 'geraamte' van het voormalige lemen vakwerkhuis, waarschijnlijk had laten staan.

290 man-dagen waren er nodig geweest om de bouw te realiseren. Het leeuwedeel hiervan eisten de metselaars (de *muijrer*) voor zich op; bijna de helft. De metselspecie bestond uit kalk en zand, hetgeen met paard en kar aangevoerd werd.

Na het plaatsen van de mei verscheen de dakdekker ten tonele om met behulp van 1600 schoven stro het huis zo goed en zo kwaad mogelijk waterdicht te maken.

Het was in die tijd héél wat, een stenen huis! Ook al zat er een strodak op. Men wist nauwelijks beter. Bovendien hadden die her en der soms weelderig begroeide strodaken een uitstekend isolerend vermogen: ze hielden in de winter de warmte goed vast en zorgden in de zomer binnenshuis voor een aangename koelte. Een probleem vormde echter de 'brandveiligheid'...

De buitenramen waren voorzien van tralies ('*trailjen*'); eveneens een normaal beeld voor die tijd. Inbraken waren - ook toen al...! - niet zeldzaam, en de enige vorm van inbraakbeveiliging bestond slechts uit een waakhond of de vaak aanwezige ganzen.

De binnenmuren waren van leem. Op een vlechtwerk van takken werd de natte leem 'gekleënd' en glad afgestroken. De *leijmkleeners* (een goed Nederlands synoniem wil mij maar niet te binnen schieten...) waren in die zin dus de voorlopers van onze huidige stucadoors.

Er komen op deze rekening overigens nog meer 'dialectismen' voor. Men schreef de dingen op zoals men ze daadwerkelijk noemde; soms enigszins 'verhollandst', hetgeen de herkenbaarheid vaak geweld pleegt aan te doen. Zo ook de '*600 voet breder*'. In het plaatselijk dialect waren dat '*breër*' (afgeleid van het Duitse '*Breter*'). Vloerplanken dus.

Het feit, dat de arbeidslieden elke dag een fles bier kregen, had weinig te maken met een verregaande verpaupering op de arbeidsplek. Er werd

vroeger nu eenmaal veel bier gedronken. Voor de veiligheid, ja zeker, hoe vreemd het ons tegenwoordig ook in de oren mag klinken..! Het drinken van het water uit de dorpspoelen - in die jaren bevond zich in Nieuwenhagen nog geen enkele waterput, de eerste zou er pas komen in 1766²⁰ - was namelijk bepaald niet van gevaar ontbloot! Menige poel - vol bacteriën - zorgde van tijd tot tijd voor een epidemisch om zich heen grijpende dysenterie, die soms halve dorpen uitroeide. Vandaar wellicht, dat men het nuttigen van een biertje zelfs in onze tijd nog vaak vergezeld laat gaan van de heilwens 'Gezonheid!'...

Deze kostenstaat licht ons ook enigszins in over de verdiensten van de arbeiders. Omgerekend komen we op een loon van twee schillingen per dag. Afgezet tegen de 'bierpost' vertegenwoordigt dit bedrag een bestedingsniveau van zes à zeven flessen bier!

Hier hoeven we weinig meer aan toe te voegen...

Hoe het met de oude Aret verder ging? Twee maanden na de aanklacht stemde de eerwaarde heer Francis Wilhelmus Greeven gulhartig (met de gratie Gods..?) erin toe, dat Aret onder bepaalde voorwaarden een kamer van het *'huijs genoemt den Backer'* mocht blijven bewonen en hij eveneens aanspraak mocht maken op de helft van de huurinkomsten²¹.

Ruim twee jaar later deed Greeven het pand van de hand aan de familie Jongen, die er inmiddels al een tijdje de herberg voortzette. Deze was echter wel gehouden - als gevolg van de bovengenoemde overeenkomst met Aret - jaarlijks 2 pattacons, *'sijnde de hellicht (helft) der pachtpenningen'* die Jongen jaarlijks *'als pachter betaelt'* had, ter hand te blijven stellen aan Aret van den Hoff. De oude man zou verder *'sijn leeven lang het teegenwoordig inhebbende caamerken mogen gebruiken als meede sijnen uijtgank over den eeren (de gang) mogen hebben'*²².

Iets meer dan drie jaar zou deze situatie nog van kracht blijven; want in de winter van 1761 blies de afgeleefde ex-herbergier in zijn *'caamerken'* zijn laatste adem uit²³.

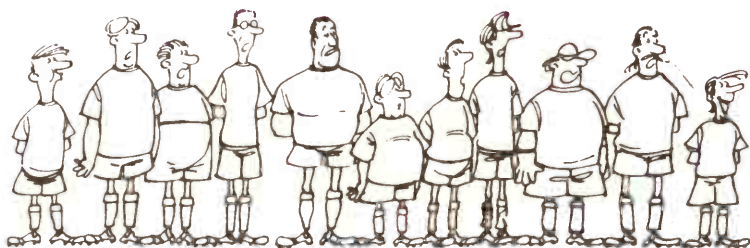
Hij liet niets na in dit ondermaanse; geen kinderen of verdere lijfserven, die nog van zijn aardse bestaan hadden kunnen getuigen.

De 'stukken' namen deze taak over...

Noten

- 1 SAH, Schepenbank (001), Civiele stukken, inv. no. 3661, d.d. 10-2-1755. Dit procesdossier bevat een groot deel van de gegevens aan de hand waarvan dit stuk geschreven werd.
- 2 SAH, Schepenbank, Notarieel archief, inv. no. 62, fol. 57 (fiche 98) d.d. 19-4-1755. *De Backer (c.q. Backert, Baggett etc.)*; de uitspraak van de 'Franse g' was in het Nederlands maar moeilijk in letters te vatten, vandaar die verschillen in schrijfwijze) bevond zich op de plaats van de tegenwoordige ingang van huize *Op de Bies*.
- 3 Als 1, inv. no. 3623, d.d. 14-5-1753: Anton Wetzels (pachter op de Rouwenhof) eist betaling van achterstallige schulden wegens een lening anno 1742 bij zijn zwager H. Dortans en een levering van 64 tonnen bier van vóór 1748. Aret van den Hooff verzoekt 'limitatie' vanwege zijn ouderdom en lichamelijke gebreken. Hij was geboren in de Dorpstraat 'aen den Stegel' (op de hoek met de tegenwoordige Nieuwstraat in december 1683 als zoon van Alexander van den Hoof en Maria Reumkens. Zie verder noot 6.
- 4 SAH, Gichtregister ('*Transportboek*') van de Schepenbank Heerlen, deel 8, fol. 153, d.d. 18-2-1727.
- 5 Als 1, inv. no. 3119, d.d. 8-3-1725: '*huijs met brouwgetuijgh geleeen op Nieuwenhagen genoemd De Schans*', resp. RAL, Not. archief no. 4746 d.d. 15-10-1753: '*bouw en mesthoff die Schans gen. mit pannis*' etc.
Frambach Greven was de schoonzoon van Serverinus (Frijn) Vlecken, de oorspronkelijke bezitter van deze herberg annex brouwerij. Het huis was gelegen op de hoek van de Hereweg-Haanweg en de Schanserweg-Rötscherweg aan de 'Heerlense kant'; in later jaren werd het o.m. bewoond door Johan Baur. In de jaren '70 werd het afgebroken i.v.m. de reconstructie van de Hereweg. Waar eens dit huis stond (op de hoek van de Hereweg met de Schanserweg) raast nu het verkeer...
- 6 Als 4, deel 8, fol. 405, d.d. 4-5-1730: Aret van den Hove in huwelijk met Catharina Schreurs neemt een lening op bij de heer advocaat Abraham Rhummer (of Reumer). Als onderpand: *huijs, hoff, schure en weijde* naast Teunis Reumkens en Leonard van den Hove, zijn broer. Volgens de scheiding en deling van diens nalatenschap (RAL, Not. Archief, inv. no. 4747, d.d. 17-10-1760 was Leonard woonachtig '*an den Steghell*'.
Op 7-3-1754 verkoopt Aret van den Hooff zijn ouderlijk aandeel '*aen den Steegel*' aan zijn 'neefje' Alexander van den Hooff (zoon van broer Leonard), zopas gehuwd met Joanna Hanssen, die voor de rest van zijn leven dit pand zou blijven bewonen.
- 7 Zie noot 3.
- 8 Als 2, inv. no. 61 (fiche 87) d.d. 7-3-1754.
- 9 SAH, Schepenbank (001), Criminele stukken, inv. no. 1078, d.d. 29-6-1755: de herberg van Peter Jongen op de Hereweg. Het 'leggerboek' anno 1779 (SAH, Schepenbank, inv. no. 203, pag. 31 vermeldt '*huijs en weijde op de Heereweg Den Baggerd genoemu*'. Bij de scheiding en deling van de erfgoederen Van Frambach Greeven (RAL, Not. Archief no. 4746 d.d. 15-10-1753) werd deze '*behuijsungh ende weijde Den Backardt gen.*' toegewezen aan de Eerwaarde Heer Frans Willem Greeven.
- 10 J.W.J.M. L'Ortije, *Parochiearchief Nieuwenhagen 1734-1969* (1986), pag. 28: Franciscus Wilhelmus Greven was van 1745 tot 1758 *deservitor* (bedienaar) van de Nieuwenhaagse kapel aan het Spaans Kentje en werd later pastoor van Schaesberg.
- 11 Mathijs Coenen was een zoon van Thonis Coenen (overl. 25-1-1700) en Gertruid Dautzenberg. Thonis dreef een herberg elders in Nieuwenhagen en kwam meermalen in aanraking met de justitie (zie o.m. SAH, Criminele stukken inv. no's 649, 769 en 805).

- N.B.: in tegenstelling tot hetgeen vermeld staat in voetmoot 5 van mijn stuk *'D'r Roeë Thies i g'n Sjtroat'* (OCGL-Bulletin 1994/4) is deze Thonis Coenen dus nooit waard van de *Swaen* geweest!
- 12 Als 4, deel 9, fol. 317, d.d. 13-10-1736: Catharina Schreurs was een dochter van Jan Schreurs van Loevesteijn en Weupken (Walburga) Krekelberg. Frijn (Severinus) Vlecken was gehuwd met Jenne (Joanna) Krekelberg, een zus van Walburga.
 - 13 Idem, deel 5, fol. 308, d.d. 3-3-1707: Matthijs Coenen, ruiter in de compagnie van Ritmeester Moelaert der Verenigde Nederlanden, geeft opdracht aan *sijnen eenigen hielichten oom* Frin Vlecken het hujs *De Baggert* te repareren en te verbouwen.
 - 14 Idem, deel 5, fol. 297, d.d. 28-12-1706: Matthijs Coenen en Catharina Schreurs kopen van de erven Moors *'huijs, mesthoff en weijden daer agter genoempt den Baggert op het dorp Nieuwenhagen*.
 - 15 Als 9, inv. no. 684, d.d. 11-9-1678: *Gerrit Moors, schuibode ende weert op Nieuwenhagen, oudt omtrent 40 jaeren*. Hij ondertekent met *'Geret Moers'*.
 - 16 SAH, Kerkregister Pancratiusparochie Heerlen, d.d. 6-2-1721: overlijden van *Mathias Coonen, echtgenoot van Catharina N.N.*
 - 17 Idem, d.d. 8-2-1722: huwelijk van *Arnoldus van den Hooff met Catharina Schröers*.
 - 18 Idem, d.d. 9-6-1752: overlijden van *Catharina Schruers*.
 - 19 Als 1, inv. no. 3584, d.d. 21-12-1750: *'Klas Errens op het Belvoere tot Nuwege...'*.
 - 20 Als 4, deel 17, fol. 280-285, d.d. 8-10-1766: *'De nabuiren ende inwoonders tot Nieuwenhaagen in de Heij Rotte, te kennen gevende hoe dat sij nu vele jaren herwaarts gefrustreert geweest sijn van het nootsaakelijckste element, zijnde schoon waeter, soo tot gerief van menschen ende beesten, ja nooit geene Putt tot Nieuwenhaagen geweest zijnde'* besluiten op gezamenlijke kosten een put te bouwen op het erf en stokgoed van Meerten Pelsers. Degenen die niet in de kosten bijdragen, zullen t.a.v. het gebruik *'gefrustreert ende uijteslooten weesen'*... In de jaren vijftig van onze eeuw werd het er omheen gebouwde puthuis in de Gatestraat (naast de voormalige molen van Vrusch, het thans nog bestaande monumentale pand) pas afgebroken.
 - 21 Als 2, inv. no. 62, fol. 57 (fiche 98) d.d. 19-4-1755. Overeenkomst tussen *den Wêled. Heer Francis Wilhelmus Greeven, woonende op de Schans, ter eenre, en Aret van den Hoff weduwnaar van Catharina Schreurs tot Nieuwenhaegen* ter andere; zij verklaren genoodzaakt te zijn geweest proces te voeren over *seeker huijs, coolhof en weijde, geleegen op N'h., genoemt den Backer, alwelcke saake nog is hangende*; zij komen overeen dat *de 2e comparant sal moogen wonen in een caamer van het voors. huijs alwaer denselven in is logeerende; 2e comparant sal trecken de hellichte der huijpenningen van huijs, weide en coolhof dewelcke voors. Heere hem uijt consideratie daartoe ongehouden hem van den pachte te doen betalen; reserveerende hij heere 1e comparant de macht om het voors. huijs, weide en coolhof te verpachten naer sijne wille en goedduncken en in cas voors. huijs, weide en coolhof soude onbewoont blijven sal den 2den comparant geene huijpenningen van voors. heere connen ofte moogen pretendeeren*.
 - 22 Als 2, inv. no. 63, fol. 162 (fiche 112) d.d. 19-11-1757: erfbuyting tussen *den Wêl Eerw. Heer F. Wilhelmus Greven en Aret Jongen, geassisteert met sijnen meerderjarigen soon Peter Jongen in huwelijk met Eeva Arets*.
 - 23 Als 16, d.d. 9-2-1761: overlijden van *Arnoldus van den Hoof*.

Voetballe óp d'r tillevizie

Gluijjetigge duivel! Ich ving ginne bál mieë draa! Ich kan ginne bòl mieë zieë! Gidderoavend voetballe en nog ins voetballe óp d'r tillevizie. Is 't nit óp d'r Hollender, da is 't waal óp d'r Pruus of óp inne va de twieë Belzje. Voetballe, dat is 't sjtómste sjpil wat ich oeëts gezieë han! Twieë-en-twintig maan die óp ee groeët veld wie idiote hinger inne bòl sjneure; en hant ze 'm, da sjtampe ze 'm wer voet!

Toch liekt 't mich dat doa inne hoop beij kunt kieke.

Vuurdatt ze 't veld óp mage kome, weëde i twieë apáte hokker elf maan gedujd. Op die maneer weëde twieë elftalle gemak, die da in d'r wedstrijd teëgenee mótte sjpieële.

Gidder sjpieëler kriet ieësj de bee losgeklop en i-gesjmieërd mit 't ee of anger vet. Went ze nuij i-gevet zint, da kunt inne, deë van zich zelve dat heë versjtank hat va voetballe, d'r ganse boel get ópsjwense bis dat gidderinne richtig brul is.

En zoeë gauw wie deë mint dat ze genóg grèl i ge lief hant, jieëgt-e ze noa boete, en da renne ze wie ee sjtel jóng hung 't veld óp. Midde-dri sjtelle ze zich da óp in ing reij en winke noa alle ziej. Dat mótt zoeë, óch went gíng luuj um 't veld sjtónt.

Wen alletwieë die elftalle boete zint, da kome nog dreij 'here' in deftige sjwatte peksjkes 't veld óp. Die hant óch d'r bòl beij zich, woamit gevoetbald

weëd.

Deë mit d'r bòl is d'r baas, dat is d'r sjeidsrechter. Went de elftalle oet-gewinkt zint, flut deë ze beijenee, en da mage ze kéze weë wink-teëge en weë de zón i g'n rugk hat. Doanoa weëd begós.

Wie wille vlege ze da óp d'r bòl aaf en sjtampe zich óngeree de puët ónger ge lief oet um mar 't ieësjte bij d'r bòl te kinne kome. Duks geet 't zoeë heet draa tow, dat d'r sjeidsrechter bevaange weëd durch de wermte en begint te fleute.

Sjeidsrechtere hant óch ummer in ganse tesj vol geël en roeë konsumsiebóngs beij zich. Wenste inne puëtje laps of an de bóks truks, da krieste inne geële bóng. Op zónne geële bóng kinste noa d'r wedstrijd in de kantién vuur nieks ee glaas limmenaad kriege.

't Gieët sjpieëlere, die die geël bóngs verzamele. Vuur dreij geël bóngs maagste inne ganse wedstrijd in de kantién blieve; de mieëtste zint doa sjtapelgek óp!

Wenste evvel inne eksprës teëge de sjeëene sjtamps, da krieste inne roeë bóng vuur inne joonge kloare, en maagste drèk noa de kantién goa en hoofste óch nit mieë trük te kome.

Duks laachste dich kapot wenste zies wie ze mit ee paar maan tegeliek noa d'r bòl sjtampe. Went 'm da ginne rak, da gónt ze va gif nuij uëver g'n eëd rolle en blieve vuur doeëd ligke. D'r sjeidsrechter flut da aaf.

Inne mit een sjiek treëningspak mit ing groeëte reklaam dróp kunt da wie inne wervelwink 't veld óp gesjneurd. Deë vrief da gidderinne ins mit inne nate sjwam durch 't gezich, gieët ze da óch allenuij nog ee dröpke oet ing groeëte flesj, en da is 't graad of ee wónger gebuért: gidderinne is in-ins wer kwiek-lebèndig en begint wer te sjneure es went nieks geweë wuër!

Mit die sjeidsrechtere witste duks óch nit wieste 't has. Went inne d'r bòl mit de heng rak, da fleute ze vuur hends. De kiepere make evvel bow nieks angesj es wie hends, en da fleute ze nit en drieëne ze zich geweun um es went ze nieks gezieë huije.

Die twieë angere, die mit d'r sjeidsrechter 't veld óp zint koame, die dunt nieks angesj es wie mit een veëntje langs d'r büütesjte knietsjtreëp eróp en eraaf sjneure. Vlúg d'r bòl uëver deë sjtreëp oet 't veld, da sjeëke ze dat veëntje i g'n lóch en wieze d'r sjeidsrechter da woa d'r bòl ligk; da hove ze nit zoeë lang te zeuke.

Die sjeidsrechtere hant zoeë-wie-zoeë al genóg te doeë umdat ze óch nog mótte beij-haote wieveuël geël en roeë bóngs ze hant oet-gedild.

Went d'r bòl langs d'r kieper teëge 't net vlüg, da zant ze dat deë bòl 'zit'. Da kinste lache! Wie inne zjwerm beije vlege ze da alleneuij óp deë sjpieëler aaf deë d'r bòl in 't net gesjoate hat, en da lotte ze zich nuij óp dem valle bis datte bow drónger sjtik. Dat geet durch bis d'r sjeidsrechter 't zat weëd. Giderinne sjravelt da wer óp en begint deë erme, bow gestikde te knoevele en te pütsje datte toch mar wer mit zow doeë.

Op d'r tillevizie kanste 't ummer gans gód zieë. Duks lotte ze ummer get twieë of dreij moal kieke, zieëker went inne alling mit d'r bòl óp de gool aa rent en dem da de puët ónger de vót oet-getrampeld weëde. Dat neume ze: 'an de noeëd-rem trekke'. De sjeidsrechtere rege zich uëver zoeë-get ummer erg óp en geëve deë knoake-treëner drèk inne roeë konsumsiebóng vuur de kantién. En deë, deë neergetrap woeëd, kriet da inne vrije trap, en maag da probere um inne van 't anger elftal (dat da sjun in ing rij vúúr 'm mót goa sjtoa) um te sjete.

't Sjunste is, went ze inne kót vuur de gool umsjtampe. Da gieët 't pienantie. D'r kieper mót da gans alling tussje de peuël va de gool goa sjtoa en deë angere maag da probere um deë kieper um te sjete. De mieëtste kiepere wete evvel genouw wat ze mótte doeë um nit gerak te weëde. Zoeë gauw wie deë angere sjüt lotte ze zich de anger ziej oet valle. D'r bòl 'zit' da waal, mar d'r kieper is nit gerak. En doa góng 't óch egelich um...

Noa zoeng angerhaof sjtónnd ziet inne sjeidsrechter 't mieëstal nit mieë zitte. Went d'r bòl da kót beij 'm in de buurt kunt, da flut-e flot aaf, loert of ginne 't ziet en klauwt zich d'r bòl, en sjik gidderinne noa heem.

De sjpieëlere geëve zich óngeree hendjes, bedanke zich vuur d'r sjunne wedstrijd, en winke nog ins noa de tribuun.

In de kantién weëde da alle geël bóngs verzoape. Alling 't besjtuur dat verlore hat, dat geet drèk noa heem. Dat hat da de vót i.

En noe sjeij ích óch oet. Ich mót mich towwe; uëver ing haof sjtónnd begint óp d'r Belsj wer inne sjunne wedstrijd..!

W.G. Packbiers

Van de redactie

We bevinden ons inmiddels alweer op de helft van het jaar 1995. De tijd -wat is dat eigenlijk?- rept zich voort naar de toekomst, en maakt, hoe paradoxaal het ook moge klinken, in hoog tempo, seconde na seconde, steeds méér geschiedenis. Geschiedenis is alles wat achter ons ligt, waarop teruggezien kan worden. Of dit nu een minuut is, 'n uur, 'n dag, 'n week, 'n jaar, 'n decennium, honderd jaar of langer; geschiedenis is alles wat 'geschied is'.

Zo ook de eerste helft van dit -zoals het verwoord stond in de inleiding van het eerste nummer van deze jaargang- '*Jaar van Landgraaf*'. Wij mogen inmiddels met voldoening terugblikken op een tweetal geslaagde, prachtige lezingen (waarvan er één in excursieverpakking) over het verleden van ons eigen 'heem' en hetgeen daar in het heden nog van te zien is. Ze waren allebei dubbel en dwars de moeite waard, zoals ook valt af te leiden uit de 'recensies' in dit nummer.

Er staat ons trouwens in het kader van de verkenning van Landgraaf dit jaar bovendien nog het een en ander te wachten: allereerst deze week de excursie naar Strijthagen (met barbecue), en straks in september een ongetwijfeld leerzame bustocht langs onze Landgraafse monumenten. En voor wie daar, om welke redenen dan ook, niet aan meedoet, verschijnt er deze maand het tweede deel uit de serie *Ken Landgraaf*, een boekje met wandelingen langs alle bezienswaardigheden; samengesteld door de actieve leden van onze sectie *Monumenten*.

Ook uit andere bijdragen in dit tweede Bulletin mogen we -met '*Sjpas*'- de conclusie trekken dat onze vereniging volop lééft, zelfs in het volkstuintje van Wiel...! Hoezo? Begin daarvoor maar eens te lezen in dit kwartaalnummer. Het is er weer een met bijzonder lezenswaardige stukjes. We hopen dat zo te kunnen houden. Tenminste..., als ú trouw blijft zorgen voor kopij. Want daar staan we altijd begerig naar uit te zien!

OCGL-nieuws

Van het bestuur

Een goed bericht en een slecht bericht: het dagelijks bestuur is uitgebreid, maar anderzijds kampt men nog steeds met de 'vacature-penningmeester'. Hoewel Frans Vreuls officieel is teruggetreden, heeft hij zich toch bereid verklaard de functie te blijven waarnemen tot er in de vacature voorzien is. Het DB staat open voor alle mogelijke terzake doende voordrachten en suggesties van de leden.

Het goede bericht: het DB werd uitgebreid met een tweede secretaris in de persoon van Leonie Robroek. Zij zal het notuleren van de vergaderingen en de daarmee samenhangende werkzaamheden voor haar rekening nemen. Wij heten haar van harte welkom en spreken het vertrouwen uit dat ze dit werk nog lange tijd zal blijven doen.

Algemene ledenvergadering

In aanwezigheid van 25 leden werd op 7 maart 11. de jaarlijkse algemene ledenvergadering 1995 gehouden in de 'grote zaal' van ons verenigingsgebouw. Na de vaststelling van de notulen en het *Jaarverslag 1994* werd eveneens de *Jaarrekening* vastgesteld. De voorzitter bedankte de scheidende penningmeester voor zijn uitstekende beheer van de financiële middelen. De kascontrolecommissie (G.Robbertz en L.Jongen) beoordeelde de gevoerde boekhouding als prima en vakkundig. Men plaatste echter enige kritische kanttekeningen bij de wijze van boekvoering (in technisch opzicht) van een tweetal secties.

De voorzitter constateerde vervolgens met genoegen dat het voor 1994 voorgenomen beleid grotendeels gerealiseerd was. De activiteiten en presentaties van de secties *Genealogie & Streekgeschiedenis* en *Dialect* verdienen veel lof. Hieraan is mede de grote groei van het ledenaantal te danken.

De werkgroep *Onderhoud & Beheer* verrichtte uitstekend werk, evenals de *redactiegroep*, die de voor uitgave van Bulletin en Jaarboek zorgdraagt. Helaas kon de geplande excursie naar Strijthagen geen doorgang vinden als gevolg van het ontbreken van de vereiste toestemming van gemeentezijde. Voor 1995 is echter reeds toestemming verleend.

Vervolgens sprak de voorzitter een laudatio uit voor de wegens griep helaas niet aanwezige W.Beckers, die reeds in de zomer van 1994 schriftelijk had

laten weten zich uit het bestuur terug te trekken. De voorzitter memoreerde de grote heemkundige verdiensten van de heer Beckers, ook in de periode vóór de oprichting van het OCGL, waarbij deze een der actiefste en meest bewogen voortrekkers geweest was.

Na de pauze werd de *Begroting 1995* aan de orde gesteld. Na enige discussie werd besloten (stemverhouding: 17 vóór en 3 tegen) m.i.v. 1 januari 1996 de contributie te verhogen tot 30 gulden en de gezinsabonnementen naar 36 gulden. Deze bedragen garanderen een rechtvaardiger omgaan met de 'entree-bedragen' van tijdens het kalenderjaar intredende nieuwe leden. Vastgesteld werd, dat deze bedragen voor twee jaar gehandhaafd zullen blijven.

Tevens werd nog eens duidelijk gesteld, dat er slechts een sectietoelage verstrekt zal worden indien de sectie voldoet aan de gestelde eisen: er dient een jaarprogramma te zijn, financiële verantwoording te worden afgelegd en zorggedragen te worden voor vertegenwoordiging in het algemeen bestuur.

Tenslotte werd de begroting goedgekeurd.

In het kader van het Jaarplan 1995 werd -wellicht ten overvloede- bijzondere aandacht geschonken aan het feit dat het *OCGL-archief* niet slechts bedoeld is voor genealogisch onderzoek, maar dat het tevens bronmateriaal bevat voor onderzoek in allerlei disciplines van de heemkunde in de breedste zin. Er wordt door de werkgroep *Archief* hard gewerkt om deze verbreding zo optimaal mogelijk te doen zijn; Aken en Keulen zijn echter ook niet op één dag gebouwd...

Met waardering werd gesproken over het grote aantal activiteiten (lezingen, excursies e.d.) die voor 1995 op de rol staan.

Het agendapunt '*Bestuursverkiezing*' bleef door het te elfder ure afhaken van de te presenteren 'nieuwe penningmeester' beperkt tot het aanstellen van L. Robroek tot tweede secretaris.

Met een woord van dank aan alle aanwezigen werd de vergadering om 21.50 uur gesloten.

Excursies

De belangstelling voor het excursieaanbod van dit jaar is verheugend.

Tientallen leden hebben ervoor ingeschreven. Aan de excursie met barbecue op Strijthagen (24 juni) zullen ongeveer veertig mensen deelnemen. De bus voor de Landgraafse monumententocht op 16 september is nagenoeg vol!

Dit is uiteraard iets waar we als vereniging trots op mogen zijn!

Twee dialect-avonden

Op 14 november -noteer het alvast in uw agenda- zal de sectie *Dialect* haar jaarlijkse dialect-avond houden. Op deze avond zal tevens de presentatie plaatsvinden van het *Jaarboek 1995*.

Op maandag 11 december is het weer tijd voor de inmiddels traditioneel te noemen *Dialect-avond van de Geboren Verteller*, ditmaal in combinatie met dia's. Meer informatie over beide avonden in het Bulletin van september.

'Historische' contactdag

HEERLEN - De kringen 'Land van Valkenburg en Heuvelland' en 'Heerlen' van het Limburgs Geschied- en Oudheidkundig Genootschap houden zaterdag een contactdag van verenigingen die zich verdiepen in de regionale heemkunde en geschiedenis.

De dag begint om 9.30 uur en wordt gehouden in het Gemeenschaphuis aan de Mauritssingel in Schin op Geul. Speciaal thema is de relatie die er ligt tussen heemkunde en de omgeving, vooral de agrarische aspecten ervan.

Op 20 mei bezochten twee leden van het dagelijks bestuur de jaarlijkse *Ontmoetingsdag* van heemkundeverenigingen, stichtingen, historische en archeologische werkgroepen, IVN's e.d. in het land van Valkenburg, het Heuvelland en Heerlen en omgeving.

Circa 15 verenigingen gaven hierbij acte de présence.

Iedere vereniging stond een korte spreektijd ter beschikking om het een en ander te vertellen over haar activiteiten, waarbij als hoofdthema de nadruk diende te liggen op de relatie tussen heemkunde en agrarische omgeving. Hierbij kwamen heel wat uiteenlopende invalshoeken aan het licht.

Voor ons, als vertegenwoordigers van ons OCGL, was het bijzonder verheugend te mogen constateren 'hoe ver' onze vereniging al gevorderd is in allerlei aspecten van de heemkunde. En hoe actief en goed georganiseerd. Dat geeft toch wel een trots gevoel (mag dat?).

Heemkunde heeft te maken met het 'heem'; de eigen omgeving 'woa me zich heem vult'. In ons geval hoeft dat echter niet alleen op te gaan voor onze omgeving, maar zeker ook voor ons 'genootschap': *inne kloep woa me zich óch richtig heem ka veule..!*

Terugblikken

Heemkundemensen zijn doorgaans geneigd wat verder terug te kijken dan enkele maanden. Desalniettemin kan ook dit wel eens hogelijk de moeite waard zijn. Zeker als het twee prachtige activiteiten betreft!

Sporen van de Romeinen

Op 9 maart mochten wij -een kleine dertig mensen!- genieten van een dialezing van de heer Riediger uit Palenberg. Met volle teugen! Hij vertoonde tal van prachtige dia's over opgravingen van het Romeinse verleden in onze streken, waarbij ondermeer het blootleggen van de oude heirbaan in Rimburch en de daarvan deel uitmakende Romeinse (houten) brug over de Worm ons uiteraard het diepste trof. Met zijn karakteristieke manier van vertellen wist onze Duitse grensgenoot er een mooie avond van te maken. Het komende jaar zullen we zeker nog eens op dit thema terugkomen!

't Sjpaans Kentje

Op 8 april bevonden we ons met ongeveer 20 mensen in het historische voormalige kerkgebouw aan 't *Sjpaans Kentje* te Nieuwenhagen -dat dit jaar de 250e verjaardag viert!- om te luisteren naar hetgeen dorpsgenoot Jos L'Ortye, kapelaan te Bleyerheide, over het verleden ervan te vertellen had. Indrukwekkend. Jos is een echte specialist op dit gebied. Hij bewerkte ondermeer het Nieuwenhaagse parochie-archief (met stukken vanaf 1737) en stelde hiervan een gedetailleerde inventarisbeschrijving samen. Ook zijn vele publicaties in enkele OCGL-jaarboeken geven blijk van een grote deskundigheid op dit gebied.

Met zijn vlotte, zwierige en ook humoristische verteltrant wist hij erin te slagen het gezelschap volledig in zijn ban te houden.

Na afloop van zijn lezing gaf hij een rondleiding door de Nieuwenhaagse parochiekerk *Maria Hulp der Christenen*, waarbij hij op vele bijzonderheden en wetenswaardigheden attent maakte.

Voorafgaand aan de lezing schetste May Quaedflieg een historisch beeld van het wel en wee van de bewoners en hun families rond 't *Sjpaans Kentje*, alsmede hun bijdrage aan de totstandkoming van de kapel, die in 1745 in gebruik genomen werd.

Helaas hadden enkele inschrijvers verstek laten gaan. Was het de zaterdagmiddag? Of was het weer te uitnodigend voor andere bezigheden buitens- of binnenshuis? Hoe dan ook jammer, want ze hebben wat gemist!

Het Jaarboek 1995

Voor-intekening weer mogelijk

Het jaar 1995 staat in het teken van 50 jaar nationale vrijheid en vrede. Daarop zal ook het *Jaarboek 1995* aansluiten. Werd er in ons vorige jaarboek een uitvoerig beeld geschetst van de bevrijding van Landgraaf in september 1944, het *Jaarboek 1995* zal grotendeels handelen over markante gebeurtenissen in onze gemeente tijdens de periode '40-'45, die aan onze vrijheid voorafging.

In dit kader treft men ondermeer het volgende aan:

- doden en gewonden bij vliegtuigramp in de Baanstraat
- neerstortend vliegtuig vernielt het Nieuwenhaagse postkantoor
- vliegtuig stort neer op het huis van de familie Winteraecken (Groenstraat)
- bankbiljetten en munten in de oorlog
- de mijnen in oorlogstijd
- onderduikers op de Rouwenhof
- een (hopelijk) volledige lijst van Landgraafse oorlogslachtoffers
- verzet in Landgraaf
- Arbeitseinsatz
- leven in een Arbeitslager
- dialectbijdragen, w.o. Uöverleëve in 'nne sjuuhl-kelder
- het oorlogsdagboek van een Landgraver

Zoals men ziet: opnieuw een stuk boeiende Landgraafse geschiedschrijving, dat eigenlijk in geen enkele boekenkast mag ontbreken.

Het is mogelijk er nu alvast op in te tekenen via het los in dit Bulletin meegezonden formuliertje. Doen!

De presentatie van het *Jaarboek 1995* vindt plaats op 14 november.

OCGL zoekt namen oorlogsslachtoffers

Het vorig jaar besteedde de Heemkundevereniging OCGL op ruime wijze aandacht aan het feit dat Landgraaf (Schaesberg, Nieuwenhagen en Ubach over Worms) 50 jaar geleden werd bevrijd. Dit in de vorm van een uitgave van het traditionele Jaarboek, dat volledig gewijd was aan "De Bevrijding in september 1944". Een bijzonder geslaagd boek. De eerste oplage raakte dan ook binnen de kortste keren uitverkocht, waardoor een tweede oplage noodzakelijk werd. Hiervan zijn nog steeds exemplaren verkrijgbaar.

Jaarboek 1995

De redaktieraad van het OCGL is alweer geruime tijd doende met de voorbereiding van het Jaarboek 1995. Dit jaar staat dit in het teken van 50 jaar nationale vrijheid en vrede. In het kader daarvan zal er in het Jaarboek 1995 een blik teruggevoerd worden op de vijf donkere jaren die daaraan vooraf gingen: de periode 1940-1945.

Vragen

Wát gebeurde er in die jaren allemaal in de toen nog niet samengevoegde gemeente? Hoeveel vliegtuigen stortten er neer? En waar? Hoeveel verloren hun

leven? Wie waren dat? Voor het beantwoorden van deze laatste vragen doet het OCGL een beroep op de inwoners van Landgraaf in de gedachtegang dat 40.000 mensen meer weten dan de 5 van de OCGL redaktieraad.

Volledige lijst

In het Jaarboek 1995 wil het OCGL als postuum eerbetoon aan degenen die destijds hun leven lieten een **volledige lijst** publiceren van alle oorlogsslachtoffers die vielen in Schaesberg, Nieuwenhagen en Ubach over Worms, inclusief Rimburch. Voor al over de Schaesbergse slachtoffers is weinig bekend. Als u iets weet, laat het dan het OCGL even weten.

Andere dingen

Ook andere feiten, bijzondere gebeurtenissen, dagboeken, krante(knipsels), bonnen, oorlogsgeld, foto's en wat er nog allemaal zoal meer in dit kader interessant kan zijn, heeft de grote aandacht van de OCGL redaktieraad. Niet om het zomaar aan het OCGL af te geven (natuurlijk niet) maar om het OCGL er iets over te laten schrijven. Indien u de redaktieraad een helpende hand wil toesteken, neem dan even contact op met

een van de hieronder genoemde personen. De OCGL dank is groot. En Landgraaf zal er iets bijzonders voor terugkrijgen.

Met allerlei zaken betreffende Schaesberg kunt u zich wenden tot W. Misère, Tasveld 7, tel. 310232. Voor Nieuwenhagen M. Quaedflieg, Brunsummerweg 53, tel. 311660 en voor Ubach over Worms en Rimburch A. Verreck, Rincberg 49, tel. 322530. Het Jaarboek 1995 zal naar verwachting verschijnen in de eerste helft van november van dit jaar. Landgraaf Aktueel houdt u daarvan heel graag op de hoogte.

Omroep Landgraaf

In het Ouderenjournaal aandacht voor de gedecoreerde Landgraafers, beelden van het vele vrijwilligerswerk tijdens de succesvolle restauratie van de St. Josephkerk te Waubach, afscheid boegbeeld Landgraafse Ouderenzorg: Dormig directeur Van Litsenburg, notaris Van Putte vervolgt zijn verhaal over erfrecht en de GGD informeert over ongelukken in huis, middels een verrassende filmbijdrage. Dit programma is te zien bij Omroep Landgraaf, vandaag, woensdag, donderdag en vrijdag steeds om 19.00 uur.

Wie geen fouten maakt,
maakt gewoonlijk... niets!

Wie heeft er nog een oude encyclopedie?

Hebt U een oude encyclopedie in huis, waarvan vele gegevens door het gestadig voortschrijden der jaren achterhaald zijn, waardoor men zich afvraagt of ze nog wel de moeite waard is om te houden: gooi ze niet weg. In de studiezaal van ons archief ontbreekt nog een dergelijk naslagwerk. Ouderdom en eventuele slechte staat is geen probleem.

Voelt U ervoor om ze aan ons af te staan (of in bruikleen te geven), neem dan telefonisch contact op met het redactieadres of een van de bestuursleden die vermeld staan op de binnenkant van de omslag van dit Bulletin. Men zal U zeer erkentelijk zijn!

Een pluim op de hoed van... de werkgroep Onderhoud & Beheer

Velen zullen het zich nauwelijks realiseren, maar bij het in goede staat houden en inrichten van het verenigingsgebouw komt heel wat kijken. Klusjes zoals het repareren van sloten, monteren van een bel, ombouwen van lichtschakelaars en armaturen, aanbrengen van extra verlichting, maken van een schrijfbord, verplaatsen van meubels en vitrines en het (her-)inrichten daarvan, extra archief- en opslagruimte creëren, gordijnrails aanbrengen en gordijnen ophangen, ramen wassen, poetsen, verven, meubilair repareren en wat dies meer zij; voor al dit soort 'akkefietjes' ontbreekt het een vereniging ten enen male aan financiële middelen om telkens weer professionele krachten in te schakelen. Dat is onbetaalbaar!

Vandaar dat we zo blij zijn met onze werkgroep *Onderhoud & Beheer*. Allemaal mensen die een deel van hun vrije tijd opofferen om dit voor de vereniging te doen. Belangeloos. Dat verdient grote lof. Vandaar deze pluim!

Overigens: het moge duidelijk zijn dat er nooit handen teveel zijn; eerder te weinig. Daarom zou het toe te juichen zijn als deze groep nog verder uitgebreid zou kunnen worden. Denk er eens over na.

Voelt U ervoor om mee te doen, bel dan even met Wynand Ploemen, bereikbaar onder telefoonnummer 320255 (als hij tenminste niet in de Curaçoastraat is...).

Initiatief van de sectie *Monumenten*

Serie 'Ken Landgraaf':

het tweede deel is er!

Het heeft weliswaar een paar jaar geduurd, maar nu is het dan eindelijk zover: het tweede deel van de serie *Ken Landgraaf* staat op het punt te verschijnen!

In deel 1 werden de kruisen en kapellen van Landgraaf beschreven. In het tweede deel leren we Landgraaf kennen door het maken van wandelingen.

In het boekje zijn 16 wandelingen beschreven. Geen lange tochten; slechts 4 à 5 km. lang. In een goed uur is zo'n wandeling dus te doen. Maar.., wandelt men met open ogen en neemt men rustig de tijd om alles te bekijken wat in het kort beschreven staat, dan zou het wel eens wat langer kunnen duren. En dat is eigenlijk ook de bedoeling: uitgebreid genieten van wat het verleden en het heden ons te zeggen heeft.

Inderdaad, onze nog jonge gemeente heeft een zeer oud verleden, maar heeft daarentegen op vele plaatsen ook een zeer modern uiterlijk.

Zo kan men genieten van historische monumenten, maar ook van het werk van moderne kunstenaars. Men wandelt langs historische boerderijen die honderden jaren oud zijn, maar kan daarnaast ook abstracte kunstwerken bewonderen. Landgraaf is rijk aan contrasten! Moderne gebouwen en woonwijken worden afgewisseld met prachtige vergezichten en en schitterende plekjes natuur.

Ken Landgraaf deel 2 is 80 bladzijden dik en zal vanaf eind juni te koop zijn in het OCGL-gebouw, drogisterij Theunissen alsmede de heer Verbunt, Kempkensweg 2. De prijs bedraagt voor OCGL-leden *één tientje* en voor niet-leden f12,50.

Wij zijn ervan overtuigd dat vele 'Landgravers' na het lezen ervan tot de ontdekking zullen komen dat ze nog maar heel weinig van onze gemeente weten en gezien hebben. De samenstellers hopen dan ook deze 'gravers' met de uitgave van dit boekje een dienst bewezen te hebben.

De wandelingen uit dit boekje zijn overigens ook los te koop; dit echter alleen bij het VVV-kantoor Landgraaf.

De boodschap van de H.Jozef

een Nieuwenhaagse volksoverlevering

Een eeuw geleden. Radio of televisie was er nog niet. En ook de krant stelde nog niet méér voor dan een simpele, dubbelzijdig bedrukte nieuwsfolder, die slechts gelezen werd door een handjevol 'happy few'.

Toch bestond er bij de 'gewone mensen' ook vroeger al -niets is de mens tenslotte vreemd- behoefte aan verhalen; zij het echter niet in de vorm van onze huidige bijna 'never-ending-stories' als *The Bold and the Beautiful*, *GTST* of wat er al meer op dit gebied via de media de gemoederen van velen bezig pleegt te houden. De keuze van de thematiek bewoog zich nog duidelijk op andere terreinen. Men werd nog niet bezig gehouden; daar moest men zélf voor zorgen. Men wist niet beter.

Als men dan in de avonduren na een dag van gezwoeg voor het dagelijkse brood in rust bijeen gezeten was, werd meermalen de tijd gedood met het gezellig ophalen van allerlei gebeurtenissen 'va vreuger'.

Angstaanjagende verhalen over weerwolven, bokkerijders en andere spraakmakende openbaringen van de duivel stonden hierbij in schril contrast met opzienbarende verschijningen van heiligen, die op de een of andere wijze niet zonder gevolgen gebleven waren. Deze verhalen gingen een eigen leven leiden. Ze werden generatie op generatie doorverteld, waarbij de historische betrouwbaarheid -zo die al van belang mocht zijn- gaandeweg gedoemd werd in toenemende mate op het tweede plan te verdwijnen.

Uit die oude volksverhalen sprak een gelaten berusting ten aanzien van het gegeven dat er nu eenmaal dingen tussen hemel en aarde bestonden waar men geen greep op had, waar men maar mee diende te leven, of men dat nu wilde of niet; gelatenheid, fatalisme haast...

'Onze' Frans Erens schreef hierover in de jaren twintig als volgt:

In den tijd van heden, in dezen tijd van positief denken, zou aan zulke verhalen weinig geloof gehecht worden, maar in de dagen van vroeger schemerde het bovennatuurlijke in het gewone leven meer door dan in onze tijd, nu het rustelooze gejaag naar genot de verdieping der ziel tegenhoudt.¹

In dit verband verhaalt hij over een man, Sieveriks geheten, die regelmatig op 'de Kamp', de heerboerderij van zijn ouders, de vaste knechten mee

kwam helpen bij het dorsen, hetgeen gebeurde met dorsvlegels op de 'din' van de schuur. De grote poort stond dan open, zodat iedereen kon zien wie er aan het werk was. Zwartwerkers bestonden nog niet...

Op een dag in Januari, toen de slagen over den stillen weg klonken vanuit de schuur, waar Mathies en Peter met Sieveriks aan het dorschen waren, is een onbekende jongeman met zwart haar en donker van gezicht, aan de open poort van de schuur gekomen, heeft Sieveriks bij zich geroepen en gezegd, dat hij zich gereed moest maken voor de eeuwigheid. Nadat hij die boodschap had gedaan, is de jongeman weggegaan zonder verdere uitlegging. Niemand heeft hem gekend.

Sieveriks volgde den raad op, ging biechten en stierf plotseling na weinige dagen. De knechten dachten dat het de heilige Josef was geweest, die deze waarschuwing had gebracht.

Dit voorval, haast exemplarisch passend in het algemene beeld van de toenmalige Jozef-verering, blijkt destijds een brede bekendheid te hebben genoten. Erens was immers niet de enige auteur die het aan het papier toevertrouwde. Het is namelijk ook aan te treffen -in een beduidend andere (gefingeerde?) vorm en voorzien van tal van details aangaande het alledaagse leven en de gebruiken van weleer- in het werk van een andere schrijver, die evenals Erens ook zijn 'roots' in het Nieuwenhaagse had: Eugène Vreuls². In de jaren twintig schreef deze Vreuls regelmatig dialectstukjes in de krant van Heerlen³. Vele daarvan zijn gebaseerd op 'van-horen-zeggen' en vertegenwoordigen in die zin uiteraard een aanzienlijke heemkundige waarde. Vanwege de oorspronkelijkheid van zijn dialect -in driekwart eeuw kan er veel veranderen...- wordt zijn vertelling hierbij in nagenoeg volledige omvang afgedrukt⁴.

In de rij van de moande is d'r Meëtz geweijsd a Sint Joeëzep wie d'r Mei an de Môdder Goades, en weëd deë hillige bezongesj verieërt vuur ing zieëlige sterf-oer.

Noe wil ich huuj ins e sjtuksjke sjriev, eefach zoë wie ich 't han gehoeët va mieng famielje en van anger geleufweëdige luuj, uëver wie deë hillige de miensje hulpt bij 't sjterve.

Op Nuijenhage woënet ôppen Herreweg inne zieëkere Ingelbert. D'r famielje-naam weet ich nit, evver deë zow wal oet te veenge zieë; ten ieësje umdat d'r naam Ingelbert noe graad nit zoë 'nne naam is deë me deks huët, en tweëdens umdat 't gebuurd is onger d'r Heer Klüsener, deë óp Nuijenhage

pastoer is gewee va 1837 bis 1874; en ich han reëde te dinke dat 't gesjeijd is tussje 1837 en 1855.

Deë Ingelbert noe how zie leëve lank d'r hillige verieërt en 'm bezongesj gevraagd um 'm bij te sjtoa in zieng sjterf-sjtónd.

Inne gowwe daag woar d'r gowe maan óppen sjuur vruchte an 't wanne, wie ópins inne heer óp 'm aa-kunt en 'm zeët:

- "Ingelbert, zet d'r wan mar doa, deë haste nit mieë nuëdig, en bereij dich vuur: binne dreij daag sturfste."

D'r Ingelbert zat d'r wan teëge de moer en wie heë zich umdrieënet woar d'r heer e-weg. Heë deet zich i g'n hoës d'r betste keel aa en geet noa g'n pastერიj.

- "Zoeë", zeët d'r heer Klüsener, "en wat hets doe geër, Ingelbert?"

- "Ja, heer pastoer, ich weul mich geër biechte."

- "Wat dan noe?! Wils doe kome biechte óp inne noamiddaag in de weëk? Kan dat nit wachte bis e Zoadesjtig?"

- "Nee, ich wil nit wachte. Binne dreij daag sjterf ich..."

Doe dach d'r Klüsener nit angesj es dat 't d'r Ingelbert durch-ee lopet, en vroeg 'm ins alles te vertelle wie heë óp die gedanke kuëm.

D'r brave maan vertellet 'm dan óch alles: wie heë d'r Hillige Joeëzep zie gants leëve verieërt how, en dat deë noe woar koame um 'm te zage dat heë zow sjterve.

- "Mar, noe zaag mich ins: wie zoog deë heer da oet?!", vroeg d'r heer pastoer.

- "Gants sjwat", zeët d'r Ingelbert.

- "Wie, gants sjwat?! rup d'r gowwe heer in ínne sjrek."

- "Joa, sjwat. Sjoëën sjwat gekleijd, mit 'nne sjwatte baad; inne sjoëëne miensj, veuël sjoëënder es ier heer, mit verleuf gesjproake..."

Wie d'r maan dat allemoal zoeë eefach vertellet, en bleef aa-hòte, kós d'r heer pastoer nit angesj es zieng biech te huëre, en noa de absolutioëën zeët-e an 'm:

- "Noe gank mar sjtil noa heem. Mörge-vreug onger de mes zal ich dich de Hillige Communioëën geëve. Doe bis nit krank, en doarum kin ich dich nit d'r Hillige Oalig geëve."

Dat woar da good. Des angeren daags communiceret d'r Ingelbert en later óp d'r daag góng heë uëveraál zieng vrung adieë zage. Wie de noaber en de vrung alles hoeëte, doe sjuddlele te mit d'r kop, en gieker-inne dach: Bij d'r Ingelbert is gewis ing sjroef los..!

D'r dreijde daag - d'r pastoer how graad mes geleëze en zoot zich ziene kaffe te drinke - kunt inne gelope um te zage dat d'r heer feligs mit d'r Hilleige

Oalig zow kome: d'r Ingelbert houw e besjlaag krieëge en woar óp 't sjterve. En zoë woar 't óch. Wie d'r Klüsener óppen Herreweg koam, vóng-e d'r Ingelbert oane sjproak; heë bedénet 'm nog en e bietje d'r noa sjtórf-e, graad óp d'r dreijde daag, wie 'm gezag woar...

Zoals het wel vaker pleegt te gebeuren bij dergelijke overleveringen, lijkt in beide fragmenten de historische context enigmatische verstoord. Onderzoek in de gemeentelijke archieven bevestigt dit vermoeden, zoals verderop in dit betoog nog duidelijk blijken zal.

De voornaam *Engelbert* komt -zoals Vreuls al aangaf- inderdaad uiterst zelden in het Nieuwenhaagse verleden voor: in werkelijkheid slechts éénmaal zelfs(!), hetgeen het opsporen van de persoon in kwestie reduceert tot het bekende peuleschilletje. Het feit dat Erens alleen (een verbastering van) de achternaam noemt -die Vreuls niet bekend was, hetgeen kan betekenen dat beiden het verhaal van verschillende personen vernamen...!- verschaft ons bovendien een geslaagd soort van 'second opinion'. Want mede door deze curieuze litteraire samenloop van omstandigheden mogen wij er namelijk met een zekerheid van de volle 100% vanuit gaan, dat de beide overleveringen handelen over de persoon van *Engelbert Sieberichs*, wiens achternaam in de diverse gemeentelijke stukken evenzovele malen verschillend op papier verscheen: *Syberings*, *Siberichs*, *Seiberichs*, *Sybricht*, *Sebrigs*...; een aantal fraaie verbasteringen, waarop Erens' variant *Sieveriks* als een welkome aanvulling beschouwd mag worden.

Zoals de naam al doet vermoeden was Engelbert geen '*hiesiger jóng*'. Hij werd geboren in het Duitse Weltz en vestigde zich in Nieuwenhagen, nadat hij hier in 1802 als 39-jarige in het huwelijk getreden was met Catharina Elisabeth Smeets⁵.

Zijn echtverbintenis werd slechts matig gezegend met nakomelingen; van de drie kinderen ontkwam alleen de jongste aan de kindersterfte. Engelbert bewoonde een huis aan de Hereweg, gelegen pal tegenover de T-splitsing met de Delleweg. Bij zijn huwelijk werd hij ingeschreven als *journalier* (dagloner), maar bij de aangifte van de geboorte van zijn kinderen verklaarde hij van beroep *cultivateur* te zijn, landbouwer. Hij was echter maar een keuterboertje, want op een lijst van 'weerbare mannen' vinden we hem in 1815 (als '*Hoberdus Sebrigs*') vereeuwigd als gering bemiddeld 'akkersman'⁶. Te oordelen naar de vorm van zijn voornaam zal hij derhalve door zijn dorpsgenoten wel *Bert* of *Bertus* genoemd zijn.

De exacte datering van het voorval vormt voor beide auteurs een identiek probleem: beiden leken bij het neerschrijven van hun relaas niet op de hoogte van het feit dat het veelbesproken heengaan van Engelbert inmiddels al ongeveer een eeuw geschiedenis was! Volgens de Nieuwenhaagse Burgerlijke Stand kwam er namelijk op 4 februari 1827(!) al een einde aan het aardse leven van Engelbert Sieberichs. Dit gegeven heeft uiteraard nogal wat consequenties voor de historische context in beide verhalen.

Allereerst bij Frans Erens. Deze plaatst de bewuste *Sieveriks* als tijdgenoot van de op zijn ouderlijke boerderij aanwezige knechten, die op impregnante wijze deel uitmaakten van zijn persoonlijke jeugdhervormingen. Indien men alleen zijn lezing zou kennen, dan zou men hoogstens kunnen aannemen dat het hier zou handelen over *Pieter Joseph Sieberichs*, de in die jaren nog levende zoon van Engelbert zaliger.

De 'second opinion' van Eugène Vreuls, die nadrukkelijk de naam *Ingelbert* noemt, sluit deze mogelijkheid echter volledig uit.

Bovendien, toen Frans Erens geboren werd, was *Ingelbert Sieveriks* al dertig jaar dood! De schrijver daarmee te betichten van geschiedvervalsing lijkt mij evenwel wat te ál te rigoureuus. In het geheugen van een oude man, die zijn memoires schrijft, plegen de scheidingslijnen tussen eigen herinneringen en overleveringen wel eens te vervagen.

De stelling echter, dat Engelbert van tijd tot tijd ook wel eens als dagloner een handje toestak *i g'nne Kamp*, lijkt allesbehalve denkbeeldig. Dat kwam wel vaker voor bij keuterboertjes. Iedere cent was er één, en wie weet welke sociale voordelen het feit, dat je een 'kennis van 't Heerke' was, in voorkomende gevallen misschien nog wel eens ooit zou kunnen hebben

Eugène Vreuls situeert het voorval in de periode 1837-1874 waarin Gerard Klausener het parochieherderschap in Nieuwenhagen bekleedde; een tijdperk van 37 jaar, hetgeen nogal wat 'temporele rek' lijkt te verschaffen. Maar desondanks biedt ook hem deze veilige marge weinig soelaas, omdat de brave Engelbert bij de aanstelling van Klausener immers al tien jaar 'wijlen' was. Niettemin mag het echter best aannemelijk geacht worden dat deze Klausener de hem toegedichte rol daadwerkelijk gespeeld zou kunnen hebben. In 1827 was hij namelijk als kapelaan van Schaesberg⁷ -Nieuwenhagen behoorde in die jaren in kerkelijk opzicht nog tot Schaesberg en zou pas in 1831 tot een zelfstandige parochie verheven worden- ook verantwoordelijk voor de zielzorg ten behoeve van de inwoners van Nieuwenhagen!

In dit licht bezien kan Engelbert derhalve na het bezoek van Sint Jozef zeker

zijn schreden gericht hebben naar *d'r Sjeet*,⁸ waar hij bij uithuizigheid van de pastoor denkkelijk te woord gestaan werd door kapelaan Klausener.

Wie ooit eens de beeltenis van deze Klausener onder ogen gekregen heeft⁹, zal moeten toegeven dat de goede man qua uiterlijke schoonheid verre verwijderd was van het alom in dit opzicht ten voorbeeld gestelde *Adonis*-ideaal. Hierop zinspeelde Vreuls op schalkse wijze door Engelbert 'met permissie' te laten opmerken dat de Heilige Jozef er zeker 'veuël sjoëender' uitzag dan de pastoor...

Wie weet, misschien is het verhaal wel afkomstig van pastoor Klausener zelf?! Het mag als bekend verondersteld worden dat zowel de 'Erensen' als de 'Vreulsen' -ook privé- nauwe banden plachten te onderhouden met de dorpsgeestelijken, die met een zekere regelmaat als graaggeziene gasten verwelkomd werden aan hun rijkelijk gedekte dis. In Erens' werk wordt dit veelvuldig voorkomende getafel beslist niet met doekjes omwonden. Welnu, dit zou mede als verklaring aangemerkt kunnen worden voor het feit dat beide schrijvers het ongewone heengaan van Engelbert in hun oeuvre verwerkten en er zodoende toe bijdroegen dat het 'voor eeuwig' deel zou blijven uitmaken van het kleurrijke palet van onze heem-historie.

Noten

- ¹ Frans Erens: *Wervlogen jaren* (uitgave Nijhoff 's-Gravenhage 1982), pag. 61 en 62.
- ² Zowel de voorouders van Frans Erens (1857-1935) als Eugène Vreuls (1868-1940) stamden uit Nieuwenhagen. De grootvader van Erens, die in 1808 de hoeve 'De Kamp' kocht van Peter Schreck, was afkomstig van 'Belvaueren' (in de Gatestraat nabij de Hereweg). De grootvader van Eugène Vreuls, notaris Jan Willem Vreuls, was de bouwer van een hoeve aan de Rötcherweg, die thans bewoond wordt door de familie Spierts. Voor nadere bijzonderheden over de afstamming van Eugène Vreuls zie Jos L'Ortye: *Een familie Vreuls in Nieuwenhagen* (OCGL-Jaarboek 1989, pag. 153 e.v.).
- ³ Eugène Vreuls schreef in de jaren twintig voor de krant van Heerlen regelmatig dialect-stukjes, waaruit zijn verbondenheid met het Nieuwenhaagse duidelijk tot uitdrukking komt. Een bloemlezing hiervan werd later gebundeld in een boekje met de titel *Kulleréj, Heëlesje Sjetse* (drukkerij Van Hooren, Heerlen), waarin de onderhavige overlevering vermeld wordt in het verhaal *Get uëver de verieërong van der Hillige Joeëzep* (blz. 77 en 78).
- ⁴ De spelling werd zoveel mogelijk aangepast aan de tegenwoordige richtlijnen, gebaseerd op een 'gemakkelijke leesbaarheid'.

- 5 GAL/OCGL, Burgerlijke Stand gemeente Nieuwenhagen: *Engelbert Seibrichs*, geboren te Weltz (D) 5-8-1764 als zoon van Hilgerus Seiberichs en Maria Catharina Lorckens, trouwde te Nieuwenhagen op de 7e Frimaire van het jaar XI (28-11-1802) met Catharina Elisabeth Smeets, dienstmeid te Nieuwenhagen, geboren te Amstenrade op 6-9-1770 als dochter van Pierre Smeets en Gertruijd Penders. Uit hun huwelijk werden te Nieuwenhagen geboren:
 1. *Maria Gertruid 'Siberings'*, geb. 30 Fruct. XII (1804), overleden 16-2-1808
 2. *Marie Catherine 'Seiberichs'*, geb. 19-3-1808, overl. 24-11-1808
 3. *Pierre Joseph 'Sybrichs'*, geb. 17-6-1810; deze trouwde met *Maria Theresia Jongen* en bewoonde later als 'schrijnwerker' de ouderlijke behuizing aan de Hereweg (bron: RAL, kadaster Nieuwenhagen).
- 6 SAH, Gemeentelijke en Kantonnale Archieven 003/1138: *Lijst der Inwoners van Neuwenhagen welke deel moeten maeken van de Burgers Milice van 20 jaeren tot 56 jaeren*, samengesteld door J. M. Olmans anno 1815. Op no. 44 staat *Hoberdus Sebrigs* vermeld.
- 7 Jos L'Ortye: *Biografie van Johan Gerard Klausener* in OCGL-jaarboek 1991, pag. 59 e.v.; in dit kader wordt eveneens het verhaal van Engelbert vermeld.
- 8 H. Meens: *Nieuwenhagen, kapel, hulpkerk, rectoraat, parochie* (Nieuwenhagen 1967), pag. 9; in het najaar van 1827 werd pas de eerste woning voor een dienstdoende dorpsgeestelijke (ten behoeve van de hulpkerk aan het *Spaans Kentje*) ingericht op de Hereweg aan het latere Dr. Nolensplein.
- 9 A.W.A. van den Eelaart e.a.: *Nieuwenhagen, heden en verleden* (1983), pag. 113.

May Quaedflieg

** De schrijver Frans Erens in een relaxte pose...*

Armoede anno 1802

Onlangs maakte ons lid mevrouw Lenie Jongen Offermans ons attent op een tweetal stukken uit de *'Gemeentelijke en Kantonnale archieven'*, berustend in het Gemeentearchief te Heerlen (in de 'Thermen'), waarin we op een niet mis te verstane wijze geconfronteerd worden met enkele voorbeelden van schrijnende armoede in de tijd van de Franse overheersing. Ze werden geschreven door de toenmalige *maire* (of '*meijer*') van Nieuwenhagen, Johan Simon Römken, en gedateerd op respectievelijk 18 en 25 *Messidor* van het '*10de jaar der Franse Revolutie*', hetgeen gemeten naar de huidige tijdsbeprijpen overeenkomt met 7 en 14 juli 1802¹.

In deze twee attesten doet hij als bezorgde 'burgervader' een dringend beroep op de voorzitter van het '*Bureau van Weldadigheid*' te Heerlen om de vreselijke noden van enkele zijner dorpsgenoten te lenigen.

Het blijkt overduidelijk welke worstelingen deze Nieuwenhaagse landbouwer moest leveren om zich schriftelijk in het voor hem zo moeilijke Nederlands uit te drukken. In zijn dagelijkse leven sprak hij overwegend plat en Duits, waardoor zijn taalgebruik doorspekt raakt met germanismen en dialectismen. Bovendien had hij ook nooit een vaste spelling geleerd (die er overigens ook eigenlijk nog niet was!).

Het kreupele wicht...

Zijn eerste attest beschrijft de deplorabele situatie van de volledig kreupele Cornelia Hanssen, die zelfs niet in staat was zich op krukken voort te bewegen en inwoonde bij haar oom, die bovendien zelf al niet meer bezat dan datgene dat hij dagelijks met zijn handen kon verdienen; en dat was zo krap bemeten dat het volslagen ontoereikend was om zelfs in het karigste levensonderhoud te kunnen voorzien.

Den meijer der gemeente Neuwenhaagen certificeirt dat Maria Cornilia Hanssen, inwoondersse tot Neuwenhaagen, aut ontrint 28 jaere, weiskind sonder vaader of moeder in het leeven tee hebben, gans kruppel, nog niet in staadt op kruckken aan een naabeur huijs te koomen, ten minste geene levensmeidelen heft, seinde bij sein oom Johannes Hanssen, Letter Q, No.14, dewelcke ok geene goederen en beseidt als het geene heij daagelicks met seine hand is winnende, het geene neit heinlanckelik en is om sein eigen huijschauden te onderhauuden; dein..volgens is het seer noodtsaakelik en versoeke aan U Ed.

Burger Presedent om aan dit krupelent weigt uijt die arme rekening meede tee deelen soo veil doennelik is.

Cornelia Hanssen, het 'krupelent weigt', woonachtig op het adres 'Letter Q no. 14',² was in werkelijkheid pas 24 jaar.

Ze was in Heerlen gedoopt op 5 december 1778 als dochter van Arnold Hanssen en Maria Catharina Hall en had haar ouders al vroeg verloren. Op haar zesde werd ze al verzorgd door haar grootouders Jan Hanssen en Cornelia Henkens³, woonachtig op de Hereweg in het thans nog bestaande boerderij-achtige pand Heinen. Op de Franse Volkstellingslijst van 1796 komt haar naam op dit adres evenwel niet meer voor. Inmiddels was haar oom Jan Hanssen, handelaar van beroep en gehuwd met Maria Catharina Tribels, na het overlijden van grootvader de hoofdbewoner van het pand geworden. De 89-jarige grootmoeder woonde nog bij hem in.

Na haar dood werd de boerderij gekocht door de Nieuwenhaagse mairé Johan Simon Reumkens. Het gezin Hanssen betrok toen een kleinere woning rechts ernaast. Hier woonde Cornelia in 1802. Zij was dus een buurmeisje van de burgemeester.

De blinde handelaar

Het tweede attest verhaalt over een door langdurige ziekte praktisch blind geworden handelaar, die zich weliswaar steeds met zijn 'kleine handels-affaires' had kunnen bedruipen, maar die nu de bedelstaf dreigde. Door zijn lange ziekte was hij niet in staat geweest om voldoende middelen te kunnen vergaren om met zijn gezin van te kunnen leven.

Den meijer der gemeente Neuwenhaagen verklaart mitz deesen dat den burger Joan Peter Oelmans, in houwelijk met Anna Barbara Hinderickx, inwoonder deeser gemeente, Let. O, No. 28, hebbende 3 kleene kinder en ten minste geene erffenis, en denselven noit geene almoesen en heft gevraagt, maar altoes met seine kleene handelsaferens sig eerlick gementeneirt heft, maar door lange seickte en beij naar blindt seinde ten minste geene levensmeidelen en heft koenne saamelen, en bij deese leiden soude genoodtsaakt sein almoesen tee vraagen; om sulckx voor tee koomen versoeken om aan den selve of seine huijsvrouw van U Presedent en verdere leiden van het Baurau van Weldaadigheit van Herlen hoen uijt selve revenuije soo doennelik meede tee deelen het geene deselve hogst noodig hebben.

Het eerste schrijven werd ondertekend met 'mairé', het tweede met 'meijer'.

Door mejer der gemeente Nieuwenhagen
 verklaart mitz Deeken dat den burger
 Joen Peter Oelma in kannelijk met Anna
 Barbara Kindriets inwoonder deken gemeente
 N. o. No 28 hebben 3 kleine kinderen en
 ten minste geene eifferis en den selven hoort
 geene almoeden en heeft geswaegt maar
 alles met zijne kleine handelsopering
 zij derlijc gemeenteneir heeft maar door
 laange ziekte en bij naar blind kinder
 ten minste geene leidsenmiddelen en heeft
 spoore saamen en bij de t. l. d. d. sonder
 genoodlaucht kin almoeden te vragen
 om selke voor te spooren verhoort van aan
 den selve of zijne rugst van van burger
 Prodes en verhoort d. d. van het koor van
 Welvaardigheit van kerk en koor tijt selve
 Actenag. So daerachtig mede te d. d. d. d.
 geene dubbelte heeft geendij hebben

Nieuwenhagender
 18 sept 1802 10 jaar

Gemeenheij en Eglings
 J. P. Oelma
 Mejer

* Het verzoek van de 'maire' t.b.v. de arme J.P. Oelmans...

In 1784 woonde Johannes Peter Aelmans, toen nog als weduwnaar van Helena Rademakers, samen met zijn zwager Peter Cochs in zijn ouderlijk huis op de Hoogstraat⁴ (gelegen op de plaats waar zich thans de zaak van Schlecker bevindt).

In 1790 hertrouwde hij met de aldaar sinds jaren inwonende dienstmeid Anna Barbara Hendrickx en vestigde zich als '*handelsman*' om de hoek in de Dorpstraat, op welke plaats hij anno 1796 als vader van vijf kleine kinderen genoteerd werd in de Franse bevolkingslijsten.

Op het moment van het verzoek van Römken bewoonde het gezin een huisje in de Dorpstraat rechts naast het tegenwoordige pand Berns.

Noten

- 1 '*Messidor*' betekende 'oogstmaand'. De Franse bezetters voerden in hoog tempo talrijke maatregelen door, die vaak radicale veranderingen van eeuwenlange tradities tot gevolg hadden. Zelfs de bestaande tijdrekening en jaartelling werd vervangen door een nieuwe; beginnend op 22 september 1792, de dag dat de Franse Republiek was uitgeroepen. De twaalf maanden kregen de namen van de jaargetijden (oogstmaand, wijnmaand, regenmaand, enz); ze bestonden allen uit 30 dagen, verdeeld in 3 weken ('*decaden*' genoemd) van 10 dagen (die geen andere namen hadden dan '*de eerste*', '*de tweede*' enz. tot en met '*de tiende*'). Zelfs de dag werd decimaal gedeeld in 10 uren van elk 100 minuten. Om het verschil met het zonnejaar op te vangen werden er aan het einde van elk jaar vijf of zes extra dagen ingelast (bron: *De Franse Volkstelling van 1796* door de Sectie G&S van het OCGI (1982), pag.5. Alle in dit stukje genoemde adressen uit 1796 werden uit boekwerk afgeleid.).
- 2 Ten behoeve van de volkstelling in 1796 werd het *Canton* Heerlen in zogenaamde *Rotten* (gehuchten) ingedeeld, die ieder voorzien werden van een letter. Nieuwenhagen werd verdeeld in de volgende drie *Rotten*: de *Dorp Rotte* (letter O, omvattende De Kamp, Dorpstraat, bovenste Hereweg, noordelijke helft van de Gatestraat, en Hoogstraat ten noorden van de Gatestraat); de *Heijde Rotte* (letter P, omvattende de Hoogstraat ten oosten van de Gatestraat en de Emmastraat tot beneden in de Bende) en de *Neuwenhaager Rotte* ofwel '*Onderst Nieuwenhagen*' (letter Q, omvattende het zuidelijk deel van de Gatestraat, de onderste Hereweg, Rötcherweg en Schans).
- 3 SAH, inv.no.026 (Parochiearchief St.Pancratius), no.376 *Communicantenlijst door pastoor Morees anno 1784*, pag.84, no.54.
- 4 idem, pag.92, no.106.

M.Q.

Foutje..., bedankt!

Het zal je maar gebeuren: je bent geboren en getogen in Ubach over Worms, waar je intussen ruim 26 jaar hebt rondgelopen; je wilt gaan trouwen; en plotsklaps blijkt je helemaal niet zo te heten als iedereen je al je hele leven genoemd heeft...!

Dat overkwam in 1866 de kleermaker Johannes Leonardus Mosmuller. Volgens de gegevens in het gemeentelijke geboorteregister bleek hij niet Mosmuller, maar eigenlijk *Laumen* te heten. Consternatie! En dat allemaal door een foutje van de ambtenaar van de Burgerlijke Stand...

Op 30 mei 1840, dezelfde dag waarop zijn moeder, de ongehuwde Joanna Maria Mosmuller, hem het leven geschonken had, was zijn oom *Jan Leonard Laumen* - gehuwd met een zus van de moeder - naar het gemeentehuis getogen om de geboorte aan te geven.

De ambtenaar deed zijn plicht; althans, hij maakte een geboorteakte op, ... waarin echter de boreling als zoon van de aangever op papier gezet werd. Papier, men weet het, is geduldig; in dit geval zó geduldig, dat het 'geheim' ruim een kwart eeuw later pas prijsgegeven werd.

Er diende een ingewikkelde gerechtelijke procedure in gang gezet te worden om de zaak te herstellen.

Hiervan getuigen enkele pagina's in het geboorteregister van 1867, waar het hele verloop in de vorm van gerechtelijke uitspraken klein geschreven in de marge van de voorgedrukte formulierbladen genoteerd staat.

Zo lezen we:

'In naam des Konings ! De Arrondissements Regtbank te Maastricht, Provincie Limburg, Kamer der Burgerlijke Zaken, in rade vergaderd, heeft het volgende vonnis op request verleend.

** Aan de Arrondissements Regtbank te Maastricht vertoond met gepasten eerbied Joannes Leonardus Mosmuller, Kleermaker wonende te Ubach over Worms aan welke tot bewijs van zijn onvermogen door het hoofd van het bestuur zijner woonplaats het hier aangehecht getuigenschrift is gegeven.*

** Dat hij op den 30e Mei 1800 veertig te gezegd Ubach over Worms is geboren van Joanna Maria Mosmuller, ongehuwd, en ook als zodanig bij het ontvangen van den Heiligen Doop in het Kerkregister te boek is gesteld. Dat echter bij de aangifte zijner geboorte voor den Officier van den Burgerlijken Stand abusievelijk vermeld is, dat door den aangever Jan Leonard Laumen verklaard zoude zijn, dat het kind een zoon*

zoude zijn van dezen comparant en van Mosmuller Maria Elisabetha Josepha diens huisvrouw, en dus in plaats van te zijn een onecht of natuurlijk kind, hij vertooner uit het huwelijk dier echtelieden zoude zijn ontsproten.

** Dat vertooner er belang bij heeft dat deze vergissing worde hersteld, hij de naam van Mosmuller die hij steeds gevoerd heeft behoude, en bij het aangaan van een ophanden zijnde huwelijk aan de voorschriften der wet zoude kunnen voldoen. Redenen waarom vertooner U Wel Edel Achtbare ootmoedig verzoekt wel te willen beveelen dat in zijne geboorte akte Nr. 19 van het register van den Burgerlijken Stand der gemeente Ubach over Worms onder dagteekening van den 30e Mei 1840 de boven omschreven abusieve aangifte zal worden hersteld, en hij alsoo aldaar zal vermeld worden te zijn natuurlijk kind van Joanna Maria Mosmuller, van welke verbetering in de registers berustende zowel ter secretary van voormelde gemeente als in het archief van deze Arrondissements Regtbank door overschrijving van het tegevene vonnis, voortaan zal kunnen blijken, een en ander kosteloos uit hoofde van geconstateerd onvermogen.*

Maastricht den 30e November 1866, etc.

Vervolgens dienden, zoals gesteld in 'art 872 van het wetboek van Burgelijke Regtswording', Jan Leonard Laumen en zijn vrouw Maria Elisabeth Josepha Mosmuller, alsmede Joanna Maria Mosmuller, 'of als zij een derzelve overleden zijn hunne afstammelingen', opgeroepen te worden om een getuigenis af te leggen. Dit verhoor vond plaats op 5 december. Bij de stukken bevond zich eveneens een verklaring van 'den Pastoor der gemeente Ubach over Worms de dato 6 November 1866, waaruit blijkt dat de vertooner Joannes Leonardus Mosmuller den 30e Mei 1840 als natuurlijk kind van Joanna Marie Mosmuller gedoopt is.'

Op de zitting van 27 februari 1867 tenslotte werd door de Officier van Justitie de inwilliging van het verzoek voorgesteld:

... 'overwegende dat uit de hier bovenvermelde stukken zoals ook uit de afgelegde verklaringen der belanghebbende blijkt dat er eene vergissing in de geboorte akte van den vertooner heeft plaats gehad, en dat er voldoende en gegronde reden bestaan van derzelver verbetering te bevelen.'

Hetgeen het volgende vonnis ten gevolge had:

'Regtdoende in Naam des Konings !

Beveelt de verbetering der geboorte akte van de vertooner Joannes Leonardus Mosmuller op den 30e Mei 1840 door den ambtenaar van den Burgerlijken Stand der gemeente Ubach over Worms opgemaakt en wel in dier voege dat hij alsoo aldaar zal vermeld worden te zijn natuurlijk kind van Joanna Maria Mosmuller.

Gelast dat deze uitspraak dadelijk na haar vertoon door den Ambtenaar van den Burgerlijken gemeente Ubach over Worms in de loopende registers zal worden ingeschreven, en dat van de verbetering zal worden melding gemaakt op den kant der verbeterende akte zoo door de ambtenaar van den Burgerlijke Stand der gemeente in dat register dat in de archieven dier gemeente aanwezig is als door den griffier dezer Regtbank in dat hetwelk ter berust.
En beveelt alsnog dat de grosse uithoofde van onvermogen kosteloos worde uitgereikt.
Aldus gedaan ter raadkamer der Arrondissements Regtbank voornoemd den 27e Februarie 1867 etc.

Egbert Willemsen.

Sjpas...

Al daag how ich boete gesjtange. Oetgereëkend noe wie 't weer wor um-gesjlage. Al twieë daag, en ginne hónk deëse boete züs. Ich begós al te verkleüre. Die natigheed geet dich a ge lief.

Noe mó't ich zage, wie ich doa henger die vinster sjtóng, how ich mich dekker aafgevraag wat toch an de uëverzie van d'r plei te doeë zow zieë. Dat how ich noe evvel gow gezieë. En in deë pratsj beweëgeste dich óch nit zoeë flot vuuraa.

En graad wie ich mich ins aal sjtóng te uëverdinke en vólt wie mie ónger-sjtél zoeëget an 't bevreze wor, hoeët ich wie zich ee paar meter wieër-óp get reuëret: "Noe züg ins wat v'r doa hant!"

"Endlich," dach ich. Mar ich how 't nog nit gedach, of doa góng ich al, in vol vaat de sjtroat eraaf. Die twieë die mich mitgenoame howwe, worre óch de insigste die 't sjpas goof. Ich wor i mie leëve al gans get kilometere gegange, mar e zoeë flot..?! Nee, dat goof 't nit!

Vur 't ieësj kreeg ich sjiets dat ich ins óp 'nne Sjeet terech wor kome. Went me doa hin góng, moeët me ummer berg-eróp, doa kós me nit ónger-oet. En an de anger zie van deë berg-eróp, doa loog d'r berg-eraaf... Dat de here van de geminde zich heij allang nit mieë vertroane howwe, dat wor ja kloar! 't Wor heij inne hoebel en broebel. Mieng oge hool ich oape, óch al how ich sjrek, want dit zoog ich vielleich mar íns. De kou zoezet langs mich heer.

De bende wor al wer versjwoende wie ich um mich hin baksjting zoog.
Ich mó't gans get gehoets en gesjtoek ha; uëver mie ganse lief zote blutsjkes.
Wie ich han huëre zage mó't heij vreuger inne busj gestange ha. Zoene
groeëte mit deëre... Mar woa howwe ze dem da neergezat..?

Mar um doauëver noa te dinke, doa wor ging tied vur doa. Ich moeët mieng
oge wer de kos geëve. Mit vol vaat koetsjde inne waan durch g'n sjtroat en
wó'rp inne ploensj reën. Ich sjoeterde mich. 't Woeëd doe wer get sjtiller.
Vur eëve mar. Doe klónk mich get bekinds in de oeëre, en drek woeëte de
drüppele gedruëg mit een lümmelke. De mevrouw sjeen mich te kinne en te
wete woa ich heem wor. Ich kreeg ing tesj te drage en 'nne sjtapel reen
lakes. Dat doog mich gód...

Op d'r plei hole v'r sjtil.

E meëdje kriejet zich de lakes mit e "Bis drek, wàh!"

Wie de duër van 't EDAH-gesjef ópgóng, vólt ich al de wermte die binne
hóng.

Noe koam ich ieësj richtig i vórm. Ich doog mieng runkdes mit de klante.

En mit sjletingstied sjloot ich mich aa bij mieng collega-weëgelkes.

En get te vertelle how ich ze wal...!

L. Robroek

Voor het 'kunnen'
is er slechts één bewijs:
DOEN!

Mit de VUT, mar wat da?!

Doa sjteeste da. Van d'r inne óp d'r angere daag dujje ze dich in de VUT. Gister sjtelletste nog get vuur, en huuj sjteeste mit de zieël oonger d'r erm óp g'n sjtroat en kinste noa heem goa.

Da kanste sjlech d'r ganse daag beij de mam óp d'r sjoeët goa zitte. Die ziet dich aakome! En die hat zich óch al lang aafgevraagd wat ze mit deë Vutter mót goa aa-vaange. Al gaar nit d'r ganse daag in de boed lotte zitte en zich uëveraal mit lotte bemujje woa heë gee versjtank va hat! I g'n hoes is zé ummer d'r baas gewee; en dat mót óch zoë blieve! Dat deë zich mar get aangesj zuk..!

En ze houw 't voonge!

- "Pak dich ee geëdje, da haste 't ganse joar get te doeë; blieste ee bietje i beweëging, haste ummer frissje lóf, en 't bringk óch nog get óp. Sjaffe vier ós inne groeëte vrezer aa, en da hant v'r 't ganse joar durch greunte oet ózze ege gaad. En dat i-vreze, dat han ich dich zóë gelieërd."

Wat wilste da? Umwille van d'r leve vrede weëdste da mar boer...

Va gaad how ich evvel graad zoë veuël versjtank es wie ing ków van d'r zóndig. Mar ich wool mich óch nit blamére. 't Ieësjte wat ich gedoa han is mich ee paar beuker aa-sjaffe uëver greunte, blómme, mès en óngetsiefer, wie sjwatte en greun luus, roepsje, keëverkes en witte vleegsjkes, en watste doa teëge kins doeë. Ich woeëd knatsj-gek d'r va.

Beij d'r Boerebond hant ze van aal d'r duivel; mar doe kins dich óch zelve get make durch brennieëtele ee paar daag i ge water te lotte trekke. En óch sjpiritus en zepeluëter zow 't gód kinne doeë.

De ieësjte tied kós ich al vuur-oet. In d'r sjtaal how ich nog ing tón sjtoa va tweeëhónget liter. Die sjteet noe bow vol mit luëter. Wen ich dat ins nuij dróp gesjpriest han, da is gegarandeerd aal kapot.

Wie mieë dat ich in mieng beuker leëzet, wie mieë resjpèk ich kroog vuur die luuj die giddes joare mit ganse sjoepkare vol greunte óp heem aa-kome. Mar, wat díe kanne, dat mót ich toch óch kinne lieëre!?

Ich how evvel nog nieks angesj es die tweeë beuker en ing tón vol luëter.

Inne gaad mót umgegrave weëde, en da mót mès dri.

Dat vool vies teëge; wat dat nit allenuij kòs! Ing sjup, ing gaffel, ing sjoeffel, inne reëk... En da how ich nog nit ins ing kaar kówmès en ing sjoepkaar.

Inne poatkül en ing poatlieng han ich mich zelver mar gemak. Allenuij is 't joa bow nit te betale! Mar gód dat vier get gesjpaard houwe, angesj woare v'r óp de flesj gegaange!

En da how ich óch nog ginne zoam. God wit wat deë nog kòs...

Uëver zoam gekald: how ich doa versjtank va, wat en wieveuël... Of ich 't gót gedoa han, weet ich nit. Mar ich bin noa d'r maat gegaange; doa sjteet joa ummer inne kroam mit zoam.

Ich han noeëts gewieëte dat zoeëveuël soate boeëne besjtóng! Witte, broene en sjwatte buëntjes, buëntjes mit pikkele dróp, en ganse dikke. D'r maan van deë kroam zag mich, dat dát wölle boeëne woare.

Wat pakste dich noe?! Vuur de zieëkerheid dach ich mich van alles mar ee haof pónk te pakke: sjtroek-buëntjes, sjtekke-boeëne, wölle boeëne en riezerte.

Umdat miene gaad mar hónget veerkante meter groeët is, zag d'r maan van deë zoamkroam teëge mich, dat ich van die tütjes nit mieë wie éé zow pakke. Dat han ich da óch mar gedoa en mich tieën versjillende tütjes mit zoam mitgenoame. Ich kan mich joa ummer nog ee tütje d'r beij goa gèle wen ich get te kót kóm. Umdat vier heem nogal veuël ünne gebroeke, han ich mich doa-va mar ee pónk gepak, en óch nog twieë kielle vreug irpel.

In die beuker sjteet, datste de dikke boeëne 't betste kins vuur-trekke. Doa bin ich in d'r jannewaar mit begós, en noe - haof fibberwaar - zint die al óngeveer tieën centimeter hoeëg. Ing ganse vinsterbank in de kamer sjteet vol mit bótterpötjes dikke boeëne. Op ing anger vinsterbank sjtunt pötjes mit afrikane. Ze zant datste mit afrikane in d'r gaad ginne las has va oamzeke. In die beuker, doa sjteet dich toch inne hoop dri! Dikke boeëne móste vúúr 't poate ee paar daag i get sjlaat-oalig legke; da voele ze dich nit i g'n eëd. Doe mós t' mar wieëte...

Va inne gaad móste versjtank ha. 't Eé móste vreug in 't joar, 't anger in d'r zoeëmer, en wer get angesj in d'r herfs i g'n eëd dujje. Went dich dat toch ginne vertelt, wie kanste da wieëte datste de muërkes 's mörge en de radieskes teëge d'r oavend mós zieëne? Ze zant, dat dat ís um de richtige oranje en roeë kluër dri te kriege. Ich gón dat geweun ins oetprobere.

Nog zoeë get! Ünne en muërkes zow me ùm-en-ùm zette. In alletwieë kunt ee vleegsjke dri, mar umdat die zich óngeree nit kinne oet-sjtoa, vreëte die zich óngeree óp. Dat zal mích ing zörg zieë; zoeëlang wie ze mích mar nit de muërkes ópvreëte!

Ich how óch va mieng leëvesdaag nog noeëts gehoeëd va 'knolvoot'. Dat sjient zouwerij te zieë. De kuëlplante kriege da dikke knoebbele an de wóttele en da gónt ze kapot. In ee van die beuker va mich sjteet, datste doarum een sjtuksjke rabarber in 't loak mós dujje woa de plant i kunt te sjtoa. Woa rabarber al nit good vuur is..!

En da woelratte! Wenste díe in d'r gaad has, da haste pech! Die zouw-dére vreëte dich uëveraaf de wóttele vanaaf.

Deë neëve mich d'r gaad hat, deë hat evvel ee middel woa ze nit teëge kinne. Deë sjtruijt carbied in de geng woa die ratte i marsjére; en van deë carbied-gaas zowe ze piet-de-weij-óp goa. Dat zow wurkelich helpe. Vurrij joar how heë die dere in de irpel zitte. Noa dat heë carbied gesjtruijd how, woar ging woelrat mieë te zieë geweeë; mar umdat heë get véuël gesjtruijd how, how heë evvel d'r angere daag waal zieng irpel durch d'r ganse gaad beijenec kinne goa zuëmere...

Ich ving dat ich noe toch zieëker al inne ganse hoop weet um te kinne beginne. Ich han óch richtig zin dri. De dikke boeëne mótte óch droet, die wase mar durch in die pötjes. En de afrikane hant al blumkes dri. Mar ich kan nieks beginne. Op d'r gaad is 't ínne pratsjboel. 't Reënt al de ganse weëk. Ich krien de krets went dat nog lang zoeë durch geet mit dat hóddelsweer! Mar wat wil ich? Ins zal de zón toch wer goa sjiene. En da geet 't dran!

't Zal mich ins benuijje...

W.G. Packbiers

... EN DA SJTRAK

MIT DE OAS

ÓP HEEM AA...!

MAR OF DAT ZOEË VEUËL WEËD...?

Van de redactie

Een lange, hete zomer ligt weer achter ons. We hebben met volle (vele?) teugen mogen 'genieten' van vele warme dagen op een rij, die onze energie tot een danig minimum wisten te beperken.

Dat was overigens ook behoorlijk te merken aan de copij. De redactie werd ditmaal allesbehalve overstelpt met bijdragen.

Intussen zijn de weersomstandigheden gelukkig weer in een wat 'Hollander' vaarwater gekomen. Het is weer koeler en dat nodigt heel wat meer uit om achter de tekstverwerker te kruipen om het een en ander wetenswaardigs op papier te krijgen.

Inderdaad, die spraakmakende zomer van 1995 was in dit opzicht mede debet aan het feit dat dit Bulletin ietsjes later verschijnt dan gebruikelijk. Toch is het weer goed gevuld.

In dit alweer derde Bulletin van dit jaar starten we met twee 'vervolgseries'. De eerste betreft een dialectbijdrage in de vorm van een breed uitgemeten interview met een 90-jarige 'uëver wie 't vreuger woar', dat in twee afleveringen geplaatst zal worden.

De tweede betreft een historisch overzicht van de bewoners van de dit jaar gerestaureerde 'molen' aan de Gatestraat (Nieuwenhagen)

Ook mogen we met enige trots terugblikken op een tweetal buitengewoon geslaagde verenigingsactiviteiten: de excursie-met-barbecue op Strijthagen en de bustrip langs enkele Landgraafse monumenten.

Deze laatste activiteit zal in het komende jaar overigens weer in het OCGL-jaarprogramma opgenomen worden om aandacht te kunnen besteden aan monumenten waar we dit jaar niet aan toegekomen zijn. Immers, het is als heemkundevereniging allereerst belangrijk om het éigen heem te verkennen alvorens verder te gaan kijken.

...OCGL-nieuws....

Lay-out Bulletin

Aangezien uw eindredacteur enige tijd geleden diep in zijn beurs tastte om een nieuwe computer aan te schaffen met een andere daarop geïnstalleerde tekstverwerker - *Word onder Windows* - ziet dit Bulletin er qua lay-out enigszins anders uit dan de zes voorgaande.

Bovendien lijkt het meer dan waarschijnlijk dat er op dit vlak in de toekomst nog wat meer *face-lifts* zullen plaatsvinden.

Dit alles uiteraard met het oogmerk om 'ons orgaan' (ons visitekaartje) er nóg fraaier te laten uitzien dan al het geval was. Laten we echter eveneens hopen dat deze verandering in uiterlijke schijn zich ook doorzet in de kwaliteit van de bijdragen...!

Een nieuwe penningmeester

Het is dan toch gelukt. Na het terugtreden van onze penningmeester Frans Vreuls duurde het wel een tijdje, maar gelukkig is deze vacature inmiddels weer opgevuld door de persoon van Jan Beckers.

Jan Beckers, woonachtig in de Groenstraat op nummer 3 (op de hoek tegenover de Röttscherweg) is weliswaar niet meer de allerjongste, maar zijn geestelijke vitaliteit heeft tijdens het onophoudelijk klimmen der jaren nauwelijks aan helderheid en daadkracht ingeboet. Vol jeugdig elan heeft Jan deze toch veeleisende taak op zich genomen.

Wij hopen nog lange jaren van Jans diensten gebruik te kunnen maken.

We hebben telefoon!

Jarenlang werd het als een manco ervaren dat ons verenigingsgebouw niet telefonisch bereikbaar was. Daarom is het bestuur ertoe overgegaan om - ondanks de extra kosten - een telefoonaansluiting te realiseren. Het nummer is (045) 322820, na 10 oktober 5322820.

Expositie wijwaterbakjes

De één verzamelt postzegels, de ander sigarenbandjes, weer een ander eierlopers. Mensen zijn verzamelaars. Zo verzamelde de Nieuwenhaagse Annie Janssen in leven en welzijn wijwaterbakjes. Na haar overlijden stelden haar erfgenamen, de familie Janssen, zich ten doel om deze collectie in stand te houden en bracht ze onder bij het OCGL.

Hier - aan de Curaçaostraat - zullen ze als '*Devotionalia*' tentoongesteld gaan worden.

Vooraf echter heeft het OCGL de collectie geëxposeerd in het raadhuis. Daar is ze nog enige tijd te bezichtigen. Iedereen kan daar kosteloos langs de vitrines lopen en daarbij nog een beetje sfeer proeven van het 'rijke Roomse leven' van weleer.

Fotoboek Landgraaf

Reeds nu maken wij U erop attent, dat er in de loop van november -vóór de feestdagen dus - een boek zal verschijnen met oude foto's van Landgraaf.

Dit boek is samengesteld door fotograaf Peter Trompetter, die zoals bekend een grote collectie oude foto's en ansichten bezit.

In dit boek treft men niet alleen de 'traditionele' foto's aan, maar ook een groot aantal dat nog nooit gepubliceerd werd! Een 'aanrader' dus.

Het boek is verkrijgbaar bij de boekhandel.

R.A.L

Deze drie letters - ingewijden weten deze weg in het tegenwoordige oerwoud van afkortingen wel te vinden - staan voor '**Rijksarchief Limburg**'. Gevestigd te Maastricht in de Pieterstraat, dichtbij de historische '*Vief Kōp*' en de erbij gelegen middeleeuwse stadspoort. Geruime tijd heeft dit archief gebrekkig gehuisvest gezeten in de belendende Franciscanerkerk, in afwachting van de voltooiing van de nieuwbouw.

Nu is het zover. Daarom is een bezoekje aan de nieuwe huisvesting zeker de moeite waard.

Op 10 oktober zal een gezelschap van ongeveer 20 OCGL-leden - voor het grootste deel leden van de sectie *Genealogie & Streekgeschiedenis* - er een kijkje gaan nemen. Volgend jaar zal er nog een vervolfbezoek georganiseerd worden.

Onderzoek in kerkregisters

Op donderdag 19 oktober zal de vermaarde genealoog Nic. Hamers uit Mal-den bij Nijmegen, dé man van de '*Hamers-vereniging*', een avond verzorgen in het verenigingsgebouw. Hij zal hierbij nader ingaan op het gebruik van de kerkregisters, die - zoals bekend - de enige vorm van registratie van geboorte (cq. doop), huwelijk en overlijden waren in de tijd vóórdat in de Franse tijd de Burgerlijke Stand ingevoerd werd. De heer Hamers is een man die al meer dan dertig jaar genealogisch onderzoek bedrijft en derhalve 'van alle wateren gewassen is'. Voor degenen die geïnteresseerd zijn in genealogie derhalve zeker een aan te raden avondlezing! Aanvang 19.30 uur.

Presentatie OCGL-Jaarboek 1995

Het Jaarboek 1995, geheel in het teken van de gebeurtenissen in Landgraaf gedurende de oorlogstijd '40-'45, zal officieel gepresenteerd gaan worden op **dinsdag 14 november** in de 'grote zaal' van ons verenigingsgebouw. Dit zal gebeuren in een passende omlijsting. Aanvang 19.30 uur. Degenen die van tevoren hebben ingetekend zullen dan hun exemplaar in ontvangst kunnen nemen. Anderen kunnen het die avond kopen. Voor de goede orde wordt erop gewezen, dat niet-afgehaalde exemplaren (waarvoor geen extra portokosten zijn overgemaakt) **niét** aan huis bezorgd worden. Ze zijn af te halen op woensdag- en zaterdagmiddag tussen 13.00 en 17.00 uur.

Aovend van d'r geboare verteller

Op maandagavond 11 december zal weer de jaarlijkse traditionele dialect-avond gehouden worden onder het motto 'Oavend van d'r geboare verteller'. Het is op dit moment nog niet bekend wie daaraan hun medewerking zullen verlenen. U mag echter van ons aannemen, dat het wederom dik de moeite waard zal zijn. Er zal worden verteld aan de hand van getoonde dia's. Aanvang 19.30 uur.

Paleografie

Dit voor minder ingewijden nogal vreemde woord staat voor 'het kunnen lezen en begrijpen (vooral dat laatste!) van oude handschriften'.

De sectie *Genealogie & Streekgeschiedenis* houdt elke twee maanden op de derde donderdag van de maand een paleografie-avond. Nadere inlichtingen hierover zijn in te winnen bij Wynand Ploemen (voor telefoon en adres zie binnenkant van de omslag dezes).

Omroep Landgraaf

Het OCGL zal redactionele medewerking gaan verlenen aan een rubriek van de lokale televisieomroep, waarin in een 13-tal afleveringen plekken in Landgraaf in beeld gebracht zullen worden, die uit historisch oogpunt interessant zijn: monumenten, gebouwen, veldkruisjes, etc.

Deze serie, een soort Landgraafs '*Ontdek je Plekje*', zal uitgezonden worden in afleveringen van circa 4 minuten, waarin de gekozen lokaties sfeerrijk in beeld worden gebracht, begeleid door gesproken tekst en achtergrond-muziek.

Terugblikken

Geslaagde excursie Strijthagen

Op 24 juni togen we met een kleine veertig OCGLers naar Strijthagen. Daar werd het gezelschap tegen de klok van zessen toevertrouwd aan de (we mogen wel zeggen: uitstekende!) zorgen van rondleider Emile Ramakers.

Emile, als geboren en getogen '*Sjeeter jóng*' lid van onze vereniging, is thans woonachtig in Maastricht, waar hij werkzaam is op het gemeentearchief. Hij heeft zijn sporen op het gebied van de regionale historie inmiddels al ruim-schoots verdiend, getuige zijn vele publicaties over het verleden van het Schaesbergse en omstreken. Zijn kennis en deskundigheid zijn groot.

Dat bleek weer eens te meer uit hetgeen hij ons wist mede te delen over de geschiedenis van het goed Strijthagen. Hij 'bracht' zijn verhaal op een levendige en smeulige wijze en wist ons zodoende bijna anderhalf uur lang te boeien.

Bij de wandeling rond de vijvers werd uitgebreid aandacht besteed aan de molen en de ijskelder. Maar vooral de rondleiding door het kasteel was voor velen opzienbarend. Van de zolder (waar nog duidelijk de sporen zichtbaar zijn van de verbouwingen aan het dak - het eertijds spitse dak werd in de vorige eeuw vervangen door het bekende zadeldak -) tot in de weldadig koele, gewelfde kelders werd het gebouw verkend. Elke ruimte werd op deskundige wijze nader toegelicht.

Hierna begaf het gezelschap zich naar de binnenplaats van de kasteelhoeve, die door een actief groepje OCGL-getrouwen een feestelijk aanzien gekregen had, en waar de biertap (en andere dranken) en de barbecue al klaar stonden.

De weergoden lieten hun gunsten weldadig op ons nederdalen en bezorgden ons een prachtige zomeravond.

Toen de duisternis begon te vallen werden er toortsen ontstoken.

Met grote voldoening mogen we terugzien op een gezellig samenzijn in een gepaste historische omgeving.

De bus-excursie

Op zaterdag 16 september stapten we met ongeveer veertig leden in de bus om een tocht te maken langs een aantal Landgraafse monumenten.

Voorzitter Albert Verreck en secretaris May Quaedflieg fungeerden hierbij als gidsen. Begonnen 'op 't Hollensj' werden - als gevolg van een terechte interventie van een lid van de sectie dialect - de toelichtingen al snel 'in 't plat' voort-gezet. We zijn immers niet voor niets een heemkundevereniging...

De tocht voerde via de Streperstraat (het voormalige burgemeestershuis Quaedvlieg), de Frans Erenslaan (wie dát is, behoort elke Landgraver toch zeker te weten..!) en de Heerlenseweg (waarbij uitgebreid aandacht besteed werd aan de ON-kolonie, ook 'n monument) naar het gebied waar ooit het kasteel van de familie Van Schaesberg gelegen was, omgeven door de uitgestrekte 'gewanden' van haar grote pachthoeven: de eigen 'Voorhof' van het kasteel, de hoeve 'In 't Leen' (of Leenhof) en de Kakertshof.

Vervolgens werd op de Kapellerweg uitgestapt en de tocht te voet voortgezet naar de Leenderkapel, waarbij de paraplu's de diensten konden bewijzen waarvoor ze uitgevonden en ooit eens aangeschaft werden.

De geschiedenis van het Leenderkapelletje, zoals ze beschreven staat in het uit 1950 daterende boek van 'professor' Jakob Jongen, is inmiddels enigszins bijgesteld. In 1983 publiceerde Emile Ramakers (jawel, onze rondleider op Strijthagen) een reeks artikelen in het '*Land van Herle*' over de Schaesbergse kerkgeschiedenis. In dit kader lokaliseerde hij het bouwjaar van de kapel 'ergens' tussen 1623 en 1630. Het hoe en waarom daarvan werd nader toegelicht.

Hierna werd via de Pasweg (historisch!) en het winkelcentrum Op de Kamp (let op het jaartal op de oude muur: 1879) koers gezet naar de Gatestraat, waar de renovatie van de oude molen (uit 1760) bijna voltooid is. Over de historie van dit pand staat in dit Bulletin een uitgebreid artikel.

Daarna ging het via de Hereweg (de voormalige Romeinse *heirbaan*?) en 't *Sjpaans Kentje* (dit jaar exact 250 jaar geleden als kapel in gebruik genomen!) naar Waubach. Hier werd een blik geworpen op de Kerkberg, waar het eerste kerkje gelegen is (daterend uit begin 1700, en thans in gebruik als *Theater Landgraaf*), waarna de schreden gericht werden naar de ruim 100 jaar oude, pas gerestaureerde St.-Jozefkerk. Hier werden we ontvangen door pastoor

M. Kenis, die zeer uitgebreid inging op de geschiedenis, de restauratie en enkele waardevolle stukken inboedel van 'zijn' godshuis.

De tijd was toen reeds zó ver gevorderd, dat er stilaan weer naar de Curaçaostraat teruggekeerd diende te worden.

In de Groenstraat werd nog even stilgestaan bij het nieuwe(!) vakwerkhuisje, dat aldaar door de heer Vek volgens de traditionele bouwwijze opgetrokken werd. Doorgaans gaat men er achteloos aan voorbij...

Je ziet bijzonder veel bij een monumententocht als deze. Je wordt nog eens attent gemaakt op het vele ouds en schoons dat we in onze gemeente bezitten. En moeten koesteren..!

Aangezien deze tocht onmogelijk langs alle monumenten kon voeren, werd besloten het volgend jaar een soortgelijke ronde te organiseren, waarbij ondermeer de Schaesbergse kerk en de Strijthagemolen bezocht zullen worden.

't Triena vertelt...

Het onderstaande interview met de hoogbejaarde - inmiddels praktisch 92-jarige - Nieuwenhaagse Triena Ritzen-Cerfontaine werd in augustus 1993 met behulp van een cassette recorder afgenomen door Chris Verbunt. Wat zij bij deze gelegenheid allemaal vertelde, wordt hieronder woordelijk weergegeven.

Gezien de lengte van dit interview is het opgesplitst in twee delen, die in dit én het volgende Bulletin zullen verschijnen in de vorm van een soort vervolgverhaal. De dialectbewerking is van de hand van Eva Mofers-Coenen.

Ich bin 't Triena Cerfontaine en ich hoap in oktober 90 joar te weëde. Mar noe zal ich uch ins vertelle, wie vier vreuger moeëte wirke.

Ich woar nog ging 14 joar wie ich góng wirke bi-j d'r Putman, en doa kroog ich dan e paar cent vuër; dat woar óp d'r goonsdigmiddig.

Wie ich 14 woar góng ich wirke bi-j d'r empfinger va Nuijenage. Doa moos ich van al doeë, zoeëwie de kuëke sjroebbe, alles bi-jhoale ... ; en doa kroog ich 35 cent vuër..!

Mar wie ich 15 woar bin ich noa Heële gegaange, wirke bi-j de zusterkes, en doa moos ich giddere daag zieë, dat wilt zage van 's mondes tot en met 't zoaterdes. 't Zóndes nit, da woare v'r vri-j. 't Woar doa wirke va zieëve-n-oëëre 'ts mörges bis zieëve-n-oëëre 'ts ovves.

Dus giddere möрге te voot va Nuijenage noa Heële! Um zes oëëre mooste v'r heem vertrekke; want um zieëve-n-oëëre góng de bel en da moeëte v'r veëdig sjtoa. Da doge v'r ós d'r mangtel oët, da kroge v'r inne 'boezelaar' um (inne groeëte, lange blauwe sjólk) en da mooste v'r beginne. Vur 3.50 de weëk!

Dri-j vüftig de weëk..!! Dat han ich mieë wie zieëve joar lank gedoa, bis dat ich trówwe góng. Doe woar ich 22 en e haof joar.

Ing weëk van te vuëre, vuërdat ich trówwe góng, han ich da oëtgesji-jd, want doe moos ich mich 't hoës veëdig make. Mar dat woar wer veuël later. Ich mót noe vertelle uvver wie ich jónk woar en wie v'r doa wirkete bi-j die zusterkes.

V'r mooste dus wirke van 'ts mörges zieëve bis 'ts ovves zieëve; da góng de bel en da mochte v'r noa heem goa. V'r mooste doa poetse en giddere daag mooste v'r waal dri-j roeëzekrens beëne... Ja, v'r hant doa veuël gebeënd! Mar dat hat mich gee koad gedoa, dát bin ich waal gewaar woëde..!

V'r mooste dus alle werk doa doeë. Dat begós mit poetse, en 'ts middes da doge v'r mit alle zustere sipeule. De zustere nómpe dat '*rekreasie*'! Da mochte ze kalle, moelle... en da moeëts doe ins get huëre, wat doa woeëd gelache!

Mar noa haof twieë, went alles gesjórd woar, da moeëte v'r wer allenuij an 't werk. D'r inne moos noa d'r kelder i goa wirke, d'r aangere moos noa boave, noa de kamere. V'r mochte mar óp de kamere va twieë bis veër, want doanoa koame de gezelle en da mochte v'r natürlích nit dróp..! Went v'r óp die kamere góngge wirke, kroogte v'r inne groeëte sjólk um, want da mochte v'r nit zoeë fijn zieë!

Ich han nog nit verteld woe dat woar, woeë v'r giddere daag wirke góngge. Dat zal ich dus ieësj maar effe doeë. I Heële, kót bi-j 't sjtassion, zoeng 500 meter doa vanaaf, sjtóng e groeët, sjun gebouw. Doa woar ee gezellehoës dri, en de zusterkes houw doa 't zage.

In die tied wirkete óp de koële erg veuël vri-jgezelle, en die koame uëveraál vandan. Doa woare óch veuël 'Hollendere' bi-j, mar mieë boëtelandere, en die moeëte allenuij urges óngerdaak han, en vur die jóng mansluj woar dat gezellehoës gebówd. Dat houw óch inne naam. Mit sjun groeëte lettere sjtóng hoëëg boave óp d'r vuërgieëvel: ONS THUIS.

Dit 'Ons Thuis' woar e begrip i Heële, 't woar bi-j gidderinne bekank en 't houw inne gówwe naam. Doa woar vur óngeveer hónderd mansluj plaatsj en 't woar in ózze tied ummer good bezat.

Noe wit iër dus woeë ich wirket.

Dus noa de 'rekreasie' van de zustere mooste v'r mit e paar meëdjes óp de kamere goa wirke, en dat gebuëret tussje twieë en veër oeëre, da woar bów ginne heem, wits te, en da moeëte v'r zörge dat um veër oeëre aal veëdig woar. Vuërdat v'r boave begóste kroge v'r inne ganse groeëte sjólk um en da zoge v'r waal proaper oët, mar nit appetietlich... V'r mochte nit zoeë 'fijn' zieë went die gezelle ós zoge. Dat vóngge die zusterkes mar 't betste; vur die gezelle èn vur ós..! V'r mochte nit ópvalle.

Angesj woar 't went v'r noa 't Sanatorium góngge. 't Sanatorium woar e groeët kloëster, 't '*moederhuis*' van de zustere. Dat Sanatorium loog an de anger ziej va Heële, an d'r rank van d'r Oambusj, an d'r voet van d'r Muëleberg. Viër mooste mit de zustere mit noa 't Sanatorium went doa '*inkleding*' woar. Da woar e groeët fës. Da woeëte nuij zustere i-gekli-jd, en dat mooste v'r zieë.

Dat woar erg sjun. De zustere huije waal geer gehad dat viër óch in 't kloëster wuëre gegaange. Die houwe van ós óch geer zusterkes gemak, mar doa houwe viër nuij ging sjpas aa. Ginne van ós allenuij is zuster woeëde.

Ja, en v'r mooste mar giddere daag wirke, va zieëve bis zieëve. En giddere daag 't zelfde. 't Góng waal gemuutlich, want alle zustere wirkete mit, en ginne houw 't kommando; dat houw alling de moeder-overste. Die houw al te vertelle..!

'ts Ovves doge v'r allenuij va zes bis zieëve eërpel sjelle. Mar da woëd ieësj nog e kót gebed gezag. Dat góng ezoë:

"Mijn Jezus Barmhartigheid; Zoet Hart van Jezus zij mijn liefde, Zoet Hart van Maria zij mijn heil."

Dat góng dus gans flot, en da kóste v'r wer lache en moelle. Da zoonge v'r de leedjes van de zusterkes en da houwe die sjpas.

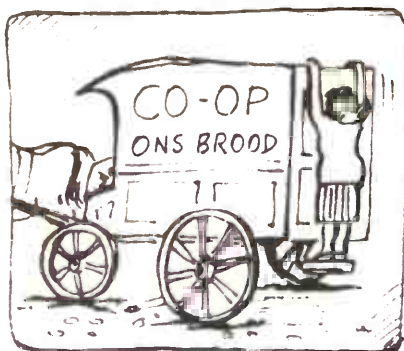
En um zieëve-n-oeër da góng wer de bel en dao woar 't: sjólk aaf, anger sjoon aa, en wer te voet óp heem aa.

Ja, en dat han ich zoë zieëve en e haof joar gedoa... En mit plezeer.

Ja, en doe bin ich gange trówwe.

Wits te wat viër óch al ins doge óngerwêg? Loester. Vreuger houwe de bekkerswaans, woë 't broeëd mit noa de klante gebrach woëd, an de hingerziej e trepke. Doa koeët d'r bezörger óp sjtoa went e 't broeëd oët d'r waan hoalet, angesj koeët e nit dra kome.

En da vroagete viër of v'r doa óp mochte sjtoa, en da hole v'r os boave vas went v'r óp dat trepke sjtóng.

Mar wits te wat v'r óch döks doge? Went bekinde jónges, die óch noa Heële vore, mit d'r fiets langs ós koame, da vroege v'r dôn of v'r 'pîn mochte sjtoa'. Ja, dat züste allewel nit mieë, 'pîn-sjtoa'. De mansløj houwe doe an 't hinger-rad inne pîn. De owwer løj gebroekete dem vur óp d'r fiets te klumme. Deë pîn woar zoeng 6 bis 7 centimeter lank en deë sjtook dus noa

boëte oët. Nôe lieëre ze al gans jónk fietse en die jóng knulle werpe geweun éé bee uëver d'r fiets en uëver dé zaal vur óp te sjtappe. Mar vreuger lieërete ze pas fietse went ze ouwer woare en ze woare doe nit zoë gelenkig wie o'p hñj. Egelik waor dat gee ópsjtappe, mar ópklumme! Doa zouwe de jóng lñj van noen zich inne bruëk uëver lache.

Went v'r da mochte pñn-sjtoa, góngge v'r mit d'r inne voot óp deë pñn sjtoa en mit de kni-j van 't anger bee óp 't sjtulke (d'r bagagedreëger) en da hole v'r ós mit de heng vas an de sjówer van deë Jan of Piet of weë 't graad woar. Dat góng gans good. En went 't nit lukket, da vertellete v'r ós geweun get óngerwëg; en natürlích woëd zich get bi-jenee gelache!

Viër woare ummer mit ós veëre en mie zuster woar 't jungste. Wie dat begós woar 't nog lang ging vieëtieën! En went da óp 't werk de insjpeksie koam vur te kontrelére, da woëd dat in ing kas gesjtóp bisdat ze voet woare. Dat moch nog gaar nit wirke, dat erm sjoap, dat woar nog te jónk. 't Woar pas good twelf..! Mar ja, dat verdenet óch dri-j vñftig, graad wie viër. En da zag mieng mam: dat is zieëve göle in de weëk!

Natürlích moeëte v'r alles an ós mam geëve, en 't zóndes da kreegte v'r e kwartje zóndesgeld.

Óch óp zoaterdig mooste v'r wirke. V'r hant in al die joare noeëts inne daag vri-j gehad. Va mondig tot en met zoaterdig va zieëve bis zieëve... Óp d'r dattieënde fibberwaar bin ich getrówd, dus mieë wie zieëve joar han ich doa gewirkt.

En went v'r da um zieëve-n-oëër noa heem góngge, da zoonge v'r e sjtuksjke óngerwëg. Doa woare da óch nog de meëdjes bi-j, die in 't hospetaal wirkete. Die góngge óch ummer mit ós. Die moeëte óch graad zoë vreug beginne wie viër.

In d'r winkter woar 't dónkel en kaod. En döks sjni-jjet 't of 't woar glad. Wits te wat v'r da doge? Da doge v'r ós e paar zókke uëver de sjoon heer. Of 't noe zoëmer of winkter woar, en of 't noe 't Anna woar of ich, v'r zint allenuij mótte goa. En v'r góngge óch. V'r weste nit beëter.

't Anna en 't Trouwtje zint dörch bliëve wirke, óch wie 't Net en 't Fien trówwete. Ja, en wens te getrówd woasj, da goof 't zich nieks mieë bi-j te verdéne. Da bleefste heem. Wits te was te da doeë kós? De mam goa helpe en de sjoeënmam i ge veld en ópp'n sjuër dressje... Ha ha ha, zoë hant v'r dat geflikt..!

Vakansie kankte v'r nit, en ich weet óch nit of inne van ós zeleeve krank is geweë, nèë, dat kin ich mich nit i-dinke. Mar ich han 't ummer mit plezeer gedoa.

Ja, went v'r wirke gónge, da sjtóng miene pap ummer mit ós óp en deë wickset ós de sjoon. Viêr houwe van die platte sjoon, wits te, mit zoeë rimke druêver. En die poetset heë da. Viê drónke ós ing tas kaffieë, en of v'r da óch ing bóttram ote, dat weet ich al nit mieë. Dat zal waal... V'r zint toch zieëker nit nuchter óp wêg gegaange!

Mar in de vastetied, da mooste v'r al um haof zieëve doazieë. Da woar ing mès in 'Ons Thuis', gans boave in de kapel. En noa de mes de trap aaf en wirke!

Of v'r óngerweëgs wal ins lestig gevalle woeëte? Nea. Mar óp d'r Sjtreesperberg, doa sjtóng doe nog alles vól busj. Doa woare v'r waal e bietje bang. Da wachtete v'r waal al ins of get mieë lûj koame, da gónge hinger dôn aa. Doe hots doe mar ínne weëg. Woeë noe d'r sjtiële berg is. Doa is ós ins inne vlieëdige miensj noa-koame. Dat han ich doe d'r pap gezag, en doe-koam deë ós teëge mit d'r hónk. Heë koam bis ómge an d'r berg, bi-j d'r Tuënisse. Mar d'r pap hat ginne gezieë. En doa woar óch dóe ginne. En doe zag d'r pap:

- "Iêr makt uch mar get..."

Mar lestig gevalle? Nea, dat zint v'r noeëts.

(wordt vervolgd)

'Put' van de pastoor

Water kwam vroeger niet zomaar uit de kraan. Daarvoor moest men naar de put. Hier komt overigens ook het woord '*put*' in de betekenis van 'water' vandaan. "Ich drink mich effe e lekker gleëske put..."

De pastoor van Schaesberg had zijn eigen put. En een aantal Sjeeter gezinnen was het toegestaan om regelmatig hun water te gaan halen bij deze '*pastoreelen put*'.

Ons lid Lenie Jongen liet ons de hiernaast afgedrukte lijst toekomen van de '*door den Weleerwaarden Heer Pastoor toegelatene huishouden*'.

Blijkens het bovenschrift was hij hiertoe verzocht door het kerkbestuur, bestaande uit de heren Melchers, Haas, Souren en Jongen, welke laatste penningmeester was en denkelijk ook de betalingen (in francs en stuivers) inde en inschreef op de lijst.

Als nummer 27 zien we schoolmeester Consten, die deze lijst ook schreef.

Lijst van de door den Welkenwaardigen Heer Pastoor
op verzoek van het kerkfabriek van Schaesberg
toegelatene huishouders
om waken aan den pastoreelen preek te halven

	frs	flms
1 Hendriks	1	
2 Vrysen	1	
3 Smit	1	50
4 Kieck	1	25
5 Els. Borghans	1	
6 Pöschgens	1	50
7 Franck	2	
8 Dijs	2	
9 Wm. Krumkens	1	
10 Krambach	2	50
11 Beukes	1	
12 Consten	1	
13 Heulenborg	1	
14 Hansson	1	
15 Hütz	1	
16 Kemr	1	
17 Huyters	1	30
18 Quadvlieg	1	
19 Vondenhoff	3	60
20 Jongen Piet.	1	
21 Spruk onder de poort	1	25
22 Geraeds	1	25
23 Haas	1	
24 Thorbach	3	60
25 Wintern	2	50
26 Cordowener		
27 Consten Ondewyzen	1	50

38 75

Op overgave aan en goedgekeurd door den kerkeraad
van Schaesberg in de zitting van den 2 October 1854.

Alb. Kieckers, De Kerkmeester: J. G. Haas

Wt. Jongen, ontvanger

p c Souren

De oude molen in de Gatestraat

ooit de woning
van de tollenaar en de burgemeester

Oudere Nieuwenhagenaren spreken doorgaans van '*de muële van d'r Vrösch*' als ze het hebben over het monumentale 18e eeuwse pand in de Gatestraat, gelegen op de hoek met de Willem Alexanderstraat.

Hier was inderdaad eertijds de molen van Herman Vrösch gevestigd, die vanaf de jaren '20, in het herfsttij van haar draaidagen, nog enkele tientallen jaren elektrisch aangedreven werd.

In de vorige eeuw gebeurde dat met behulp van een waterrad. De kadasterkaart van circa 1835¹ toont ons, dat er zich bij de voor- en achtergevels een tweetal waterpoelen bevonden, waarschijnlijk verbonden door een smalle sluis, waarin zich dit rad bevond. Het zal er ongeveer zo uitgezien hebben als de tegenwoordig zo fraai gerestaureerde Strijthagermolen. Het schoepenrad - oudere Nieuwenhagenaren weten het zich nog te herinneren - is reeds lange tijd geleden verwijderd, en ook van de waterpoelen is inmiddels geen spoor meer te bekennen.

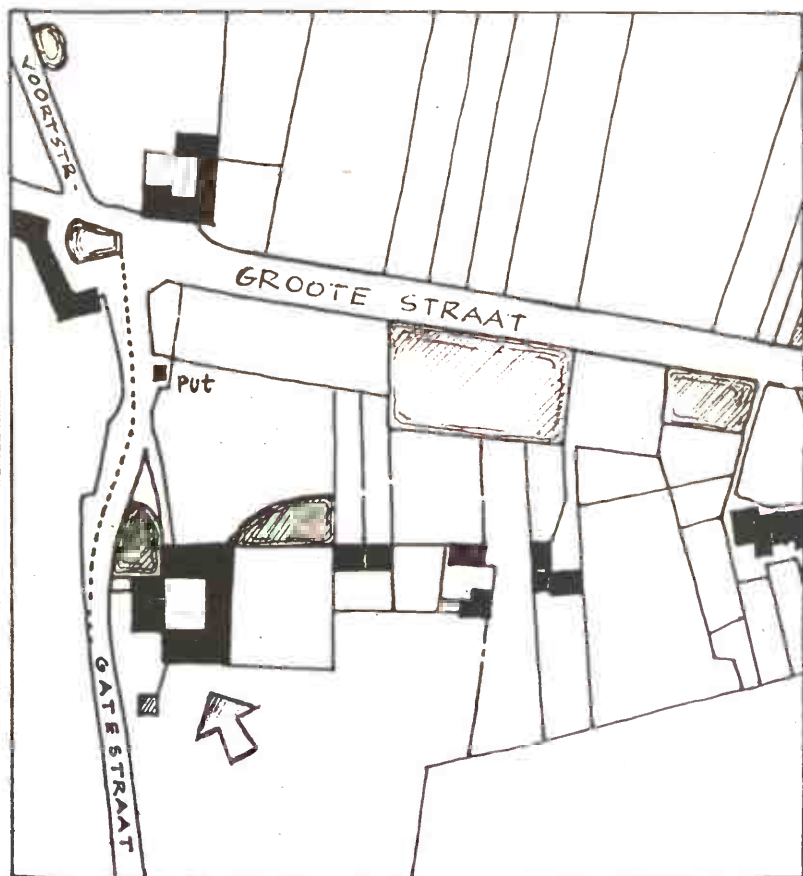
Menigeen vraagt zich in onze dagen in verwondering af hoe deze poelen eigenlijk van water voorzien werden. Men kan zich immers nauwelijks meer voorstellen dat de omgeving van dit pand in vroeger eeuwen uitzonderlijk waterrijk was. Het regen- en grondwater stroomde vanaf de Lichtenberg via den Driesch (in de dorpsmond '*d'r Dreesj*', een zompig, vaak braakliggend gebied oostelijk van de onderste Dorpstraat), dwars over de Gatestraat heen, de eerste poel binnen².

Achter de molen bevonden zich, lager gelegen, de *Tichelpoelen*, ooit ontstaan door 'brikkenbakkers'-activiteiten³, waarin denkkelijk het merendeel van het overvloedige molenwater een nieuw heenkomen vond.

Deze voormalige molen is een van de spaarzame oude monumenten die in het zo betreurenswaardig 'gemoderniseerde' dorp Nieuwenhagen aan de sloop hebben weten te ontkomen. Een reden temeer om dit bouwwerk nog lange jaren met zorg te behandelen en te koesteren. Dit jaar werd het geres-

taureerd en in pandig verbouwd; verdeeld in diverse wooncompartimenten om plaats te bieden aan een aantal gezinnen.

Deze bijdrage gaat nader in op de geschiedenis van het gebouw en de bewoners ervan.

* De situatie nabij het kruispunt Hoogstraat (destijds de 'Grote Straat' of 'Maastrichter Straat' genoemd) - Voortstraat - Gatestraat rond 1835, overgetekend van de kadasterkaart uit die jaren. Duidelijk zijn de waterpoelen zichtbaar, evenals de oostelijk gelegen 'Tichelpoelen'.

Reinier Keibetz

De oudst bekende bewoner, Reinier Keibetz, ontmoeten we in samenhang met zijn bovenmodale onderkomen voor het eerst in een stuk uit het jaar 1754, toen hij een lening van 1700 rijksdaalders opnam bij de prior van het Karthuizerklooster te *Voegelsang*.

Hij verhuypothekeerde daarbij zijn '*huijs, hoff, schure, stallinge, mesthoff, coolhoff en weijde daerachter*' gelegen aan de '*Gadestraet*' alsmede een groot aantal percelen land, waaronder een '*coolhoff aen den Driesch*' tegenover zijn woning.⁴

Naar alle waarschijnlijkheid was dit voor die tijd enorme bedrag bestemd voor een ingrijpende verbouwing. De muurankers boven de zuidelijke poort vermelden het jaar waarin deze werkzaamheden afgerond werden: 1760. Behalve deze kostbare verbouwing had Reinier Keibets bovendien vóór de bovengenoemde datum overigens nog enkele grondaankopen gedaan, waaronder een perceel van drie bunder heide in de *Arets Delle*.⁵

Elf jaar geleden was hij als 32-jarige getrouwd met de vier jaar oudere Maria Catharina Panhuizen van Bleijerheide. Het gezin telde drie zoontjes⁶. Zijn echtgenote was van bemiddelde komaf; in 1757 erfden zij het ouderlijke stokgoed *Die Blye*, bestaande uit een boerderij annex brouwerij, omgeven door een ruimbemeten erf, alsmede liefst 16 morgen aanklevende akker- en weidegrond.⁷

Daarmee was hij een behoorlijk welgesteld man. En zijn behuizing omgaf deze welstand - wellicht ten overvloede - nog eens met extra glans: een kolossale bouw met enorme schuren en stallen, praktisch helemaal uit brikken (gebakken met de klei uit de Tichelpoelen?) opgetrokken: vijfsteens buitenmuren en drie-steens binnenmuren! Slechts de zolders waren van elkaar gescheiden door de gebruikelijke, met leem '*gekleende*', vakwerk wanden.

Overigens had hij destijds ook nog een geldlening van 30 pattacons 'lopen' bij zijn dorpsgenoot Jacob van der Heijden. Blijkbaar was door het een of ander - aflossingsproblematiek? - beider onderlinge verstandhouding dermate verstoord geraakt, dat zij waarschijnlijk niet meer met elkaar spraken. Hoe het ook zij: op zekere dag in het voorjaar van 1759 stuurde de laatste zijn zwager Hendrik Riems naar de Gatestraat om er bij Keibetz nogmaals op aan te dringen '*tot voorcominge van verder kosten*' - waarbij ongetwijfeld bedoeld werd op het in werking stellen van een gerechtelijke procedure - zo spoedig mogelijk zijn schuld te voldoen; al was het maar in de vorm van het '*cederen*' van landbouwgrond van overeenkomstige waarde. Riems' verzoek werd door Keibetz doodleuk beantwoord met:

- 'Dan wacht maar tot mijn vrouw thuiskomt!'

Riems voelde er echter weinig voor om in de wachtkamer plaats te nemen en keerde naar Van der Heijden terug om verslag uit te brengen van zijn nauwelijks geslaagd te noemen missie. Deze oordeelde Keibetz' houding zo weinig vertrouwenwekkend, dat hij terstond besloot hiervan een notariële akte op te laten maken met het oog op een eventueel juridisch vervolg⁸. Naar alle waarschijnlijkheid zal deze zet Keibetz dermate de schrik op het lijf gejaagd hebben, dat hij in tweede instantie toch de bereidheid aan de dag gelegd zal hebben tot een bevredigende schikking. Het kwam tenminste niet tot een proces.

Dit als wellicht overbodig exempel voor de stelling dat het 'lieve geld' in het lange leven van Reinier Keibetz - hij werd bijna 90! - voortdurend een uitermate bepalende rol zou blijven spelen, als een bron van vreugde en ergernis; hetgeen verder uit deze bijdrage nog ten overvloede blijken zal.

Varkens

De 'stukken' presenteren ons Reinier Keibetz derhalve als een man, die bij tijd en wijle, ook om andere redenen, nogal eens met de Heerlense justitie in aanraking placht te komen.

Zo had in 1748 een veehandelaar, ene Gerret Sijstermans '*tot Welten aen de Aer*', op zekere dag een vijftal ingekochte vette varkens bij hem 'gestald', tijdelijk, '*voor eene korte tijd*', uiteraard tegen vergoeding van de kosten. Sijstermans zou de varkens verder verkopen en de koper zou ze dan bij Keibetz komen ophalen. Toen echter deze bestiale logeerpartij naar zijn gevoel wat al te lang bleef aanhouden, was er een knecht naar Sijstermans gestuurd met de dringende boodschap dat het stilaan tijd begon te worden om zijn baas van de beesten te verlossen.

Toen deze actie weinig effect leek te sorteren, had hij vervolgens zijn toevlucht genomen tot grover geschut en tot tweemaal toe '*den Veltboode van Nuiwenhaege naer Welten gesonden*' om Sijstermans '*aen te seggen dat hij de verckens soude komen afhaelen ende de kosten voldoen*'.

Aangezien de Weltenaar ook deze uitnodigingen halsstarrig in de wind bleef slaan, kwam het tot een geding voor het Heerlense schepengerecht; met als resultaat, dat schout en schepenen tenslotte op 27 juli (inmiddels had hij de beesten al twee maanden in onderhoud!) verordonneerden dat de '*vijff vette verckens op woonsdagh den 31sten deses, des morgens om tien uijren, ter instantie van Reijneer Keijbeks*' openbaar verkocht zouden worden '*om daeraen te erhalen de kosten van stallingh ende voederinh.*'

Diezelfde zaterdag nog werden her en der in de omtrek de affiches, handgeschreven in de hierboven geciteerde bewoordingen, door de gerechtsbode aan de kerkdeuren gespijkerd.

Met als laatste zin: *'Den een seght het den ander voort!'*
Zo ging dat in die tijd.⁹

Tolheffer

Zoals reeds viel op te maken uit het voorgaande maakte Nieuwenhagen in die jaren - vóór 1802¹⁰ - deel uit van de schepenbank Heerlen, behorend tot de Republiek der Verenigde Nederlanden. Nederlands territorium dus. Nieuwenhagen was aan alle kanten een grensdorp te noemen; het was volledig ingesloten door Oostenrijks gebied. Om er te komen - van waar dan ook - diende men altijd wel een landsgrens te passeren. De belangrijkste grensovergangen bevonden zich aan het *Spaans Kentje* (zowel de overgang Hereweg-Haanweg als Hoogstraat-Nieuwenhagerstraat), *op de Heugden* en bij *De Kamp*.¹¹

Aan weerszijden van de grens waren tolheffers of *'licentmeesters'* aangesteld voor de heffing van transito- en invoerrechten. Aan Schaesbergse zijde (Oostenrijks territorium) was dat Leonard Dortants (die het pand bewoonde waarin tegenwoordig de oliehandel Robbertz gevestigd is, nabij de plaats waar de Kampstraat overgaat in de Pasweg) en aan de Nieuwenhaagse kant bekleedde Reinier Keibetz deze functie. In menig opzicht was hij dus een soort douanebeambte.

Dat ook destijds douanebeambten wel eens met problemen te kampen hadden als gevolg van politieke beslissingen, dat blijkt uit het volgende. Bij plakkaat van 4 februari 1757 hadden de Heren Staten Generaal de Gulickse grenzen gesloten en een verbod uitgevaardigd op de uitvoer van graan naar die gebieden, hetgeen nadrukkelijke consequenties bleek te hebben voor het *'Comptoir'* (of kantoor) van Keibetz.

Passeerden er normaliter regelmatig *'voerkaaren'* op weg van Den Bosch naar Aken en van Keulen naar Luik, door de genoemde maatregel nam het vrachtverkeer van die dagen plots een andere route, over Gulicks gebied. Ook speelde *'de sterfte die in het Limburgse Land als in het Rijk van Acken onder het rindvee is woedende'* bij het angstvallig vermijden van onze regionale handelswegen een niet te onderschatten rol.

Onder aanvoering van *Sr. Reinier Keibick* als *'eerste comparant'* namen enkele *'Staatse'* tolheffers - *Sr. Johan Hindrik Bloem* van Heerlen, *Caspar Biesen van der Eichen* (onder Heerlen) alsmede *Wilhelmus Meurs* uit de hoofdbank *Climmen* - het koene besluit dienaangaande bij de overheid een bezwaarschrift in te dienen, waarin zij verklaarden:

*'... dat door het slieten van het Gulickerlandt als andere Landen [...] waerbij mede den uijtvoer der graanen buijten deese Landen is worden verboden, de Commercie soodaenig is worden gestrempt dat geen passasie door dese Landen meer en valt[...]; daerbij de inkomste van den Landtol seer wordt gepraejudieert, soo dat den ontfangst op hunne Comptoiren in deese tijden seer weenig opbrengt en dat het de moijs niet waerdig en is dat deselve opgepast worden.'*¹²

Kwaadsprekers

In 1764 kwam het tot een rechtsgeding met een tweetal dorpsgenoten. Hartje zomer, op 9 juli van dat jaar, maakte Keibetz, nog steeds in de functie van 'commis van den tol tot Nieuwenhagen', met enkele Heerlense schepenen de ronde door het dorp om de wegen en straten te 'visiteren'. In de Gatestraat kwamen Antoon Haan en Johan Reumkens hen tegemoet, klaarblijkelijk doelbewust, om 'de Heren' eens even haarfijn het een en ander uit de doeken te doen over de praktijken van 'Sieur' Keibetz: hij zou namelijk zijn boekje onbehoorlijk te buiten gaan door 'van die Gater weg van ieder peerd 3 oort tol en 1 oort weggeld te beuren en ontfangen'. Door deze aantijging tot in het diepst van zijn ziel geraakt, besloot Keibetz onverwijld de beide 'kwaadsprekers' voor het gerecht te dagen, waarbij hij in zijn schriftelijke aanklacht te kennen gaf zich door deze 'manifeste leugentaal in sijne eer en faam ten uijtersten gelaerdeert' te gevoelen.¹³ Andermaal een bewijs voor het feit dat hij niet met zich liet sollen..!

Einzelgänger?

Zou het bovenstaande misschien kunnen inhouden dat zijn sociale contacten met Nieuwenhaagse dorpsbevolking op een laag pitje stonden? Hield hij zich als welgestelde, zijn stand ophoudende staatsambtenaar, bewust afzijdig van het plaatselijke boeren- en handelaarsproletariaat?

Wie zal het zeggen?

In ieder geval bleef hij opvallend afzijdig toen in oktober 1766 een groot aantal 'naebuuren' van het gehucht Nieuwenhagerheide - 32 in getal - hun handen in elkaar sloegen 'voor het maaken van een putt'. Er werd een contract opgemaakt, waarin ondermeer gesteld werd, dat degenen die niet 'contribueerden' onherroepelijk van het gebruik van de put uitgesloten zouden worden. Op de handtekeningenlijst ontbreekt echter de - overigens uitzonderlijk fraaie - signatuur van Reinier Keibetz. Toch zou de put gebouwd worden op slechts een steenworpje afstand van zijn behuizing.¹⁴

Beschikte hij misschien over een eigen drinkwatervoorziening? Zouden de poelen aan de noordwestelijke gevels van zijn huis ruimschoots in zijn be-

hoefte voorzien hebben? Ik waag dit te betwijfelen. Het lijkt mij aannemelijker, dat hij een reservoir bezat om het zuivere regenwater in op te vangen. Ik herinner mij, in mijn jeugd op vakantie bij mijn tante op een boerenhoeve op het afgelegen Friese platteland, dat men daar eveneens op die wijze in de drinkwaterbehoefte voorzag. Waarom zou dat in Nieuwenhagen dan niet het geval zijn geweest?

Overigens zal het met dat veronderstelde zich-afzijdig-houden van de dorpsgemeenschap wel best zijn meegevallen. Er blijkt immers ook uit de 'stukken' dat de zonen des huizes in de diverse dorpsherbergen samen met de 'jonkheid' van het dorp de kermis vierden, waarbij Johan Mathijs in de uitspanning van Antoon Aelmans meermalen fungeerde als 'meester' in het 'vrij kermis spel'.¹⁵

Ze waren welgesteld, de Keibetzen, en daardoor genoten zij hooglijk aanzien bij de dorpsbewoners. Door de jaren heen verwierven zij steeds meer grondeigendom; zo reikte op zeker moment hun 'erf' zelfs vanaf hun behuizing tot halverwege de Gatestraat!¹⁶

Het lieve geld

Ging hun materiële expansiedrang hun liquide middelen verre te boven? Voerde de vrouw des huizes misschien een te luxueuze huishouding? Of was zij ziek, zo ziek dat haar behandeling massa's geld opslokte? Verzekeren voor ziektekosten was immers nog onbekend; een lange ziekte kon soms een economische ramp betekenen.

De exacte reden wordt, uit hetgeen er in de archieven ambtelijk zwart op wit gesteld werd, niet duidelijk.

Hoe het ook zij, in ieder geval stelde 'Sr. Reiner Keibetz' zich in september 1769 in contact met Henrich Joseph Von Thimus, burgemeester van Aken en tevens 'Oberforstmeister und Hoffrathen', met het oogmerk andermaal een lening aan te gaan, nu ter hoogte van liefst 1200 pattacons.

Exact twee weken vóór het overlijden van zijn echtgenote - had dit wellicht iets met haar naderende einde te maken? - werd de akte gepasseerd.

In het Duits. Er werd - 'Im Nahmen Gottes, Amen. Kundt seye hiemit jedermanniglich, etc.' - overeengekomen dat allereerst een bedrag van 700 rijksdaalders besteed zouden worden om het schuldrestant van de in 1754 aangegane obligatie met het 'Carthäuser Closter bei Güllich' af te lossen; de rest was bestemd om 'zu seinem besten Nutzen zu verwenden'.

De onderpanden waren enorm in omvang: het huis met erf in de Gatestraat en meer dan tien percelen land - waarvan drie gesitueerd im Heijfeld, vijf in den Camp, en verder verspreid in die Kreckeldelle, ontrent die Kaarweijde en achter de Höff - en vervolgens 'sein in der Bank Kirchrath

*gelegenes Haus genannt Die Blye, mit Panhaus, Hof, Garten und 16 Morgen Landt und Grasswachs, welches ihm uxorio nomine angefallen', m.a.w. de totale schoonouderlijke nalatenschap*¹⁷.

Na de dood van Catharina - ze werd 62 jaar - bleef Reinier als 58-jarige weduwnaar achter met zijn jongens: Jan was bijna 25, Jan Mathijs 21 en Jan Joseph 17. Deze laatste zou hem na zijn huwelijk opvolgen als hoofdbewoner van de behuizing aan de Gatestraat.

Drie jaar later bleek er opnieuw geld nodig. Ditmaal toog Reinier samen met zijn zoon Jan Mathijs naar Maastricht, om aldaar bij Jacobus Hennkens het lieve sommetje op te nemen van 2000 gulden tegen een rente van 4 1/2 %. In de akte, op 26 juli 1772 opgemaakt bij de Maastrichts notaris Corstius, werd ondermeer het volgende op schrift gesteld:¹⁸

'Compareerde Sr. Renerus Kiebez, weduwnaar van Maria Catharina Panhuijsen tot Nieuwenhagen, ten desen geassisteert met desselfs soon Johannes Matthijs Kiebez, meerderjarig jongman, soo voor sigh self alsmede sigh sterckmakende en caveerende voor sijne twee absente broeders Johannes en Johannes Josephus Kiebez ingevolge verleende constitutie'[...]

'verobligeerende soodaenige goederen als aen hem eerstgenoemde comparant bij scheijding en deelinghe sijner vrouwe ouderlijke goederen van wijlen Wilhelmus Panhuijsen en Gertrud De La Haije onder Loth 1 ten deele gevallen sijnde, alle laetgoederen en geleegeen in de bancke van Kerckenrode, Lande S'Hertogenrode, Spaans Partagie'.

Hiermee verpandde Keibetz zijn schoonouderlijke goederen voor de tweede keer. Was hij daarom naar Maastricht gegaan? Daar was de eerste bezwaring van de Kerkraadse erfgoederen - als onderpand bij de lening van 1769 bij de burgemeester van Aken - denkelijk niet bekend. En zoiets als 'Centrale credietregistratie' bestond er toen nog niet...

Inmiddels had ook zijn zoon Johan Mathijs à titre personel al een lening opgenomen van 730 gulden. Hij had zich daarvoor gewend tot een supereur van zijn vader, de *'ontfanger van den toll des Landts Valckenborgh'*, de heer M.J. Swoiron te Maastricht. Ter verkrijging van dit bedrag - met vader als borg - had hij zijn toekomstige ouderlijke erfenis als onderpand gesteld; waarmee ook dit goed weer indirect dubbel bezwaard werd.¹⁹ Dit kon op den duur niet goed gaan...

Problemen

De kruik gaat zolang te water tot ze breekt. De eerste barsten kwamen aan het daglicht in 1775, toen burgemeester Von Thimus van Aken een aanzienlijke achterstand in rente en aflossing signaleerde en dit - denkkelijk na een of meer persoonlijke sommaties - officieel ter kennis bracht van het Heerlense schepengerecht.²⁰

Een jaar later gebeurde er met zoonlief Johan Matthijs hetzelfde. Zijn renteschuld was inmiddels opgelopen tot 29 gulden, hetgeen best een behoorlijk bedrag was in die jaren.²¹

Nog geen twee jaar daarop meldde de Akense burgemeester zich opnieuw. Er restte de oude Reinier Keibetz -inmiddels 67 jaar- weinig anders dan de handdoek in de ring te gooien en deemoedig in te stemmen met de door schout en schepenen '*gedecreteerde pandbetreedinge*'.²²

Op 23 oktober 1781 werd onder leiding van de Kerkraadse stadhouder Poeyck het vonnis definitief voltrokken en *De Blye te Kerkraade 'bij liquidatie verkocht'*.²³

Binnen het half jaar scheen dit nieuws ook in Maastricht doorgedrongen tot de erven van Jacob Hennekens, waar Keibetz in 1772 deze Kerkraadse goederen ten tweeden male bezwaard had. Op 20 maart 1782 meldden ook zij zich bij de Heerlense justitie. De betalingsachterstand was inmiddels opgelopen tot 193 gulden en 12 stuivers. Dit als gevolg van het feit dat Reinier maar 4% rente betaald had...

Na enig verdragend juridisch getouwtrek werd hij bij vonnis van 24 juli 1782 veroordeeld deze som '*promptelijk te betaalen*', met daar bovenop een aanzienlijk bedrag aan gerechtskosten.²⁴

Of hij hier al dan niet aan voldeed, en op welke wijze, dat heb ik niet kunnen achterhalen. Hij zal wel een manier gevonden hebben, want verdere dagvaardingen zouden in de toekomst uitblijven.

Plaatsmaken voor de jeugd

Reinier Keibetz was inmiddels 71 jaar oud. De functie van tolheffer had hij inmiddels aan de wilgen gehangen, al vóór 1777, want in dat jaar werd hij in een stuk als '*den gewesene tollenaar*' aangeduid.²⁵

Ook had hij in 1780 als hoofdbewoner plaatsgemaakt voor zijn zoon Jan Joseph, die inmiddels getrouwd was met Maria Catharina Rademakers. Deze ontving het huis met de erbij behorende grond en de landerijen in pacht; het '*hoffgerei*', de paarden, de koeien en de varkens, alsmede de wagen, kar, ploeg, egge en de complete '*huijs mobiliën*' gingen door koop in zijn eigendom over.²⁶ Reinier zou tot het einde van zijn levensdagen - dat zou nog 20 jaar duren... - bij het gezin van zijn zoon blijven inwonen.

à Kantoeër

In de Nieuwenhaagse overlevering bleef ten aanzien van het kruispunt Hoogstraat-Gatestraat de benaming '*à Kantoeër*' (aan het kantoor) eeuwenlang gehandhaafd. Later beschouwde men het huis op de hoek Hoogstraat-Voortstraat als het voormalige 'kantoor'. Het oorspronkelijke '*Comptoir*', het toenmalige huis Keibetz aan de Gatestraat raakte door een onopgehelderde speling van het lot in de vergetelheid.

Dat kan te verklaren zijn door het gegeven dat het gehele kruispunt - de rooilijn van de tegenwoordige Hoogstraat lag toen nog enkele tientallen meters zuidwaarts in één rechte lijn met het huis Keibetz - in de volksmond aangeduid werd met de benaming '*à Kantoeër*'. De term '*bij d'r Pieëtesj à Kantoeër*', die in het begin van onze eeuw nog algemeen in zwang was om het betreffende kruispunt aan te geven, kreeg blijkbaar de betekenis mee als zou het huis van de familie Peters (hoek Hoogstraat-Voortstraat) het voormalige douanekantoor geweest zijn. Dit huis was echter in de tijd dat de grensovergang nog operationeel was (vóór 1786) nog niet gebouwd...! Het enige echte '*Kantoeër*' was dus huize Keibetz in de Gatestraat.

Burgemeester

De oude Reinier Keibetz stierf in het jaar 1800, in de tijd van de Franse bezetting. Een kwart eeuw later werd zijn kleinzoon - eveneens woonachtig in hetzelfde pand - burgemeester van Nieuwenhagen.

(wordt vervolgd)

Noten

- 1 RAL, Kadasterarchief ca. 1835 (op fiches).
- 2 Ook aan de overzijde (aan de 'Driesch-zijde') van de Gatestraat bevond zich volgens de overlevering een waterpoel.
- 3 Waarschijnlijk zijn deze poelen ontstaan door het uitgraven van de klei voor de bakken die bestemd waren voor de bouw van de behuizing van Keibetz. Hoewel hierover geen stukken meer voorhanden zijn, lijkt dit toch de meest voor de hand liggende verklaring. Praktisch alle huizen in Nieuwenhagerheide waren immers 'vakwerkpanden', opgetrokken uit hout en leem. Huize Keibetz was het eerste grote, volledig met baksteen gebouwde pand.
- 4 SAH, GR dl.12 f.277 d.d. 30-1-1754.
- 5 SAH, NA fiche 65 f. 56 d.d. 7-10-1751 resp. fiche 83 f.123 d.d. 16-10-1753.
- 6 *Reijnerus Keijbets*, geboren te Nieuwenhagen, gedoopt te Heerlen 9-2-1711 als zoon van Joannes Keijbets en Eva Meijers, overleden te Nieuwenhagen 7 Nivose IX (28-12-1800), trouwde Kerkrade 8-9-1743 met Maria Catharina Panhausen, gedoopt aldaar '*Auf der Bley*' 5-3-1707, overl. te Nieuwenhagen, begraven te Heerlen 21-9-1769, dochter van

- Wilhelmus Panhausen en Gertrudis De la Haye. Uit hun huwelijk werden te Schaesberg gedoopt:
- a *Joannes*, ged. 17-8-1744 (get. Bartholomeus Spertz, Wilhelmus Panhausen en Eva Meijers), overl. Schaesberg 30-4-1780
 - b *Wilhelmus Joseph*, ged. 4-6-1746 (get. Paulus Luppen, Gertrude Laheij), overl. Schaesberg 17-6-1746
 - c *Wilhelmus Joseph*, ged. 1-11-1747 (get. Reiner Keebecks, Wijnand Panhausen, Gertrude Keebecks), overl. Schaesberg 8-11-1747
 - d *Joannes Mathias*, ged. 11-9-1748 (get. Mathias Luppen, Gertrude Laheij, Clara Agnes Panhausen)
 - e *Joannes Joseph*, ged. 17-4-1752 (get. Joannes Keebecks, Maria Catharina Luppen), tr. ca. 1780 met *Maria Catharina Raemakers*.
- 7 SAH, CivSt. 4138.
 - 8 SAH, NA fiche 136 f.51 d.d. 19-7-1759
 - 9 SAH, CivSt. 3543.
 - 10 W. van Mulken: *Inventaris van de Archieven van de gemeente Nieuwenhagen*, Maastricht 1972, pag. 7.
 - 11 In 1786 werd de heerlijkheid Schaesberg als gevolg van het Verdrag van Fontainebleu bij de Republiek der Verenigde Nederlanden gevoed, waardoor de betreffende enclave opgeheven werd en de landsgrenzen vervielen.
 - 12 SAH, NA, fiche 116 f.45 d.d. 5-4-1757.
 - 13 SAH, CivSt. 3952.
 - 14 SAH, GR, dl.17 f.280 e.v. d.d. 7-10-1766
 - 15 SAH, CriSt. 1201 d.d. 16-11-1777: t.g.v. de najaarskermis (de *St.-Martinuskermis* genoemd) waren een groot aantal jongelui verzameld in de herberg van Antoon Aelmans (gelegen aan de Hoostraat tussen de Gatestraat en de Dorpsstraat), waaronder de zonen van de 'gewesen tollenaar van Nieuwenhaegen' met name *Joannes Matthijs* en *Joseph Ketj-bets*, alsmede hun knechten Joseph Meerten Jongen en Joseph Dürrenberg. Later op de avond had de eveneens aanwezige 20-jarige Paulus Louppen, 'peerds knecht' bij Willem Jongen in de Emmastraat, na een drankrijk bezoek aan een aantal andere dorpsherbergen de Waubachse schepen Reinarts verwond, die in gezelschap van rector Weerden van een kermisbezoek bij zijn broer in Nieuwenhagerheide op weg naar huis was. De justitie startte een uitgebreid onderzoek, dat tal van feiten, namen, herbergen etc. te berde brengt.
 - 16 SAH, GR, dl.18 f.681 d.d. 1-5-1770, waarin sprake is van 'de bouwagie, schuren en stallingen' van Martinus Henckens en Barbara Reumkens 'in 't Gat' (destijds gelegen ter hoogte van de tegenwoordige bungalow Meijs) die - vanaf de straat gezien - aan de linker- en de achterzijde belend werd door de landerijen van Reinier Keibitz.
 - 17 SAH, CivSt. 4138.
 - 18 SAH, CivSt. 4217.
 - 19 SAH, CivSt. 4151.
 - 20 SAH, CivSt. 4138 d.d. 22-8-1775.
 - 21 SAH, CivSt. 4151 d.d. 26-10-1776.
 - 22 SAH, CivSt. 4169 d.d. 15-9-1778.
 - 23 SAH, CivSt. 4217 d.d. 23-10-1781.
 - 24 idem, d.d. 20-3-1782, resp. 24-7-1782.
 - 25 SAH, CriSt. 1201.
 - 26 SAH, GR dl.22 f.609 d.d. 19-5-1780.

May Quaedflieg

Bulletin

11e Jaargang, No. 4
4e Kwartaal 1995

Van de redactie

Het jaar 1995 ligt weer bijna achter ons. En het lijkt nog maar pas begonnen. De tijd vliegt! Hoe snel zal ook de toekomst weer achter ons liggen? Hoe snel wordt morgen weer gisteren..?

Dit is dus het laatste Bulletin van deze 11e jaargang. Elf: het symbool van carnaval. En of het nu toeval is of niet, maar ook in deze laatste aflevering van de 11e jaargang werpt het naderende carnaval al een van zijn vele schaduwen vooruit. Het recente liedjesconcorso was een prachtig gebeuren, van grote waarde voor het behoud van ons dialect. En met trots mogen we zeggen, dat de inbreng van ons OCGL bepaald niet gering was! Zie hiervoor elders - op bladzijde 211! - in dit blad.

Dit laatste Bulletin van 1996 is weer goed gevuld. Het telt zelfs vier bladzijden meer dan gebruikelijk. We beleven de start van een lange vervolgserie: het uit de Franse tijd daterende 'receptenboekje' van de Groenstraatse familie Schnitzeler. T.a.v. de overige vervolgseries dient opgemerkt te worden dat in deze aflevering 't Triena uitverteld raakt, en dat het vervolg op het verhaal van de molen in de Gatestraat nog even op zich zal laten wachten.

Verder wordt U in kennis gesteld van ons jaarprogramma 1996, althans het aanbod aan lezingen en excursies. Allemaal weer dik de moeite waard!

Tot slot van deze elfde jaargang wenst de redactie eenieder gezegende feestdagen toe en alle wenselijke voorspoed in het nieuwe jaar.

Tot ziens in de 12e jaargang!

...OCGL-nieuws....

Het OCGL-archief tijdens de feestdagen

In verband met de feestdagen zal de studiezaal van ons archief zowel op zaterdag 23 december als op zaterdag 30 december gesloten zijn. Ook onze vrijwilligers hebben immers tijd nodig voor hun voorbereidingen op het Kerstfeest en de viering van 'oud op nieuw' in eigen huiselijke kring..!

Op 27 december ('3e Kerstdag...') kan wél iedereen terecht.

In het nieuwe jaar 1996 zal de studiezaal weer traditioneel elke woensdag- en zaterdagmiddag geopend zijn tussen 13.00 en 17.00 uur.

Tot volgend jaar dus!

Bestuur en leden van de Heemkundevereniging OCGL
wensen iedereen

Prettige Feestdagen

en

een voorspoedig 1996

Ons jaarprogramma

Lezingen en Excursies 1996

De onderstaande lezingen vinden allemaal plaats in ons verenigingsgebouw Curaçaostraat 1 en beginnen steeds om 19.30 uur (hálf acht).

Zowel leden als niet-leden en introducés zijn van harte welkom.

Lv.m. de organisatie vooraf zouden wij graag willen weten op hoeveel mensen we kunnen rekenen. Vandaar dat we U vragen het inschrijfformulier z.s.m. aan ons te retourneren.

23 januari

Gepland: een lezing door ons lid **M.J.A. Vek** over

Doe-het-zelven in vakwerkbouw

De heer Vek bouwde eigenhandig een vakwerkhuis in de Groenstraat.

27 februari

De heer **Laurs**, belast met de monumentenzorg in onze gemeente, zal vertellen over

Monumenten en monumentenzorg in Landgraaf

26 maart

Sjef Born, educatief medewerker van het Thermenmuseum in Heerlen, komt vertellen over

Verbindingen en verbindingswegen in het Romeinse rijk

Uiteraard gaat het ook over de heirbanen in onze streken, zoals de Hereweg te Nieuwenhagen.

27 april

Excursie naar het

Gallo-Romeins museum in Tongeren

Deelname is open voor leden en niet-leden. Vertrek rond het middaguur vanaf het verenigingsgebouw. Kosten ongeveer fl. 15.00.

Inschrijvers ontvangen t.z.t. nadere informatie.

29 juni

Excursie naar de

Strijthagermolen

gevolgd door

barbecue op de binnenplaats van de kasteelboerderij.

Voor leden en introducés. Prijs fl. 27,50. Aanvang 18.00 uur.

Inschrijvers ontvangen t.z.t. nadere informatie.

7 september

Monumentendag

I.s.m. de VVV worden enkele activiteiten in Landgraaf gepland.

Naar alle waarschijnlijkheid organiseren we weer een bustocht en

bereiden we een bezoekprogramma voor aan de kerk van Schaesberg.

Inschrijvers ontvangen t.z.t. nader bericht.

7 november

Officiële presentatie van het

OCGL-Jaarboek 1996

10 december

Dialectavond met als thema

Sinterkloas en Krismes bei os heem

Contributie

In januari krijgen alle leden de acceptgiro's toegezonden ter betaling van de contributie voor het komende verenigingsjaar 1996.

Wij verzoeken U nu alvast niet te lang te wachten met het overmaken. Het raakt anders zo gemakkelijk in de vergeethoek... Het moeten toezenden van een herinnering betekent voor ons bovendien extra ongemak.

'Niet-betalers' kunnen we overigens ook geen Bulletin meer toezenden.

Straatnamenboek Landgraaf

Op verzoek van de gemeente zal het OCGL gaan werken aan de uitgave van een Landgraafs straatnamenboek, waarin de herkomst van de straatnamen in onze gemeente nader belicht zullen worden. Het boek zal voor het grootste deel gebaseerd worden op het werk van de heer Hein Rade, die zich al jaren met deze materie bezighoudt. Zijn werk verdient het om op fraaie wijze uitgegeven te worden.

Het project zal deels door de gemeente bekostigd worden uit de opbrengsten van de verkoop van de huidige straatnaamborden. Deze zullen namelijk vervangen gaan worden door nieuwe.

Terugblikken...

Een bezoek aan het R.A.L. te Maastricht

(door W. Ploemen) - Op 11 oktober bracht een groep OCGL-leden een bezoek aan het Rijksarchief Limburg te Maastricht. Hoewel de organisatoren van deze excursie zich alle moeite hadden getroost om de zaak zo goed mogelijk te regelen, kwam men toch te laat in Maastricht aan. Een smetje dus...

Niettemin mochten de deelnemers achteraf terugzien op een geslaagde en welbestede middag.

Het rijksarchief, dat geruime tijd in de steigers heeft gestaan, zal in de loop van 1996 geheel vernieuwd en gerestaureerd heropend worden op het voormalige adres. Men gunde ons nu reeds een kijkje in de nieuwe kelders, liefst drie verdiepingen (!), waarin de archiefstukken op geavanceerde wijze bewaard zullen gaan worden. Alle ruimtes zijn voorzien van de modernste snufjes, zoals automatisch geregelde temperatuur en luchtvochtigheid. Slechts op deze wijze kunnen de waardevolle stukken een zo lang mogelijk leven beschoren blijven.

In het kader van deze excursie werden een groot aantal oude archiefstukken voor ons tentoongespreid. Veel indruk maakte een uit de 16e eeuw daterend huishoudboekje van het kasteel Well, waarin gedetailleerd de traktaties beschreven staan die de personeelsleden in die tijd op feestdagen mochten genieten. Je moet het zelf gezien hebben om de sfeer, die om die oude archieven hangt, te kunnen proeven. Een zeer bekwame gids gaf waar nodig en wenselijk in ruimte mate duidelijk tekst en uitleg.

Na de rondleiding in de archieven brachten wij nog een kort bezoek aan de leeszaal. Hier konden de nieuwelingen zich oriënteren in de handelingen, die een bezoek aan het RAL vereisen. Gewoon even wennen... Tegen 17.00 keerden we weer - te oordelen naar de verschillende meningen van medebezoekers - tevreden in het Landgraafse terug.

Spreekbeurt van de heer Hamers

(door W. Ploemen) - Op donderdag 19 oktober mochten we in ons verenigingsgebouw de heer Hamers verwelkomen, docent geschiedenis aan de universiteit te Nijmegen.

Het gespreksthema van de avond handelde over 'De kerkarchieven vóór de invoering van de burgerlijke stand in 1796'. Daarnaast werd er echter ook uitgebreid stilgestaan bij de waarde die de kerkarchieven uit de periode ná 1796 kunnen hebben voor het familie-onderzoek.

De spreker leidde ons op duidelijke en geanimeerde wijze door de avond. Zelfs de meer gevorderde onderzoekers staken er nog het nodige van op. Men mag derhalve terugzien op een geslaagde en leerzame avond, waar iedereen tevreden over was en die wellicht best - ergens in de toekomst - voor herhaling vatbaar zou kunnen zijn.

Boekennieuws

Landgraaf, aanzet tot een sociale geschiedenis

In 1992 werd in het kader van het 10-jarig bestaan van de gemeente Landgraaf aan de historicus dr. Loek Kreukels, oud-inwoner van Schaesberg, opdracht verleend om chronologisch geordend de sociale geschiedenis van de gemeente Landgraaf vast te leggen. Het moest een populair- wetenschappelijk boek worden, waarin allerlei aspecten van het dagelijkse leven van de voormalige gemeenten Schaesberg, Nieuwenhagen en Ubach over Worms aan de orde gesteld zouden worden.

Zo ontstond een bronnenboek dat handelt over de ontwikkeling van Landgraaf in de periode 1900 tot 1975. Het verhaalt over de mensen die er woonden en werkten, de strijd om het bestaan, het ontstaan van nieuwe woonwijken, buitenlandse arbeiders, de enorme invloed van de mijnen en de kerk.

Als bronnenboek zal deze uitgave velen aanzetten en verwijzen naar meerdere specifieke en diepgaande studies en wetenswaardigheden omtrent gebruiken, leefomstandigheden en wonen en werken in de periode van opkomst en ondergang van de mijnen.

De werkgroep - onder redactie van Thei Gybels, drs. Hennie de Boer, Frans Bremen en John Smeets, welke laatste ook tekent voor de eindredactie - achtte het van belang voldoende verantwoord en interessant illustratiemateriaal te verzamelen. Dit heeft ertoe geleid dat de tekst ondersteund wordt door prachtige, en ten dele nog nooit gepubliceerde foto's en tekeningen.

Het bronnenboek werd gepresenteerd op maandag 4 december in Theater Landgraaf. Het is voor f 17,50 te verkrijgen bij de VVV Landgraaf, Rossinipassage 1, en aan de receptie van het Raadhuis.

Niets is bestendig...

De geschiedenis van de rivieroverstromingen in Nederland

Het Nederlandse rivierenland is een vruchtbaar gebied met een welvarende bevolking, die zich achter de rivierdijken verzekerd weet van droge voeten... Of niet?

Zo'n 200 jaar geleden klonken kanonschoten wanneer na dijkbreuken langs Maas, Waal, Rijn en IJssel het water het land binnenstroomde. Mensen en dieren moesten dan op de vlucht. Door de vele maatregelen tegen mogelijke overstromingen was eigenlijk niemand er meer op bedacht dat de rivieren nog een bedreiging konden vormen. Tot de 'kerstvloed' van 1993 en de bijna-ramp van 1995 de bevolking opnieuw wakker schudden.

In *Niets is bestendig...* beschrijven dr. G.P. van de Ven en dr. A.M.A. Driessen de rampen die hoogwater kunnen veroorzaken. Naast een beschrijving van rampen in vorige eeuwen wordt ook uitvoerig stilgestaan bij de recente overstromingsdreigingen.

Fraaie kaarten, historische prenten en recente foto's ondersteunen de tekst en maken dit boek tot een onmisbaar document voor iedere Nederlander.

Het boek is te bestellen bij uitgeverij Matrijs, Postbus 670, 3500 AR Utrecht, tel. (030)2343148. De prijs bedraagt tot 31 december f 24,95, daarna f 29,95.

Reacties op...

De oude molen aan de Gatestraat

Van diverse kanten bereikten de redactie telefonische en schriftelijke reacties op het artikel over de oude molen in de Gatestraat (Bulletin 1995 no.3). Een bijzonder verheugende zaak. Immers, slechts door onderlinge samenwerking is het mogelijk een waarheidsgetrouw beeld van het verleden op papier te krijgen.

Watermolen..?

De meesten reageerden op de stelling dat de voormalige molen van Vrösch in het 'pré-elektrische tijdperk' een watermolen zou zijn geweest. Bij nader inzien klopt deze stelling inderdaad niet.

Ik kwam door een combinatie van enkele gegevens tot deze foutieve conclusie: de waterpoelen en het 'waterrad' (dit laatste kon mijn vader zich nog herinneren uit de jaren '20). De poelen hebben echter nooit genoeg water kunnen bevatten om een waterrad langere tijd in beweging te kunnen houden.

Waarom dan dat waterrad?! Over de herkomst hiervan dacht één van de reagerende personen (die liever anoniem wenste te blijven) een verklaring te hebben. Molenaar Vrösch was vóór zijn vestiging in Nieuwenhagen molenaar op de Strijthagermolen. Er ontstond onmin met de heer Honigman, die Strijthagen gekocht had. Na een proces, waarbij meerdere dorpsgenoten als getuigen gehoord werden, verliet Vrösch deze molen en vestigde zich in Nieuwenhagen¹. Mogelijk zou het hij waterrad meegenomen hebben...

Een ánder dacht er zeker van te zijn, dat het geen waterrad betrof, maar een groot vliegwiel. Deze optie lijkt inderdaad meer voor de hand te liggen. Ze wordt overigens eveneens onderschreven door de heer Jef Bosch, die schriftelijk reageerde op uitgebreide en uitstekend gedocumenteerde wijze. Hij schrijft er het volgende over:

'Wat oudere Nieuwenhagers voor een schoepenrad hebben gehouden, kan een vliegwiel zijn geweest, dat met een aandrijfriem was verbonden met de motor. Die stond waarschijnlijk vanwege het brandgevaar op enige afstand in een apart gebouw opgesteld.'

Ook de heer Rade gaf telefonisch te kennen dat de molen vóór de aansluiting op het elektriciteitsnet aangedreven werd door een verbrandingsmotor.

Brouwerij!

De uitgebreide schriftelijke reactie van de heer Bosch bevatte overigens nog meer interessante invalshoeken.

In het *'Register der Brouwers in het Arrondissement Maastricht in 1823'*² staat de weduwe **Keijbets** te Nieuwenhagen vermeld!

Verder wijst de heer Bosch op een delingsakte uit 1839³, waarin de erfgenamen van Maria Catharina Ramakers, weduwe van Jan Joseph Keijbets, grondeigenaar te Nieuwenhagen, de erfenis verdelen, bestaande uit *'huis, bierbrouwerij, werktuigen, schuur, stallingen en aangehorigheden te Nieuwenhagen op de Heide'*.

De heer Bosch schrijft verder:

'Tot nu toe nam ik aan, dat deze brouwerij gevestigd was in het statige gebouw aan de Hoogstraat, aansluitende aan de winkel van 't Cortisse Marie. Na het lezen van je artikel kreeg ik het idee, dat het wel eens de watermolen kan zijn geweest, met de genoemde poelen als "brouwerspoelen". Ik wacht dus met spanning op de volgende aflevering van je verhaal.'

Welnu, wat dát betreft zullen we toch nog enig geduld moeten betrachten. Verder onderzoek zal nog een aanzienlijke tijd in beslag nemen.

T.a.v. de brouwerspoelen wees de heer Bosch tevens op een artikel van Hein Rade in Bulletin 1989, blz. 94, waarin gewag gemaakt wordt van een soortgelijke brouwerspoel op de Lichtenberg in de buurt van het pand van de Schaesbergse 'douaneambtenaar' Frans Dirk Dortants, die eveneens bierbrouwer was. Zijn schrijven laat hij bovendien vergezeld gaan van een gedetailleerde schets van het voormalige gebouwencomplex op de hoek Lichtenbergerstraat-Kampstraat..!

Pure winst!

Het feit dat we op een dergelijke manier onze gegevens aanvullen, valt in alle opzichten te beschouwen als de pure winst van ons Bulletin. Zo moet het meer gebeuren. Willen we onze Landgraafse geschiedenis op aanvaardbare wijze gestalte geven, dan zullen we onze handen in elkaar moeten slaan en de resultaten van onze eigen onderzoeken voortdurend moeten blijven uitwisselen!

Noten

1. Uit gegevens in de *Provinciebladen van het Hertogdom Limburg* (aanwezig in het OCGL-gebouw als bruikleen van de gemeente Landgraaf) blijkt pas in 1910 de eerste molen in Nieuwenhagen geregistreerd te worden. Hieruit lijkt te concluderen dat molenaar Vrösch zich in dat jaar in de Gatestraat vestigde. Het gebouw had vóór die tijd dus duidelijk en andere bestemming.
2. RAL, inv. no. 6679.
3. SAH, Notarieel Archief, Nots. Smeets d.d. 19-9-1839.

Poëzie op het LCMK

Het LCMK - afkorting voor '*Landgraafs Carnavals Moeziek Konkoer*' -

begint zich stilaan een vaste plaats te verwerven in het plaatselijk dialect-gebeuren. Jaarlijks wordt het op poten gezet door de leden van het '*Perpluucomit *', een groep Landgravers in hart en nieren, bestaande uit Thei Schormans, Jan Weijers, Andrew Simons en Frans Bremen. De laatste is beslist geen onbekende in de Landgraafse cultuurs ene: gemeentelijk ambtenaar cultuur, stadsprins  n OCGL-lid.

Zondag 19 november werd dit festijn - voor de vijfde keer alweer! - gehouden in het zalencentrum De Brandpoort aan de Nieuwenhaagse Hoogstraat.

Op het LCMK presenteren Landgraafse carnavalisten (dit jaar middels 13 splinternieuwe liedjes!) hun muzikale visie op het Landgraafse carnaval. Dat betekent niet alleen muziek, maar ook teksten van Landgraafse makelij, in óns aller dialect.

Als Heemkundevereniging kunnen wij ons daar uiteraard niet afzijdig van houden. Zeker niet! Daarom is het verheugend te mogen constateren dat de OCGL-inbreng bij dit gebeuren dit jaar zeer nadrukkelijk was. Vooral de teksten zijn het zeker waard om even bij stil te blijven staan.

Als winnaar kwam het Schaesbergse koor *SOPAF* (Sjpas Oane Pauze Al-tied Fès, een carnavalistische variatie op hun werkelijke naam Sound Of Peace and Freedom) uit de bus met hun sjlager 'D'r Kloon', geschreven door Jan Weijers en (jawel hoor!) Frans Bremen. Een prachtig werkstukje. Luister maar naar de tekst van het refrein:

*Zoeë sjun is nog noeëts inne kloon heij gekluuërd,
kiek 'm doa sjtoa, noe loat 'm mar goa.
Heë lacht en heë zingt, heë danst en heë sjpringkt;
wools dóe deë kloon nit zieë?*

In de coupletten wordt het schminken van een drietal verschillende clowns ten tonele gevoerd. Iedere clown vindt zichzelf de mooiste die er in het carnavalsgewoel ronddartelt. En terecht! Dát is carnaval!

Hoewel slechts de eerste prijs en de publieksprijs officieel bekend werden gemaakt, verstrekten verschillende juryleden na afloop aan de bar toch - 'officieus'!... - wat meer gegevens over het behaalde aantal punten. Hieruit viel te concluderen, dat de tweede plaats behaald werd door de Schaesbergse groep 'Uhhhh... Dinges', waar Leonie Robroek, onze tweede secretaresse, deel van uitmaakte als frontzangeres in samenzang met haar DOL-partner Leo Hendrickx. Ze brachten een lied ten gehore, dat geschreven werd door Marjon Lemmens. Een pareltje! Op originele wijze worden de vijf(!) jaargetijden beschreven: lente, zomer, herfst, winter én... carnaval! Het refrein geeft een prachtige poëtische sfeertekening van het laatste jaargetijde, waar in dit kader alles om draait:

*Wahl 1000 ballónne vertelle mich wat ich han gemis;
wahl 1000 confetties sage mich dat 't wer Carnaval is;
wahl 1000 serpentines bringe kluur in mie leëve;
wahl 100.000 mülkes wil ich dich mit Carnaval geëve!*

Als derde in de puntenrangschikking eindigde het lied *'Trómmele, trädte en mar trekke!'* van de groep *Carnavaldera*, een groep kinderen, leerkrachten en ouders van de Nieuwenhaagse basisschool *'t Valder*. Tekst en muziek werden geschreven door May Quaedflieg, leraar aan de betreffende school en secretaris van ons OCGL. Het lied vertelt dat Carnaval een feest voor jong en oud is, en dat de ouderen de jongeren in het vieren ervan dienen voor te gaan: zoals de ouden zongen, piepen immers de jongen...

*Wie ich nog ee bóksebeuëmke woar, joa, doe how ich 't al:
deë gekke-kriebel i ge lief mit Carnaval.
Ich bin noe owwer, mar ich han 't ummer nog,
en went d'r óptoch truk, bin ich totaal verkoch!*

*Mit de ganse kliek óp sjiep te goa,
sjtroat óp, sjtroat aaf,
dat is inne vasteloaves-hiep, doa kunst noeëts vanaaf!*

Het lied doet derhalve een appèl aan iedereen om lekker mee te trekken in de optocht.

Overigens was ook het lied *'Alaaf de Sspinneköpkes'* (vierde plaats) van de hand van de OCGL-secretaris. Hierin wordt de geschiedenis vastgelegd van het vrouwencarnaval, sinds 1956 - tegen alle stromen in van de gevestigde mannenorde - energiek en met verve geleid door Paula Franssen. Vandaar het volgende fragment.

*... 't Paula zag: "Woarum? Dat kinne vuur toch zieëker óch?!"
En óch al woare de vies gezichter de ieësje tied nit van de lóch:
ze zouwe zich nit mieë loate kristelieëre, nee, durch ginne,
en zich es vrouwlúj vás en zieëker noeëts mieë loate kinne!*

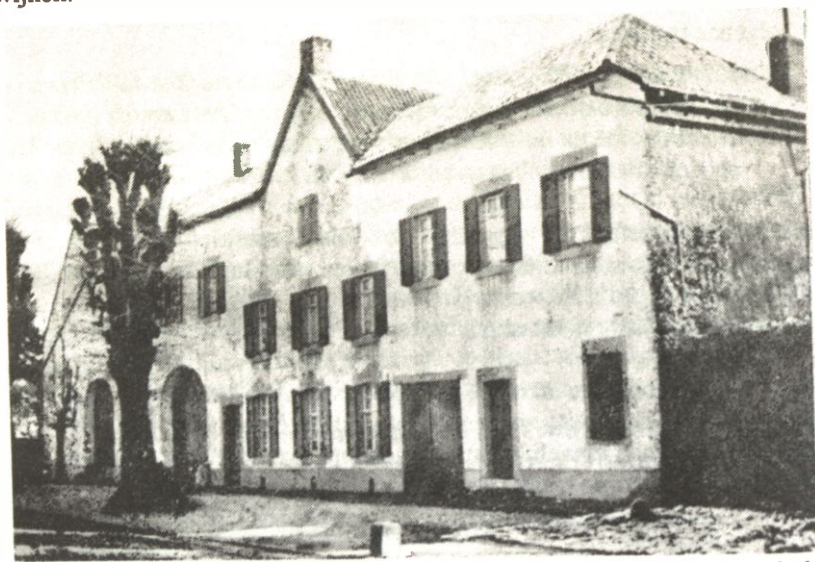
Via het LCMK heeft het Landgraafse Carnaval een schriftelijke dialect-poot gekregen, waar men niet meer omheen kan. Absoluut een culturele verrijking en een geduchte versterking van hetgeen waar onze sectie *Dialect* zo standvastig mee bezig is!

Waarom ik deze bijdrage niet 'in 't plat' geschreven heb? Wel, om ook de mensen, die zich de moeite niet nemen om dialect te gaan lezen, op een toegankelijke manier duidelijk te maken, dat ons dialect in alle opzichten tóch dubbel en dwars de moeite waard is om behouden te blijven!

De familie Schreck i g'nne Kamp

... afkomstig uit Zaandam?

Wie het Landgraafse winkelcentrum 'Op de Kamp' aandoet en vervolgens na gedane inkopen bij het huiswaarts keren afhankelijk is van openbaar vervoer, wordt in afwachting van de bus uitgenodigd een tijdelijk onderdak te zoeken in een opvallend pittoreske abri. Slechts weinigen is het tegenwoordig nog bekend, dat dit markante bouwwerkje - onlosmakelijk deel uitmakend van de anno 1879 gedateerde muurrestanten aan weerszijden ervan - in ver vervlogen jaren dienst deed als tuinhuisje van de familie Erens, die lange jaren het hieraan palende imposante pand bewoonde, dat in 1971 voor de bouw van het zojuist bezochte winkelcentrum moest wijken.¹

Huize De Kamp, in de volksmond 'I g'nne Kamp', werd rond 1754 gebouwd door de echtelieden Peter Schreck en Helena Catharina Mincken. De vader van Frans Erens gaf de behuizing rond 1850 dit aristocratisch ogende voorkomen.

In deze behuizing - 'De Kamp'; in de volksmond 'I g'anne Kamp' genoemd - aanschouwde bijna anderhalve eeuw geleden Frans Erens (1857-1935), na de Middeleeuwer Henric van Veldeken de enige Limburgse schrijver van grote nationaal-litteraire importantie, het levenslicht.

Zijn memoires 'Vervlogen Jaren', geschreven in de late herfst van zijn levensdagen², waarin hij veelvuldig terugblijkt op zijn jeugdjaren en de plekken waar hij opgroeide, beginnen als volgt:

'Mijn ouderlijk huis stond aan den weg, die loopt van Heerlen over Nieuwenhagen door Waubach naar de Duitsche grens, waarvan de afstand tot bij ons maar een halfuur was. Vóór het huis stonden twee zware lindeboomen in waaiervorm. Zij moeten wel zeer oud zijn geweest; als kind heb ik daar nooit aan gedacht, maar in latere jaren heb ik ze geschat op ongeveer driehonderd jaar.

Een man en zijn vrouw, afkomstig uit Zaandam, die in Indië geld hadden verdiend, waren in de achttiende eeuw daar gaan rentenieren. Zij hadden het woonhuis laten bouwen en waarschijnlijk hetgeen zij op die plaats vonden, laten afbreken. Zekerheid daaromtrent heb ik uit de traditie niet kunnen achterhalen, maar de twee grote lindeboomen wijzen er op dat er reeds vroeger op die plaats een huis moet hebben gestaan. Volgens de traditie zouden die twee Zaanlanders Schrek hebben geheeten en ik heb altijd hooren vertellen, dat zij Zondagsmiddags op een bank vóór het huis zaten thee te drinken, waarbij de man een lange Goudsche pijp rookte en de vrouw de thee schonk met een mooie zijden japon aan. De herinnering aan de thee en de Goudsche pijp was bewaard gebleven, omdat in die streken deze twee dingen in dien tijd onbekend waren.'

Tot zover de schrijver over het nogal aristocratisch ogende echtpaar Schreck uit Zaandam; een gegeven dat - uit Erens' memoires geciteerd en vervolgens kritiekloos door verschillende auteurs van elkaar overgenomen³ - in de loop der jaren een volstrekt eigen leven is gaan leiden; als een onwrikbaar lijkende historische feitelijkheid.

Welnu, hierover handelt deze bijdrage. Niet zonder grond. Want wáren ze wel afkomstig uit Zaandam? Alleen de naam al...

Reden temeer derhalve om dit 'geval' eens aan een nader onderzoek te onderwerpen.

Geboren en getogen...

Om de herkomst van de 'Schrecken' aan het licht te brengen hoeven bepaald geen langdurige en verregaande navorsingen gedaan te worden. Immers, reeds het naslaan van de meest primaire bronnen - in dit geval de

Heerlense kerkregisters - leert ons dat de gezochte *Peter Schreck* geboren en getogen was in... Nieuwenhagen!⁴

Zijn vader was ene *Jan Schreck*, die rond 1718 van elders in onze contreien neergestreken was met het lietdevolle oogmerk een huwelijk aan te gaan met de Nieuwenhaagse *Jen (Joanna) Keijbeijts*.⁵

Overigens had hij enkele maanden voordien al een perceel land '*op den Cuijp*' (aan de Gatestraat) aan derden verpacht.⁶ Hoe hij dit bezit verworven had, wordt in de betreffende akte (helaas) niet nader toegelicht. Het gegeven echter dat hij vóór zijn huwelijk reeds eigendom in Nieuwenhagen had, lijkt erop te mogen duiden dat *Jan Schreck* in dit dorp toch alles-behalve een toevallig aangevlogen vreemdeling was.

Uit zijn huwelijksverbintenis kregen zes kinderen het leven geschonken, van wie twee overigens slechts voor korte duur: vijf meisjes en één jongen, die *Peter* genoemd werd. Vijf werden er gedoopt in Heerlen, hetgeen erop wijst dat ze gehuisvest waren op het grondgebied van deze parochie, met name in Nieuwenhagen. Mogelijk kwam dat 'zesde' kind elders ter wereld, ergens onderweg op handelsreis. Dat was bepaald niet ongewoon in kringen van kooplieden en handelaars.

In 1729, twee dagen vóór de jaarwisseling, trad *Jan Schrick* voor het voetlicht als '*voormunder*' (toeziend voogd) van de onmondige kinderen van zijn schoonzus *Elisabeth Keijbets*, weduwe van *Jan Henckens*.⁷ Als 'vreemdeling' was hij klaarblijkelijk al voldoende in het Nieuwenhaagse geaccepteerd en ingeburgerd.

Het valt derhalve aan te nemen dat zijn kinderen in Nieuwenhagen - in de omgeving van de onderste Dorpstraat en '*de Kamp*' - opgroeiden en tot volwassenheid kwamen. De drie meisjes traden in het huwelijk met telgen uit ingezetenen Nieuwenhaagse families, terwijl *Peter* er eveneens zijn levensgezellin vond, ook al was ze van elders afkomstig.

Toen zijn vader stierf was *Peter Schreck* 19. Vijf jaar later, in januari 1753, hertrouwde zijn moeder met *Tilman Braun* uit de Dorpstraat⁸, een (tot dan toe) nog ongehuwde zestiger.

In het voorjaar van 1757 besloot zij ten overstaan van de Groenstraatse landmeter *Vaessen* over te gaan tot scheiding en deling van de nalatenschap, enerzijds bestaande uit de behuizing '*todt Nieuwenhaegen an die Heijdt*', gelegen tussen de bezittingen van *Johan Borghans* en *Jacob Haen*, en anderzijds uit enkele percelen land. Deze erfgoederen werden verdeeld '*op de vierde hand*'. Als erfgenamen verschenen op papier:

- *Petrus Schreck*
 - *Johannes van der Heijden*
 - *Maria Schreck*
 - *Sijmon Trijebels*, afwezig en vertegenwoordigd door *Tijllman Braun*.
- Het hele gezelschap, inclusief moeder *Joanna Keijbecks*, bleek de schrijfkunst niet machtig en signeerde de akte met een kruisje...⁹

Tweede generatie

De oudste dochter van Jan Schreck en Jen Keibets, Catharina '*Schrick*', trouwde met *Simon Tribels*. Er werden uit dit huwelijk geen kinderen ten doop gehouden in Heerlen of in Schaesberg; hetgeen overigens niet hoeft in te houden dat hun huwelijk kinderloos gebleven zou zijn. Zij waren immers ook een van die handelsechtparen, die op hun handelsreizen hun kinderen vaker elders ter wereld zagen komen. Ook bij de (schoon-)ouderlijke erfdeling waren ze niet aanwezig.

Toch bezaten ze in het dorp Nieuwenhagen een huis. Dat blijkt ondermeer uit een lening van 134 gulden, die ze 1754 opnamen bij hun dorpsgenoot Peter Henckens en waarbij ze hun '*huijs, coolhoffen en daer achter leggende weijde op Nieuwenhaegen*', gelegen aan '*den Landgraaff*', als onderpand stelden.¹⁰ Ruim een half jaar voordien hadden ze dit gekocht van Maria Magdalena Trijebels, gehuwd met de '*in prinselijken dienst*' vertoevende Gerhart Pötschens.¹¹

Of dit huis aan de Landgraaf hun thuisbasis vormde, dat is niet bekend. Nadat Simon Tribels - ergens in den lande; zijn overlijden staat in de Heerlense boeken niet geregistreerd - overleden was, hertrouwde Catharina als weduwe in juli 1773 in Middelburg(!) met de Belg Judocus de Leenheer. Bij dit huwelijk was ze afkomstig uit '*Prickenscheidt*' en overlegde ze een '*dimissionalibus matrimonio*' van de pastoor van Schaesberg.¹² Volgens het Schaesbergse overlijdensregister stierf ze vijf maanden later al, op 4 december 1773, in Nieuwenhagen. Haar begrafenis vond drie dagen later plaats in Heerlen.

Maria, de tweede dochter, trouwde circa 1742 - als eerste van het gezin - met de Nieuwenhaagse handelaar *Peter Jurgens*. Uit hun huwelijk werden te Heerlen twee jongens en evenveel meisjes gedoopt.¹³ Waarschijnlijk verlieten zij het dorp om hun geluk elders te beproeven.

Christina tenslotte, de jongste, trouwde met de eveneens in Nieuwenhagen geboren en getogen handelaar *Joannes van der Heijden*. Ze vestigden zich op de *Camp*. Hun huwelijk werd gezegend met elf kinderen, die allen gedoopt werden te Schaesberg.¹⁴

Peter Schreck

De echtverbintenis van de hoofdpersoon van dit verhaal, *Peter Schreck*, met de vier jaar oudere, in Randerath (D) geboren, maar in Nieuwenhagen (als dienstmeid?) woonachtige *Helena Catharina Mincken* (*Minckten*, *Minnten* of *Menten*) had echter nogal wat voeten in de aarde.

Op de 28 maart van het jaar 1750 - hij was toen 21 en nog in militaire dienst - begaf hij zich met zijn uitverkorene naar Heerlen om zich daar bij de dominee in ondertrouw te laten inschrijven. Dat was door de Staatse overheid verplicht gesteld; het trouwen voor de dominee was een soort voorloper van het burgerlijk huwelijk, dat pas in de Franse tijd wettelijk geformaliseerd en algemeen gebruikelijk zou gaan worden.

Enige tijd na deze ondertrouw kwam de dominee evenwel tot de ontdekking dat er iets niet klopte. En schielijk schreef hij er toen de volgende notitie bij in de marge van zijn trouwboek:

'naderhand ontdekt dat den bruidegom in militaire dienst is; en hij geen consent van zijn capitein konde vertonen om te mogen trouwen, is dat moeten uitgesteld worden; dog hebbe den 19 mey attestatie gegeven dat de proclamaten hier zonder inspraak geschiedt zijn en dat te Steenwijk, alwaar hij in Gaernisoen legt, zo veel ons aangaat moge trouwen indien het voornoemde consent verleent wierd'.¹⁵

dat den bruidegom in militaire dienst is, en hij geen consent van zijn capitein konde vertonen om te mogen trouwen, is dat moeten uitgesteld worden; dog hebbe den 19 mey attestatie gegeven dat de proclamaten hier zonder inspraak geschiedt zijn en dat te Steenwijk, alwaar hij in Gaernisoen legt, zo veel ons aangaat moge trouwen indien het voornoemde consent verleent wierd.

Den 28 Maart 1750 ingeschreven *Peter Schreck* S.M. van Nieuwenhagen, met *Helena Catharina Mincken* I.D. van Randerath kinder vertonen, alwaar, mede wraende te Nieuwenhagen, als bruid: getuigen waren *Jan Tribel* en *Catharina Schreck* overmits, naderhand ontdekt dat den 4 April 1750 ingeschreven *Peter Giers* S.M. als bruidegom, met *Marie Dierck* I.D. als bruid, en beide van den Stein, getuigen waren *proclamaten*, hier zonder *Marie Dierck* I.D. als bruid, en beide van den Stein, getuigen waren *inspraak geschiedt* den 19 April 1750 ingeschreven *Starmans Heibets* S.M. van Nieuwenhagen, met *Anna Dierck* I.D. van den Lichten. veel ons aangaat moge trouwen indien het voornoemde consent verleent wierd. *Dierck*, een lorkhof gegeven den 13 mey 1750.

Deze omstandigheden deden hun huwelijksplannen uiteraard de nodige vertraging oplopen. Ondanks het attest van de dominee trouwden ze echter

niet in Steenwijk. Pas twee jaar later - op 22 mei 1752 - werd hun huwelijk kerkelijk ingezegend in de parochiekerk van Schaesberg.

Tijdens de navolgende jaren werden noch in Schaesberg, noch in omringende parochies kinderen uit hun huwelijk als dopelingen ingeschreven.

Blijkens meerdere signalen uit 'de wereld der stukken' voorzagen Peter en Helena Catharina in hun levensonderhoud door het drijven van handel.

Als gevolg daarvan bevonden ze zich veelvuldig op reis, waarbij ze het allesbehalve dicht bij huis leken te zoeken! Frans Erens maakte in dit verband zelfs gewag over Nederlands Oost-Indië, waar ze goed geld gemaakt schenen te hebben.

Maar waren ze daar wel ooit geweest? Slechts enkele nogal korte periodes lijken voor dit buitenlandse verblijf in aanmerking te kunnen komen.¹⁶

Resteert eveneens de vraag waarom zij als 'Zaanlanders' aangeduid werden. Ook de beantwoording hiervan is bepaald niet te baseren op historische feitelijkheden. Puur hypothetisch beschouwd zou het mogelijk kunnen zijn, dat zij na hun eventuele terugkeer uit 'den Oost' wellicht nog enige tijd als winkeliers in specerijen en andere tropische specialiteiten domicilie waren blijven houden in Zaandam, waarbij het hen klaarblijkelijk dusdanig voor de wind gegaan was, dat zij - in de stellige overtuiging hun schapjes voor- goed op het droge te hebben - op zekere dag het besluit genomen hadden terug te keren naar hun geboortegrond, om daar in een betrekkelijke rust de rest van hun levensdagen te gaan slijten.

Deze gang van zaken lijkt althans te deduceren uit hetgeen Frans Erens aan het papier toevertrouwde.

'In den Camp'

Volgens de reeds eerder gememoreerde 'stukken' waren Peter Schreck en Helena Catharina Menten woonachtig *'in den Camp'*, een minuscuul hui- zengroepje, internationaal gesitueerd aan weerskanten van de Nederlands- Oostenrijkse grens, ofwel de grens tussen Nieuwenhagen en Schaesberg. Hun behuizing stond aan de Schaesbergse kant van deze grens, op Oosten- rijks territorium dus; aan de veel gebruikte handelsweg - de *'chaussée'*, zoals Frans Erens het noemde - van Maastricht via Heerlen naar de oorden in het Duitse Ruhrgebied.

Regelmatig lieten zij als kopers of verkopers van onroerende goederen hun namen vereeuwigen in het Heerlense *gichtregister*, waarin de transacties werden ingeschreven of 'gerealiseerd'.

Zo kochten ze op oudejaarsdag 1766 van hun zwager Johannes van der Heijden, 'mede inwoonder in den Camp', een op Nieuwenhaags grondgebied gelegen 'bouagie met daer agter leggend weijte'¹⁷, om deze vervolgens ruim drie jaar later weer van de hand te doen aan ene Mathijs Aelmans.¹⁸

In november 1777 troffen ze met hun aangehuwd familielid Hendrik Jongen, inmiddels weduwnaar van hun nichtje Anna Catharina van der Heijden, een overeenkomst inzake handelswaar, waarbij deze zijn huis in de Dorpstraat aan hen verpandde.¹⁹ Ze waren dus duidelijk nog steeds 'in de handel'.

En dat zouden ze blijven.

Ze bezaten meerdere goederen 'op' Nieuwenhagen in eigendom. In 1784 verkochten ze (aangeduid als *Pieter Schrick en Helena Catharina Minken omtrent den Lichtenbergh*) aan hun in Randerath (D) woonachtige zwager en broer Jan Mincken twee percelen land en een huis aan *den Nieuwen weg*, in huidige begrippen gelegen op de hoek van de Brunssummerweg en het straatje *Op der Graaf*.²⁰

Waarom deze verkoop? Was er geld nodig voor op stapel staande handelsactiviteiten? Waren de 'Indische spaarcentjes' stilaan beginnen te slinken? Waren er misschien schulden in het geding?

Hoe het ook zij, vijf jaar later namen zij zelfs een lening van liefst 300 pat-tacons op bij Joannes Joseph Keijbitz, toekomstig lid van de gemeenteraad van Nieuwenhagen en woonachtig in de Gatestraat in de latere 'molen van Vrösch'. Zij verobligeerden daarbij twee percelen land, gelegen *aan de Landstraat*.²¹ De vraag of zij deze lening wisten af te betalen, lijkt deels beantwoord door het feit dat ze drie jaar daarna één van deze percelen in eigendom overdroegen aan hun geldschietster.²² Dat was in 1792.

In 1796, toen de Franse bevolkingslijsten werden samengesteld, bewoonden zij nog steeds 'De Kamp'. Bij nummer 135 staat vermeld²³:

- *Schrick, Pierre (52), négociant*
- *Mincken, Helene Cathrine (52), sa femme*
- *Jongen, Winand (15), son cousin*
- *Trijbels, Marie Cathrine (28), servante*

Blijkens deze notities hadden de '52-jarige' groothandelaar en zijn even oude echtgenote onderdak geboden aan hun 15-jarige neefje Winand Jongen, zoon van Hendrik Jongen en de overleden Catharina van der Heijden. Ook de luxe van een dienstmeid leken ze zich nog te kunnen permitteren.

De samensteller van de lijst leek evenwel weinig kijk te hebben op hun ouderdom: in werkelijkheid immers was Peter Schrick al 67 jaar - in oktober zou hij 68 worden - en zijn vrouw was in juni van dat jaar 72 geworden. Hoe kwam de Schaesbergse samensteller aan 52 jaar?! Zouden ze er nog zo goed uitgezien hebben?

En hoe stonden zij er inmiddels financieel voor? Frans Erens schreef immers over hen:

'Het Zaanlandsche echtpaar was te vroeg gaan rentenieren en er kwam voor hen een moment, dat zij hun huis niet konden blijven bewonen. Het werd door mijn grootvader gekocht en mijn grootmoeder heeft mij verteld, dat de Schrekken, zooals ze bij ons werden genoemd, daarna in een klein huisje waren gaan wonen opzij van onze wei en dat zij er zoo slecht aan toe waren geweest, dat zij hun iederen dag het eten had laten brengen, zoolang zij nog hadden geleefd.'

Waren 'de Schrekken' ten tijde van de verkoop nog wel met z'n tweeën? Frans Erens' grootouders trouwden in 1808. Helena Catharina 'Minken', de oude mevrouw Schreck, overleed (volgens de akte op 79-jarige leeftijd, maar in werkelijkheid 81 jaar oud) echter reeds in het '14e jaar der Franse Revolutie' op de 9e Frimaire; in huidige tijdsbegrippen op 20 november 1805! Ze werd bijna vier jaar overleefd door haar man. Deze blies -volgens de Schaesbergse sterfakte in de ouderdom van '82', maar in werkelijkheid bijna 86 jaar oud- zijn laatste adem uit op 23 september 1809.²⁴

Zou een hulpbehoevende grijsaard, nadat hem na 53 jaar huwelijk zijn levenspartner is ontvallen, nog lang alleen in zo'n groot huis willen (of kunnen) blijven wonen? Is het daarom zo verwonderlijk dat hij besloot zijn bezit van de hand te doen en 'wat kleiner te gaan zitten'?

De gelukkige kopers waren de jonggehuwden Jan Pieter Erens en Anna Maria Borghans, de grootouders van Frans Erens.

De oude Peter Schreck, die bij de verkoop naar alle waarschijnlijkheid een clause had laten opnemen waarin zijn lijfelijke verzorging geregeld werd, sleet tenslotte zijn laatste levensdagen in een klein optrekje achter zijn statige woonhuis, waar hij tot zijn einde toe dagelijks zijn eten bezorgd kreeg. Zijn genadebrood, zo leek het.

Laten we tot besluit Frans Erens nog even aan het woord, wiens feitenkennis overigens ook maar gestoeld was op 'van-horen-zeggen':

'De sporen der menschen zijn ras uitgewischt. Ik heb in mijn jeugd nog wel eens navraag gedaan aan ouden van dagen, doch niemand herinnerde zich ook maar van hooren zeggen, iets van dit vreemde

echtpaar. Zaandam was toen voor onze streek vreemder dan Parijs of Keulen, dus was er nergens een aanknooppingspunt gebleven met den oorsprong van deze verdwenen mensen. Waarom hadden zij zich zulk een afgelegen oord in het Zuiden van ons land als woonplaats gekozen?'

Voor Frans Erens uiteraard een begrijpelijke vraag, die echter inmiddels door het voorgaande redelijk beantwoord lijkt. Zo ziet men maar: zelfs de herinneringen van hooggekwalficeerde intellectuelen schijnen bij tijd en wijle niet aan een zekere historische vertekening te kunnen ontkomen...

Noten

Verklaring der afkortingen:

dl.	deel
f.	folio
GAL	Gemeentearchief Landgraaf
GR	gichtregister
NA	Notarieel archief
OCGL	Archief van de Heemkundevereniging OCGL te Landgraaf
RAL	Rijksarchief voor Limburg te Maastricht
SAH	Stadsarchief Heerlen, gevestigd in het Thermenmuseum.

- 1 H.M.H. Goossens: *Frans Erens*, OCGL-jaarboek 1986, pag. 14 en 15.
- 2 De eerste druk van *Vervlogen Jaren* werd pas uitgegeven in 1938, drie jaar na zijn overlijden te Houthem-St.-Gerlach (5-12-1935).
- 3 Zowel J.P.D. van Banning als H.M.H. Goossens verklaarden dit in hun publicaties in het 'Land van Herle'; de laatste tevens in zijn reeds in noot 1 genoemde artikel. Een manuscript van H.J. Spierts in het Nieuwenhaagse parochiearchief (inv. no. 398) vermeldt hetzelfde.
- 4 Tot 1802 maakte het dorp Nieuwenhagen deel uit van de parochie Heerlen.
- 5 Joannes Schreck, overleden te Nieuwenhagen (kerkreg. Schaesberg) op 10-1-1748, begraven Heerlen 12-1-1748, tr. Schaesberg op 9-7-1718 met Joanna 'Keijbeijts', ged. Heerlen 3-1-1691, overl. Heerlen 8-5-1773, dochter van Bartholomeus Keijbets en Maria Heuvels; deze tr. (1) Schaesberg 23-1-1753 met Tilmannus Braun.
Kinderen uit dit huwelijk, gedoopt te Heerlen:
a. Catharina (Schrick), gedoopt 7-10-1719 (doopgetuigen Maria Pelsers en Catharina Melcops), overl. Schaesberg 4-12-1773, begr. Heerlen 7-123-1773; trouwde (1) met Simon Tribels; tr. (2) Middelburg 23-7-1773 met Judocus de Leenheer
b. Maria (niet gedoopt te Heerlen), trouwde met Petrus Jurgens.
c. Anna Maria (Schrick), gedoopt 9-8-1722 (doopgetuige Catharina Tribels), jong overleden
e. Elisabeth (Schrick), gedoopt 9-3-1726 (doopgetuigen Jacobus Haen en Maria Keijbets), jong overleden
d. Petrus (Schreck), gedoopt 7-10-1728 (doopgetuigen Petrus van der Heijden en Maria van der Heijden); deze trouwde Schaesberg 22-5-1752 (ondertrouw Ned. Herv. Heerlen 28-1-1750) met Helena Catharina Mincken (Minten), ged. Randerath (D) 2-6-1724, dr. v. Johann Heinrich Mincken en Agnes Kamps
- f. Christina (Schrick), gedoopt 23-4-1732 (doopgetuigen Joannes Brull en Christina Dortans); deze trouwde met Joannes van der Heijden.
- 6 SAH, NA, fiche 41 f.89 d.d. 28-4-1718.

- 7 SAH, NA, fiche 45 f.24 d.d. 29-12-1727. Zij huwden te Schaesberg 4-2-1719.
- 8 SAH, NA, fiche 27 f.30 resp. fiche 28 f.77 d.d. 16-11-1715 resp. 7-2-1716: Tilman Braun was een zoon van Geurt Braun en Maria Maes, dochter van Jacob Maes(sen).
- 9 RAL, NA 4746, d.d. 18-2-1757.
- 10 SAH, GR dl.12 f.353 d.d. 29-6-1754.
- 11 SAH, NA fiche 84 f. 135 d.d. 29-10-1753.
- 12 RAL/OCGL, Kerkregister Schaesberg: ingeschreven ná 27-5-1773 een extract uit het Huwelijksregister van Middelburg: op 23-7-1773 werden in den echt verbonden *Judocus de Leen Heer ex Zele et Catharina Schrick vidua ex Prickenscheidt* (met dank aan Hein Steinen, die mij op deze akte opmerkzaam maakte).
- 13 **Maria Schrick** trouwde circa 1742 met **Peter Jurgens**, handelaar te Nieuwenhagen. Uit hun huwelijk werden te Heerlen de volgende kinderen gedoopt:
 - a. *Joannes Henricus*, ged. 11-7-1743 (get. Joannes Borghans, Catharina Schrijck)
 - b. *Christina*, 23-12-1749 (get. Gerardus Frijs, Christina Scrick, Joanna Maria Frijs)
 - c. *Antonius*, ged. 16-9-1751 (get. Alexander Haen, Catharina Jurgens, Joanna Keijbets)
 - d. *Joanna Maria*, ged. 22-5-1759 (get. G. Gijsselen, pastoor in Vught, Simon Tribels, Maria Crousens)
- 14 **Christina Schreck** (*Schrick, Schröck*) trouwde te Schaesberg op 10-1-1751 met **Joannes van der Heijden**, handelaar te Schaesberg *op de Camp*, gedoopt te Heerlen 14-9-1721, overleden (kerkregister Schaesberg) op 28-4-1772, zoon van Antonius van der Heijden en Maria Hellingens.
 Kinderen, gedoopt te Schaesberg:
 - a. *Joannes Jacobus*, ged. 26-12-1751 (get. Jacobus van der Heijden, Catharina Schreck), overl. Schaesberg 24-2-1752
 - b. *Joannes Petrus*, ged. 28-2-1753 (get. Petrus Schrick, Sijbilla Aelmans)
 - c. *Joanna Catharina*, ged. 4-1-1755 (get. Mathias van der Heijden, Joanna Keebecks), tr. Schaesberg 13-2-1774 (get. Joannes Hanssen, Maria Agnes Zwelt) met *Joannes Henricus Jongen*; deze tr. (2) met *Helena Catharina Zouvelt*.
 - d. *Anna Gertrude*, ged. 14-11-1756 (get. Joannes Oelmans, Anna Gertrudis N.N.)
 - e. *Helena Catharina*, ged. 21-11-1759 (get. Mathias Demacker, Peter Romkens, Helena Catharina Maingden), tr. Schaesberg 28-1-1789 (get. Petrus Schrick, Elisabeth Frederix) met *Joannes Leonardus Tillemans* (Tilmans)
 - f. *Joannes Peter*, ged. 13-4-1764 (get. Peter Sporck, Peter Schreck)
 - g. *Gerardus*, ged. 25-7-1765 (get. Gerardus Wetzels, Helena Catharina Jurgens)
 - h. *Joannes Mathias*, ged. 6-3-1768 (get. Mathias van der Heijden, Maria Catharina van der Heijden)
 - i. *Peter Josef*, ged. 6-3-1768 (get. Peter Hanssen, Anna Catharina Cloott)
 - j. *Gerardus*, ged. 5-10-1769 (get. Gerardus Wetzels, Anna Mechtilde Schul), tr. met *Anna Gertrudis Jongen*
 - k. *Anna Gertrude*, ged. 21-1-1772 (get. Joannes Mencten, Anna Gertrude Tribels)
 * Zie voor meer informatie over dit echtpaar verder SAH, GR dl.12 f.82, f.105 en f.270; dl.13 f.311 en dl.17 f.377. Evenzo SAH, NA fiche 71 f. 86, fiche 114 f.11, fiche 122 f.14.
- 15 SAH/RAL, *Trouwboek der Gereformeerde gemeente Heerlen* d.d. 28 maart 1750. Met dank aan Hein Steinen, die mij een copie van deze acte liet toekomen.
- 16 Volgens de aantekeningen in de Franse Bevolkingslijst (1796) waren ze vanaf 1754 woonachtig in de 'Commune de Schaesberg'. Drie jaar later, in 1757, was Peter Schreck lijfelijk aanwezig bij de ouderlijke erfdeling (zie noot 9). Zijn vrouw *Helena Catharina Maingden* fungeerde op 21-11-1759 nog als peettante bij de doop van een kind van haar schoonzus Christina Schreck (noot 10). Peter Schreck verscheen vervolgens weer aan de doop bij een kind van hetzelfde gezin op 13-4-1764. Tussentijds komen hun namen in geen enkel geschrift in onze contreien voor, hetgeen een langduriger afwezigheid kan inhouden, waaruit hun eventuele

verblijf in Indië verklaard zou kunnen worden. Ook de periodes 1777-1784 en 1784-1789 zouden eventueel tot de mogelijkheden kunnen behoren; ze waren toen evenwel reeds 'dikke' vijftigers c.q. zestigers...

- 17 SAH, GR dl.17 f.377 d.d. 31-12-1766.
- 18 SAH, GR dl.18 f.638 d.d. 9-3-1770.
- 19 SAH, GR dl.21 f.208 d.d. 11-11-1777.
- 20 SAH, GR dl.24 f.507 d.d. 27-2-1784.
- 21 SAH, GR dl.27 f.236 d.d. 14-1-1789.
- 22 SAH, GR dl.30 f.95 d.d. 3-3-1792.
- 23 OCGL, *De Franse Volkstelling van 1795 in de voormalige gemeenten Schaesberg, Nieuwenhagen, Ubach over Worms en Rimbarg* (Landgraaf 1989), pag. 48.
- 24 GAL/OCGL, Burgerlijke Stand (der voormalige gemeente) Schaesberg.

P.S. De in deze noten aangehaalde stukken m.b.t. SAH, RAL, NA en GR zijn eveneens (in de vorm van regesten) te raadplegen in het archief van het OCGL.

May Quaedflieg

Uit het 'Rezepten Büchlein' van de familie Schnitzeler (I)

Bij de familiestukken van de Groenstraatse familie Schnitzeler bevindt zich een oud boekje, formaat 17½ bij 11 cm, dat velerlei recepten bevat, die naar hun aard bijeen gegroepeerd zijn.

Ze zijn grotendeels door dezelfde persoon geschreven. Hier en daar zijn nog recepten later toegevoegd. De eerste 98 pagina's zijn eruit geknipt; verder in het boekje verspreid eveneens een of meer bladzijden.

De recepten zijn gegroepeerd in de volgende rubrieken: 'Arzenij Büchlein', 'Tier-Arzenij Büchlein', 'Jacht und Fischfang', 'Küchen-Recepten', 'Geträncke' en 'Verschiedene Recepten'.

Het boekje werd getranscribeerd door Guus Fehen+ en in die vorm door Carl Specker+ opgenomen in het familieboek Schnitzeler (pag. 39-89), dat zich in ons archief bevindt onder de rubriek 'Genealogieën'.

Deel 1

Arzenij Büchlein

Zum Abführen

Fol. (ia) Senn. (ae) $\frac{1}{2}$ loth. (*Cassia augustifolia et acutifolia*)

Beim feuer eine nach durch ziehen lassen. Demnächst durch ein reines tüchlein geprest.

2 loth manna (*Cassia Fistula* vrucht, mannabrodt) und ein loth cremor tartari (*Kalium bitartaricum*, weinstein) darin gethan und ein halbe citron darin geprest.

NB. Von den sennisblätteren müssen die stengel weggethan werden und nicht mit ziehen.

Zum Kliester

Kamillen und $\frac{1}{2}$ löffel salz kochen, dan seijen.

Alsdan dazu 2 löffel honig und item öhl.

Blutreinigendes mittel

Ein handvoll taubelkerbel (*Frumaria officinalis*)

Ein item Schaafgerb (*Achillea millefolium*)

Ein item Wilde Chicore (*Chicorei intybus*)

Zusammen in eine kanne milch gekocht, ein theelöffel cremor tartari dazu gethan, so gehts zusammen durch ein tuch geprest.

Morgens eine stunde nach einander ein bierglasz davon getrunken.

1) Wilde maisschen (*Bellis perennis*) und Kräutchen durch den zaun, jeder ein handvoll, gestossen, mit milch gesotten und morgens getrunken, ist gesund.

Wilde Chicore und brennnessel sind sehr gut im fröling mit suppe für das blut zu reinigen.

Milch ist gesund, musz aber ein wenig wasser dazu gethan werden, dan dis macht, das kein schleimigt causirt wird.

Musz auch ein wenig zucker dazu kommen, dis macht das es sich nicht im magen coagulirt (gerinnt)

So mit vorbemelten ist gut luft zu machen und auch nutritif.

Katzenkrautbrühe (*Nepeta cataria*) mit honig gemicht, morgens dreij mal in der woche genommen einen löffel voll, ist ein erfrischendes und reinigendes mittel.

Magenstärkung

Nimm eine bouteille weissen wein, ein wenig majjrettig darin getan, ziehen lassen, und morgens ein gläschen davon getrunken.

Magenkrampf

Nimm Ess. Anod. Cent. 31 ss

Tint. opii 31 ss

Nios beim anfall der schmerzen 20/10 tropfen.

Kücken- oder hühnermagen, wohl getroknet, dan pulverisirt, beim anfall ein zuckerlöffelchen in etwas wasser eingenommen.

NB. Kan bei gelegenheit besorgt und aufbewart werden.

Tausend gulden-blätter und blümcher (*Centaurus minor*) getroknet, auf brantwein gesetzt, gibt guten brantwein.

Item *Trifolium aquaticum* (waterdrieblad?) davon die blätter also auch schleekirschen oder vulgo kriecken, im märz, oder später wenn nicht mehr zu haben sind, die ersten blätcher und blümcher von die schwartzen Jans-trauben, getroknet und auf brantwein gethan, gibt grunen und gesunden brantwein.

Vor den sauer

Nimm von frischen und ungekochten eijeren die schale, wovon aber das innere lüdschen insusz weggethan werden, zerstosse selbiges gans fein und nimm ein.

Dieses ist auch gut für einen bösen magen; morgens 2 oder 3 messerspitz davon genommen.

Vor die wärm im leibe

Sittersaem für einen stüber, in eine schaale milch, morgens nüchtern eingenommen und dan ein paar stunden darauf gefastet.

NB. Ist genug zu 3 portionen oder für 3 kinder.

(Wordt vervolgd)

't Triena vertelt...(2)

Het onderstaande interview met de hoogbejaarde - inmiddels praktisch 92-jarige - Nieuwenhaagse Triena Ritzen-Cerfontaine werd in augustus 1993 met behulp van een cassette recorder afgenomen door Chris Verbunt. Wat zij bij deze gelegenheid allemaal vertelde, wordt hieronder woordelijk weergegeven.

Gezien de lengte van dit interview is het opgesplitst in twee delen, die in dit én het volgende Bulletin zullen verschijnen in de vorm van een soort vervolverhaal.

De dialectbewerking is van de hand van Eva Mofers-Coenen

In het eerste deel vertelde Triena dat ze als meisje werkzaam was in Heerlen in het gezellenhuis 'Ons Thuis'.

Went Heëlesje kirmes woar, wa, da houwe v'r sjpas! Da mooste v'r alling 'ts mörges wirke en da góngge v'r 'ts nòmmedes noa de kirmes. Óp de kirmes moeëte v'r inne hood óp han. Hi-j nit. Mar went v'r noa de Heëlesje kirmes góngge, dá waal.

V'r wole ins ing kieër sjtiekem goa en doe houw ich miene hood sjtilkes in d'r gank an de duërklink gehaange. Miene pap góng tówwellig d'r gank óp, en doe vool deë hood! Doe zag e:

- "Wat mót dat mit deë hood, hi-j?!"

En doe moos ich 't zage, wa. Mar ich han tòch nog mage goa. Mar te voot wa, óch óp zóndig te voot noa Heële.

V'r mochte óch nit noa de kirmese va Egelze of Sjaasberg. En um tieën oeëre, da moeëte v'r binne zieë, wa. D'r pap zag ummer:

- "Dat zint ging nette meëdjes die nog zoeë laat ópp'n sjtroat zint."

Miene pap woar sjtrang. Ich weet nog good dat ich al mieë wie e joar vrijet mit d'r Piet en dat v'r doe van aod óp nuij wole durchviere bi-j inne vrunk van d'r Piet, deë bi-j 'm in d'r mandeliënekloeb woar. Mar doa moch ich óch nit hin. Ich moos um tieën oeëre heem zieë!

Óch weet ich nog, dat went v'r noa d'r kino goonge in de Saroleasjtroat, da kroog ich ummer inne göle van de mam, en da zag ze:

- "Doe kans noeëts wieëte..."

En da moos ich deë göle 'ts mondes wer trükgeëve. Ich kroog dem alling mar vur de zieëkerheid. Doe kós noeëts wieëte. Doe moos get i g'n tesj ha.

In deë tied dat ich mit d'r Piet verkieëring houw, kroog ich inne göle zóndes-geld. En doe woar 't gans angesj wie noe. Wenste verkieëring hots, da mochs te nit giddere daag bi-jjen-ee kome.

En da nòg get: Ieësjte Krisdaag, Poasjmondig en Allerhillige, dat woare hillige daag; da wirkete v'r óch nit.

Went v'r angesj óp inne zóndig urge hin wole goa, da mooste v'r - 't Anna en ich bevuërbild - twieë kieër noa de kirk. 'ts Mörge um ach oeër en um twelf oeër, mar dat woar de Hoeëmès, en die doeëret langer wie ing geweun mès; en da góng v'r lieëver um nuëge-n-oeër.

Dus nit noa Egelze, Waobig of Sjaasberg, doa mochte v'r nit gauw hin. 't Instigste woar de Heëlesje kirmes. Dat koam umdat v'r doa wirkete en 'ts middes vri-j houwe. En da voonge v'r 't wer fijn i Heële!

Wie ich d'r Piet ha lieëre kinne? Heë woar bi-j d'r mandeliënekloeb en ich houw 'm dus al dökket gezieë; went ze mit d'r óptoch mittrókke, of bi-j de sjutteri-j went e wëie-fës woar. Ja, ich dach doe nit an d'r Piet, en d'r Piet nit a mich. Mar doe: óp ee kuëninginnefës woar vuurwerk, en doe hant v'r ós lieëre kinne. V'r hant twieë joar gevri-jd, en doe zint v'r gange tróww. Mar durch de weëk, nea, dà moch d'r Piet nit kome vri-je..!

Joa, ich han mar éé baantje gehad en dat woar bi-j 'Ons Thuis', bi-j de zustere in 't Gezellehoës. Ich moch óch nurge angesj wirke. Wen ich zag: - "Lot mich toch noa Valkeburg goa, doa verdéne de meëdj es veuël mieë", da zag mieng mam:

- "Nee, nee, lot dat mar sjtil, ich weet noe woa d'r zit!"

De mam woar venëls te bang dat get mit ós zouw gebuëre went v'r doa i Valkeburg woare.

Ich weet nog dat 't Anna 't ieësj verkieëring houw, en dat moch óch nit voet. Mar dat góng da sjtiem en da noom 't mich mit. En wits te wie wied dat 't góng? Bis óp ing wei, woa sjuttefës of wëiefës woar, i Sjaasberg of óppen Hei of in de Putsjtroat.

Mar went v'r 'ts middes nit noa 't lof góng, da moeëte v'r 'ts mörge twieë kieër noa de mès! En gidder weëk mooste v'r ós goa biechte. Ja, wat mooste vier egelik biechte..? Ummer 't zelfde; v'r zagte mar get...

Viër woënete doe nog nit óp d'r Herreweg. V'r woënete a g'n kirk. 't Anna woënet i g'n Rutsj. De hüskes woa vier woënete zint al lang aafgebroake.

Viër woeënete dus gans kót bi-jjenee: 't Anna i g'n Rutsj, ich a g'n kirk, 't Fiena van d'r Dirks achter g'n Höaf en 't Net woeënet öppene Kezer. 't Anna koam ummer bi-j ós aa; da gónge v'r bi-j 't Fien aa en da noa 't Net. Mar da gónge v'r 't ieësj an de eppel, hahaha! Durch ee loak in de hegk krôepe, dat doge v'r dökker, 'ts mörges um zes oeëre al, joa. Dat doge v'r al ins bi-j 't Heerke Erens. Deë houw doa dri-j wêie mit eppelbeum. En die eppel ote v'r ós da óngerweëgs noa Heële óp. Get koads?! Och, dóe besjtóng nog nit zoeëveuël koads...

Op Poasjmondig en Pinkstermondig da woar 't zóndig en da hovete v'r nit te wirke. Graad wie mit de kirmes, da hovete v'r 'ts middes nit tewirde. Mar went 't druk woar in de gaarkuëke, da mooste v'r wáál wirke.

De gezelle dat woare dus kosgèngere. Die houwe inne groeëte zaal woa ze ote. En ze houw hön ege kamere. 't Gebouw woar dri-j kamere hoeëg.

En da woar veuël te wessje. Ich weet, dat ich tweeë daag moos wessje en tweeë daag sjtriëke. Ze houwe doa waal e lektrij sjtriëk-iëzer; mar 't woar ee gans werk, wat ich same mit ing zuster moeët ópknappe. Óch de kappe van de zustere, en de kreëg en zoeë get van d'r rector. Joa, doa woar veuël sjtiëfgood bi-j, en dat woar e gans werk, bezóngesj die kappe van de zustere. Wens te an de ing ziej van zoeng kap get heller dujjets wie an de anger ziej, da woar áál sjieef!

Kiek ins noa mieng veengere; gans krómp. Ja, die jóng veengerkes, die gónge gans noa 't sjtriëk-iëzer sjtoa..!

't Anna houw anger werk. Da doog mieë in de kuëke. En went 's oaves aal gedoa woar, da moeëte v'r mit alle maan sjroebbe: de kuëke, de trappe, de keldere...

'ts Middes houwe v'r mar ing hoaf sjtónd vur te eëte, en um dri-j oeër da góng de bel. Da mooste de zustere noa de kapel en viër mooste da 't "Gebed voor de Stervenden" beëne.

'ts Ovves, vuërdat v'r noa heem góng, kroge v'r inne telder pap. Mar wits te, die pap die ote v'r nit ummer; da koeëte v'r vreuger voet!

Mar ich bin nog vergeëte te vertelle, dat de wesj van de zustere zèlver noa 't Sanatorium góng. Die moeët dóa gewessje weëde. Dat mochte viër nit zieë! 't Wuër ing zúng geweë went viër de bóks van ing zuster gezieë huije..!

Fasteloavend, dat moch ich óch noeëts viere. Nee jóng! Mar wits te wat v'r ins gedoa hónt? V'r houwe zoeë veuël kwartjes gesjpaart, dat v'r ós e lepke greune sjtóf koeëte gèle, en e sjtuksjke wit vur ing bloës. V'r hónt doe e Tiroler röksjke genieënt en e wit bluske, en doe zint v'r sjtiëkem mit d'r mandeliënekloeb noa Egelze geweë.

En da nòg get: ich weet nit of ich achtiën of nuëgetiën woar, wie ich 't ieësj de sirenes van de koel um middernach óp aodjoasjoavend ha gehoeëd... Ja, v'r moeëte ummer vreug noa ge bed, umdat v'r 'ts mörge alwer vreug droët mooste vur óp tied óp ge werk te zieë...

Óp vakans bin ich noeëts geweë. De ieësj kieër dat ich óp vakans bin geweë, dat is mesjien 8 joar geli-jje. Ja, bi-j ózze Sjef zint v'r waal ins ing weëk geweë, mar nog noeëts in e hotel of in e pension!

Ich woar ins bi-j ózze Sjef, en doe koam d'r Peter en deë zag:

- "Oma, iër gót mörge noa d'r Schwarzwald."

- "Neel!", zag ich. Mar heë zag:

- "D'r nónk Wiel hat vur uch gebook! Iër gót mit noa d'r Schwarzwald!"

Ich kreeg benoa te veuël! Mar ich bin toch tieën daag bi-j dón in d'r Schwarzwald geweë. Mar dat is waal mieng ieësjte en instigste vakans geweë. Joa, dat is óngeveer 8 joar geli-jje, want d'r pap leëvet doe nit mieë. Went ze noe zage: "Zouwe v'r dat nog ins ing kieër uëverdoeë?", da zaan ich: "Nee, lot mar sjtil..!" Nee jóng, dát noeëts mieë!

Natürlik gón ich waal al ins noa d'r Sjef. Deë hat i Katwijk an d'r Riën gewónd, en doa bin ich dökser hin geweë, mit de Keengercommunie en zoeë get.

En heë hat i Voorschoten gewónd. Die militaire weëde dekser verplaatstjt. Doanoa woar heë i Valkenburg óp 't vliegveld. En 't Lets hat e gewónd i Rucfen, mar óch in e hoës van de militaire.

Heë is getrówd ónger deens. Heë woar ieësj bi-j de marine, mar doa is heë lawaaidooft geweëde en doa is heë mit aafgekuërd. Heë is óch óp Curaçao geweë, en heë is óch nog nuëge mond geweë woa deë kreeg woar. D'r Peter is in d'r mei gebore, en deë woar al twieë joar wie d'r Sjef 'm vur de ieësjte kieër gezieë hat. Mós te dinke... dat vruike van 'm, wa...?

Wie heë aafgekuërd woëd is heë van de marine noa de landmacht uëvergegage. Heë hat e hartinfark gehad, en doa geet heë da te veuël uëver prakkezére. Heë mót get te doeë ha. Heë is dri-j daag hi-j geweë, en doe hat heë nog i Zumpelveld gekuërd.

En noe geleuf ich dat ich genóg verteld han.

Kinger, vruijd en leed...

't Is al wer mieë wie dattig joar,
en 't is mich graad es went 't gister pas woar:
ich woeëd wer pap; in áál houw ich mitgeleëfd
en döks gedach: 'Went 't mar gód geet...'; en óch wal ins get mit-gebeëfd:
gevóld wie 't sjampet, zich beweëget, of woa 't köpke zoot,
went 't zich drieënet, of ee bintje ópins urges angesj wer zoot.

Dat woar ing sjun tied. Mar ze góng vurbeij:
doe meldet zich ózze jungste kröätsj: 'Hallo, ich bin al heij!
Tieën-en-ee-haof pónk weëg ich, han ich 't nit gód gedoa?
Kiek mar, áál zit draa, kiek 't allenuij mar noa:
vingerkes, ermkes, krungelkes in de uurkes,
eugsjkes, ee neëske, en begksjkes wie bellefluurkes..!'

Mar..., went zoeëget eemoal doa is, da geet 't vlot wie d'r wink,
want vúúr dat ich 't wós, woar deë kröätsj ee flink kink.
Sjun woar 't went 't zich teëge mich aa koam krouwele
en went 't uëver vanaal en nòg get begós te wauwele,
mich muulkes koam geëve, of 'de hoare kemme'...
Zoene poet zouwste óp kinne vreëte en verwenne.

Sjaad, deë krouweltied woar veuël te vlot gedoa,
en - of ich 't wool of nit - deë krouwel wool ziene ege weg óch goa.
Da merkste, dat zoeë kink mieë en mieë get angesj wilt
en i plaatsj va krouwele veuël lieëver boete sjpilt..!
Mar doamit vóng 't ieësj aa; 't woar geweun ing kwestie va tied:
langsam-aa woeëd ich mie kink ummer ee bietje mieë kwiet.

Dat wool evver nit zage, dat ich al gans woar oetgeteld,
mar, wat d'r meester óp g'n sjoeël 'm houw verteld,
doa-aa koeët ich mich toch mar 't bedste aa goa passe,
wat deë zag, nee, doa vool nit mit te sjpasse!
Wie 't vreuger woar, zoeë woar 't al lang nit mieë,
dat moeët ich ummer mieë begriepe en i goa zieë..!

Sjoeël, sjport en danse, dat góng noe langsam vúúr,
en 't doeëret nit lang mieë, of 't ieësjte jungske sjtóng a g'n duur,

en i plaatsj van dat vreugere kingergewouwel
woeëd 't noe daag vuur daag ummer mieë gerauwel:
groeët doeë en flink doeë, d'r ege weg wille goa,
en méne, ze koeëte al óp ege bee goa sjtoa..!

Erg vóng ich dat nit: óp zie gezich moos 't valle;
erger zouw zieë, went 't nit mieë woar kome kalle.
Ich doog 't vreuger zelver joa óch döks verkieëd,
en han 't óch mit valle en ópsjtoa gelieërd.
Nee, dat is óch allenuij gee probleem.
Went ze mar nít voet-blieve va heem!

En óp inne daag doe zag 't: 'Adieë!
en hool 't 't beij mich heem vuur gezieë.
Vanáál en nòg get woeëd beijenee gesjouwd
en urges angesj woeëd zich, noa ége sjmaak, ee neske gebouwd.
Mit 't hats vol verwachting vloog d'r voeëgel e-roet;
en da vrieëgst dich aaf: 'Woar 't dat noe? Is noe aal vuurbeij en oet?!'

Mar hoap deet leëve, en da hoapste mar, dat went alles gód geet,
diene króatsj oeëts nog ins mit een klee mópke beij dich a g'n duur sjteet.
Mit oape erm lieëtste ze da alletwieë noa binne
en da kan alles wer va vuëre-n-aaf-aa beginne;
zoeëget same mit de oma te mage beleëve,
get sjunders kan 't joa bów nit geëve...

Mar es miensj hat me 't nit ummer vuur 't zage;
't geet óch wal ins verkieëd, en da is 't zjwoar te verdrage
went zoeë klee mópke, zoeë klee hupke leëve,
nit ins de kans kriet, al woar 'r mar effe, mit ós te leëve,
umdat 't, nog mar graad óp de welt gekoame,
zie leëve al moos aafgeëve: van ós aaf woeëd genoame...
Da vulste dich machteloos en kanste nit mieë,
en vrieëgst dich aaf: 'Woarum móts dat noe zieë?!
Woarum woar dat noe nuëdig, wat hat dat vuur zin?!'
Da vulste dich krank en ellendig, alling...
Doe vrieëgs um hulp, dörch de troane kanste bów nieks mieë zieë;
en ich houw mich toch zoeë gevruijd; JOEPIE, adieë...

Wil Packbiers,
Twieëde Krisdaag 1994